

ION BUCUR

ANUL 1990
PARTIDE, IDEOLOGII
și MOBILIZARE
POLITICĂ

ION BUCUR

**ANUL 1990
PARTIDE, IDEOLOGII
și MOBILIZARE
POLITICĂ**

– CONSIDERAȚII PRELIMINARE –

Editura IRRD
București, 2014

Redactor de carte: Carmen Rădulescu
Coperta și tehoredactare: Alina Vlăsceanu

© 2014, Editura IRRD, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUCUR, ION

**Anul 1990 : partide, ideologii și mobilizare
politică** / Ion Bucur. - București : Editura Institutului
Revoluției Române din Decembrie 1989, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-85888-5-1

329(498)''1990''

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	p. 7
Introducere.....	p. 10
I. Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN)	
I. 1. Constituirea CFSN. Articularea puterii.....	p. 13
II. Geneza partidelor politice post-decembriste	
II. 1. Legislația.....	p. 27
II. 2. Partidele Istorice.....	p. 31
II. 3. Uniunea Democrată Maghiară din România.....	p. 37
II.4. Frontul Salvării Naționale.....	p. 39
II.5. Alte partide.....	p.44
III. Confruntări politice la începutul anului 1990.....	p. 45
IV. Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN)	
IV. 1. Constituirea CPUN.....	p. 62
IV. 2. Realizări.....	p. 65
V. Alegerile din mai 1990 în România	
V. 1. Alegeri libere în Europa Centrală și de Est.....	p. 68
V. 2. Adoptarea Legii Electorale.....	p. 73
V. 3. Campania electorală.....	p. 85
V. 4. Rezultatul alegerilor.....	p. 93
VI. Turbulențe politice și constituirea noilor structuri de putere	
VI. 1. Piața Universității.....	p. 101
VI. 1. Începutul reformelor.....	p. 109
VII. Toamna anului 1990	
VII. 1. Alte frământări sociale.....	p. 117
Concluzii.....	p. 135
Anexe.....	p. 137
Bibliografia.....	p. 149

Cuvânt înainte

Anul 1990 a fost fundamental pentru conturarea vieții politice democratice din România post-comunistă. Revoluția din decembrie 1989 se desfășurase sub semnul răbufnirii populare și al aspirațiilor la libertate și normalitate. Revendicările programatice ale revoluționarilor de la Timișoara și din alte orașe, precum și Proclamația Consiliului Frontului Salvării Naționale din seara zilei de 22 decembrie 1989, anunțau trecerea la un sistem politic democratic, bazat pe alegeri libere, la care urmau să se prezinte o multitudine de forțe politice. Foarte curând au început să circule știri privind constituirea de partide politice, iar Decretul-Lege nr.8, din 31 decembrie 1989, al Consiliului Frontului Salvării Naționale reglementa într-un mod foarte permisiv înregistrarea și funcționarea partidelor, pentru a căror constituire era nevoie de semnătura a doar 251 cetățeni. Cum, însă, timpul scurs de la prăbușirea regimului Ceaușescu până la sfârșitul anului 1989 a fost extrem de scurt, adevărata rodare a vieții politice democratice a avut loc abia în anul 1990.

Pe de altă parte, dacă în zilele Revoluției prevalase consensul civic antidictatorial al unei largi majorități a cetățenilor României, anul 1990 a fost, dincolo de unele prelungiri notabile ale stării de grație din decembrie 1989, în mare măsură anul învrăjbirii, al divergențelor în ceea ce privește opțiunile de dezvoltare ale țării și de poziționare în câmpul politic. În decembrie 1989 și în primele luni ale anului 1990, mulți dintre cetățenii de atunci ai României – cât de mulți este o problemă ce merită o analiză serioasă, dar în orice caz erau mai mulți decât am fi dispuși să credem azi pe baza experienței și deziluziilor ce au urmat – au trăit fiorul altruist al responsabilității pentru destinul general al societății, au crezut că după îndepărtarea dictaturii va fi mai bine și au participat, direct sau numai ca spectatori interesați, la căutările de soluții pentru îndreptarea situației țării. Această stare de grație, am

putea spune chiar de naivitate genuin democratică, a fost apoi erodată de epuizarea noutății dezbaterilor libere, de vrajba politică, precum și de experiențele cotidiene care aduceau în prim-plan tot felul de non-valori care, dincolo de retorica binelui public, promovau feroce diverse interese particulare. Desigur, fenomenul de erodare a generozității revoluționare era probabil inevitabil; ceea ce a izbit în România anilor 1990 a fost radicalitatea sa, măsura în care s-au impus egoismele de tot felul și un anume cinism în legătură cu politica și viața publică. Pe de altă parte, logica conflictelor politice și dificultățile economice – românii au aflat că nu pot trăi prea multă vreme consumând mai mult decât produc, și că producția în sine nu are valoare decât dacă se întâlnește cu cererea solvabilă – au contribuit și ele la adâncirea faliilor din societate și din viața publică, la restrângerea orizonturilor, la întoarcerea multor poncife și fantome ale trecutului, care pâruseră sortite extincției în decembrie 1989.

În primele luni ale anului 1990 viața politică din România s-a structurat în funcție de falia care separa pe adversarii lui Ion Iliescu de susținătorii acestuia. Constitutivă pentru sensibilitățile politice din perioada ce a urmat, această falie a rămas semnificativă pentru o parte dintre participanții la dezbaterile publice chiar și după ce Ion Iliescu a încetat să mai fie principalul actor politic, iar câmpul politic s-a restructurat în funcție de alte plăci tectonice, mai întâi în jurul obiectivului comun al aderării la NATO și la Uniunea Europeană, apoi, din 2005, în funcție de poziția pro sau contra noului președinte al României, Traian Băsescu. Or, deși au trecut atâția ani de atunci, deși s-au acumulat atâtea probleme și experiențe, chiar și astăzi (2014), unii dintre formatorii de opinie socotesc că mai găsim rezonanță publică, făcând apel la solidarități din 1990, la atitudinile pro- și contra Frontului Salvării Naționale, pro- și contra lui Ion Iliescu.

Această falie, conturată în ianuarie 1990 și solidificată după mineriada din 13-15 iunie același an, a marcat și scrierile istoricilor despre perioada post-revoluționară. Se pot, astfel, întâlni lucrări în care nu doar temele și concluziile au un caracter partizan, ci și izvoarele și citatele folosite au

fost selectate sectar. Este timpul ca acest mod nefericit de prezentare a istoriei recente să facă loc unor analize echilibrate, care să ajute la înțelegerea efectivă a unei părți cruciale din istoria României și a lumii. Cartea lui Ion Bucur cuprinde unii germeni în această direcție, mai ales dacă avem în vedere opiniile referitoare la modul în care a fost gestionat anunțul participării la alegeri al Frontului Salvării Naționale sau la atitudinile față de reforma economică din toamna anului 1990. Pe de altă parte, șansele unei mici lucrări de sinteză de a înnoi cunoașterea cu privire la un an politic atât de complicat cum a fost 1990, sunt inevitabil limitate. De aceea, consider că pentru un progres mult mai substanțial în cunoaștere va fi nevoie de mai multe monografii temeinice, care să îmbine pluralismul abordărilor cu rigoarea metodologică și capacitatea de integrare a rezultatelor analizelor parțiale într-o imagine de ansamblu a trecutului.

Prof. univ. dr. Bogdan Murgescu

INTRODUCERE

Anul 1989 a rămas în istoria omenirii ca an al prăbușirii regimurilor comuniste din țările Europei Centrale și de Răsărit. A fost acel moment când evoluții mai mult sau mai puțin sesizabile, care se acumulaseră, s-au propagat într-un mod spectaculos. Ca atare, în toamna aceluși an, regimurile comuniste se prăbușesc, în fața presiunii populare, ca un irezistibil efect al dominoului: în Ungaria – în octombrie; în Bulgaria și Cehoslovacia („revoluția de catifea”) – în noiembrie; Zidul Berlinului, simbol al Războiului Rece – cade la 9 noiembrie, prefațând dispariția regimului comunist din Germania de Est, în timp ce prăbușirea violentă a regimului ceaușit din România a avut loc abia în a doua jumătate a lunii decembrie. Rapiditatea cu care s-a produs acest proces uimește lumea, el relevând caracterul arbitrar și antisocial al sistemului totalitar comunist.

Transformările politice prin care aceste țări aveau să treacă, în efortul lor de revenire la democrație, au fost diferite. Parcursul lor a fost determinat, alături de aspectele esențiale comune, de anumite cauze specifice, fapt ce a imprimat un anumit particularism în evoluția fiecăreia. Dintre factorii ce au influențat acest proces putem lua în considerație: forța de coerciție a fostului regim, modalitatea prin care acesta a cedat puterea, organismele care au preluat această putere etc. Altfel spus, spectrul politic creat după prăbușirea regimurilor comuniste a fost generat de tipul de revoluție desfășurată în fiecare țară. Cu cât regimul a cedat puterea fără a se folosi de metode violente, represive, cu atât asistăm la un parcurs mai ușor spre o societate pluralist-democratică. Cu alte cuvinte, modelele de tranziție au fost determinate de modalitatea prin care deținătorii de putere au fost înlocuiți de forțele de opoziție, iar conceptul de bază în jurul căruia a gravitat substituirea puterii, pentru majoritatea țărilor Europei de Est, a fost negocierea. Negocierile s-au purtat între forțele de opoziție-reprezentate, în general, de componente ale societății civile,

mai mult sau mai puțin dezvoltată – și puterea comunistă. Dacă, inițial, opoziția a dorit să aibă un anumit grad de control asupra puterii, ulterior a reușit să preia o parte din responsabilitatea guvernării pentru ca, în cele din urmă, să treacă efectiv la exercitarea deplină a puterii. Exemplele edificatoare în acest sens au fost cele din Cehoslovacia, Bulgaria și Germania de Est. În Polonia, datorită unei puternice și constante opoziții față de regimul comunist, s-a produs un alt proces – anume trecerea graduală a împărțirii puterii –, în timp ce în Ungaria s-a realizat cedarea imediată a puterii și preluarea ei de către opoziție.

Prăbușirea violentă a regimului comunist-totalitar, condus de Nicolae Ceaușescu a însemnat și pentru România debutul unor transformări democratice majore în plan politic, economic și social. Dacă modelul totalitar comunist românesc se baza pe formula partidului-stat, una dintre cele mai importante relizări ale noii ordini politice a fost instituționalizarea sistemului pluripartidist.

Declanșat de Revoluția Română din 1989, procesul construcției statului de drept și al dezvoltării lui instituționale s-a materializat prin abolirea legislației represive din anii sistemului totalitar, elaborarea și adoptarea unei noi legi fundamentale și reintroducerea alternanței la guvernare. Toate aceste transformări de substanță au generat numeroase demersuri politice petrecute imediat după actul revoluționar din 1989.

Prima etapă, marcată de confuzii, extrem de contradictorie, dar plină de speranțe s-a materializat prin constituirea, organizarea și funcționarea *Consiliului Frontului Salvării Naționale*, ca organ nou al puterii în stat, și a consiliilor teritoriale ale *Frontului Salvării Naționale*, conform paragrafului 2 al articolului 3 din Decretul-Lege nr. 2/1989.

A doua etapă a fost constituirea unui *Consiliu Provizoriu de Uniune Națională* (CPUN), „un parlament sui-generis, creat ad-hoc”¹, în urma întâlnirii delegațiilor a 30 de formațiuni politice, din 1 februarie 1990. Cu acest prilej s-a

¹ Ion Iliescu, *Revoluția Română*, Editura Presa Națională, București, 2001, p. 18.

hotărât lărgirea componenței *Consiliului Frontului Salvării Naționale* cu reprezentanți ai tuturor forțelor politice din țară create până atunci și transformarea *Frontului Salvării Naționale* în formațiune politică. Acest ultim eveniment a constituit punctul de plecare pentru o intensă și pătimașă luptă politică.

Cea de a treia etapă a început odată cu emiterea Decretului-Lege nr. 92, din 14 martie 1990, privind alegerea Parlamentului și a Președintelui României. Au urmat campania propriu-zisă și alegerile din mai 1990. Decretul-Lege din 14 martie 1990 a avut o importanță semnificativă pentru instaurarea democrației, în condițiile în care se prevedea pluralismul politic, separația puterilor în stat, parlament bicameral, vot proporțional, limitarea mandatelor președintelui, incompatibilitatea dintre funcția de președinte și calitatea de membru al unui partid politic.

În cea de a patra etapă, asistăm la constituirea noilor structuri de putere și începutul reformelor economice, dar și la instituționalizarea *Adunării Constituante*, alcătuită în urma primelor alegeri libere din mai 1990.

I. CONSILIUL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE (CFSN)

I.1. Constituirea CFSN². Articularea puterii

După fuga dictatorului din clădirea Comitetului Central al PCR, în ziua de 22 decembrie 1989, la ora 12.06, revoluționarii au trecut – în cursul aceleiași zile și în ziua următoare – la ocuparea rapidă a unor instituții importante, între care Comitetul Central, Ministerul Apărării Naționale și Radioteleviziunea. În aceste împrejurări era emis și primul document programatic al Revoluției Române victorioase, **Comunicatul** din 22 decembrie 1989, (având ca bază textul elaborat de Dumitru Mazilu) care anunța constituirea unui nou organism al puterii, *Frontul Salvării Naționale* (FSN), condus de un Consiliu³. *CFSN* este considerat „prima structură provizorie a noii puteri revoluționare...care își asuma răspunderea preluării prerogativelor statului”⁴. Acest „...prim organism provizoriu al puterii de stat”⁵, alcătuit inițial din 39 membri, avea ca scop declarat instaurarea „*democrației, libertății și demnității poporului român*”⁶. În componența Consiliului de

² Despre activitatea FSN și CFSN vezi, în special, Ion Iliescu, *Revoluția Română*, Editura Presa Națională, București, 2001.

³ Ioan Scurtu, *Revoluția Română din Decembrie 1989 în context internațional*, Editura Enciclopedică; Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2006, p. 260. Vezi textul acestuia în „Monitorul Oficial”, nr.1 din 22 decembrie 1989. Ion Iliescu avea să afirme – în cadrul unei mese rotunde cu tema „18 ani de la înființarea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională”, organizată în ziua de 12 februarie 2008 de Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, la Palatul Parlamentului – că redactarea respectivului document a fost făcută de un grup constituit spontan, în clădirea fostului Comitet Central al PCR, după fuga cuplului dictatorial, grup care nu avusese nici un fel de legături anterioare; vezi respectiva declarație în „Caietele Revoluției”, nr. 2 (15)/2008, p.7.

⁴ Ion Iliescu, *Revoluția Română...*, p. 48-49.

⁵ *Ibidem*, p.56.

⁶ Vezi textul *Comunicatului către țară* al *Frontului Salvării Naționale* din 22

conducere al Frontului intrau persoane cunoscute de opinia publică drept opozanți și disidenți ai regimului Ceaușescu, personalități politice și artistice prestigioase, oameni de cultură, dar și persoane ce s-au aflat efectiv în stradă în zilele de 21 și 22 decembrie⁷. Deci, Consiliul a apărut odată cu Frontul Salvării Naționale.

Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale, prezentat în seara de 22 decembrie la ora 23.00 de către Ion Iliescu⁸, – adevărata Proclamație a Revoluției Române

decembrie 1989 și componența primului Consiliu, în Ion Iliescu, *Momente de Istorie-Documente, Interviuuri, Comentarii. Decembrie 1989-Iunie 1990*, vol.I., Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 19-22. De asemenea, textul documentului și în Ion Calafeteanu (coordonator), Gheorghe Neașu, Daniela Osiac, Sebastian Rusu, *Revoluția Română din decembrie 1989. Documente*. Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 308-311.

⁷ Din primul Consiliu al Frontului Salvării Naționale făceau parte, în mod provizoriu, următorii: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Lászlo Tökés, Dumitru Mazilu, Dan Deșliu, generalii Ștefan Gușă și Victor Athanasie Stănculescu, Aurel-Dragoș Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican Voiculescu, Dan Marțian, căpitan Lupoi Mihail, maior Dan Voinea, căpitan de rangul I Emil Dumitrescu, Vasile Neașu, Cristina Ciontu, Marian Baciuc, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Paul Negruțiu, Gheorghe Manole, Cazimir Ionescu, Adrian Sârbu, Constantin Cârjan, Dómokos Géza, Magdalena Ionescu, Marian Mierlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Valeriu Bucurescu, Ion Iliescu.

⁸ Iliescu Ion (născut la 3 martie 1930, Oltenița, jud. Călărași), inginer energetician și om politic, licențiat al Facultății de Electrotehnică a Institutului Politehnic București și al Institutului Energetic din Moscova (1950-1955). La întoarcerea în țară a fost ales reprezentant al României la Uniunea Internațională a Studenților, iar între 1957-1959 a îndeplinit funcția de președinte al Uniunii Asociației Studenților Români. Ulterior, avea să ocupe alte funcții pe linie de partid și de stat, cea mai importantă, fiind aceea de ministru pentru Problemele Tineretului, în perioada 13 martie 1969-22 februarie 1971. Intrat în dizgrație pe motiv că s-a opus unei minirevoluții culturale, după modelul Chinei și Coreei de Nord, Ion Iliescu avea să ocupe, ulterior, funcții de mai mică importanță în ierarhia politică: secretar al Comitetului Județean Timiș al PCR (1971-1974); prim-secretar al Comitetului de partid și președinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al jud. Iași (1974-1979); membru al Consiliului de Stat (1979-1980); președinte al Consiliului Național al Apelurilor (1979-1984) și director al Editurii Tehnice (1984-22 decembrie 1989).

– consemna în mod clar încetarea vechiului regim, cu toate structurile sale de putere și înlocuirea sistemului comunist cu o societate democratică, pluralistă, reconstrucția economică și socială, integrarea în structurile preconizatei Europe unite. Punctual, se hotăra:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viață.

Consiliul Frontului Salvării Naționale propune ca țara să se numească în viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituții va începe să funcționeze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naționale pe baza criteriilor rentabilității și a eficienței. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată și promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii și sprijinirea micii producții țărănești. Oprirea distrugerii satelor.

6. Reorganizarea învățământului românesc potrivit cerințelor contemporane. Reașezarea structurilor învățământului pe baze democratice și umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român și promovarea adevăratelor valori ale umanității. Eliminarea minciunii și a imposturii, și statuarea unor criterii de competență și justiție în toate domeniile de activitate.

Așezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naționale.

Trecerea presei, radioului, televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului.

7. Respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii.

8. Organizarea întregului comerț al țării, pornind de la cerințele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populației României. În acest scop, urmează să pună capăt exportului de produse agroalimentare, exportului de produse petroliere, acordând prioritate satisfacerii nevoilor de căldură și lumină ale oamenilor.

9. Întreaga politică externă a țării să servească promovării bunei vecinătăți, prieteniei și păcii în lume, integrându-se în procesul de construire a unei Europe unite, casa comună a tuturor popoarelor continentului. România va respecta angajamentele internaționale ale României și, în primul rând, celor privitoare la Tratatul de la Varșovia.

10. Promovarea unei politici interne și externe subordonate nevoilor și intereselor dezvoltării ființei umane, respectului deplin al drepturilor și libertăților omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

„Constituindu-ne în acest front, – se arăta în continuare – suntem ferm hotărâți să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantând triumful democrației, libertății și demnității tuturor locuitorilor țării.”

Același Comunicat mai proclama: „Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu, Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale...” și recomanda constituirea de „consilii județene, municipale, orașenești și comunale ale Frontului Salvării Naționale, ca organe ale puterii locale...”⁹

După citirea comunicatului la posturile de radio și televiziune, Ion Iliescu a precizat; „*Deocamdată, este o structură provizorie, gândită într-un mod foarte operativ. Lista rămâne deschisă. Nu aceasta va fi componenta completă a Consiliului. Am menționat doar câteva nume de oameni care sunt legate de transformările pe care le cunoaște țara, oameni care au demonstrat spirit de sacrificiu în anii tiraniei, tineri care în aceste zile au fost pe baricade, care și-au pus viața în pericol, reprezentanți ai muncitorilor, ai studenților,*

⁹ Ion Iliescu, *Momente de istorie...* p. 22

ai intelectualității, ai armatei, acele forțe care au fost active, prezente în procesul de instaurare a noului regim al puterii. Lista rămâne deci deschisă. Pentru a putea completa componența Consiliului așteptăm propuneri din partea tuturor categoriilor și forțelor sociale care au luptat și au învins. Acest comunicat este o primă formă de platformă program a noului organism al puterii de stat din România. Am primit mandatul de a vi-l prezenta”¹⁰.

Unii analiști au considerat că, deși Comunicatul către țară al CFSN se voia un program politic pentru edificarea unui sistem global al societății, el a reprezentat o înmănunchere de răspunsuri punctuale la cele mai acute revendicări populare, caracterul exclusiv pragmatic predominând asupra unei concepții coerente¹¹.

În conformitate cu principiile consacrate în Proclamația Revoluției, la 27 decembrie 1989, în cadrul primei ședințe plenare a Consiliului Frontului Salvării Naționale a fost adoptat Actul constitutiv al noii puteri. A fost vorba despre Decretul-Lege Nr. 2, intitulat „Decretul-Lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale”. Acest document a legalizat Consiliul Frontului Salvării Naționale ca organ central al puterii de stat, a precizat regulile în baza cărora urma să-și îndeplinească atribuțiile și a stabilit principalele sale structuri¹².

Consiliul – se preciza în document – reunea „reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice ale țării, de toate categoriile sociale și de toate naționalitățile”. În calitatea pe care o avea, aceea de organ suprem al puterii de stat, el urma să acționeze în vederea întronării în România a unei societăți „cu adevărat democratice”, să asigure drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului.

¹⁰ Ion Calafeteanu (coord), *op.cit.*, p. 310.

¹¹ Marian Enache, Mihai Constantinescu, *Renașterea parlamentarismului în România*, Editura Polirom, Iași, 1996, p.60.

¹² Stenograma primei ședințe plenare a CFSN și Decretul-Lege de constituire a acestuia, în Ion Iliescu, *Revoluția Română*, p. 69-105; Ion Calafeteanu (coordonator), *op.cit.*, p. 727-753.

Programul CFSN-ului relua, în mare, prevederile Comunicatului adresat țării în seara de 22 decembrie precum: abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist; organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie; separarea puterilor în stat; alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate; restructurarea întregii economii naționale; eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată; promovarea liberei inițiative și a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice; restructurarea agriculturii; oprirea distrugerii satelor; reorganizarea învățământului; respectarea drepturilor și libertăților minorităților; referiri la politica externă etc. La acestea se adăugau: promovarea unei ideologii umaniste și democratice; dezvoltarea culturii naționale pe baze noi; libertatea presei, radioului și a televiziunii; libertatea cultelor și garantarea liberei manifestări a credințelor religioase; salvarea echilibrului ecologic etc¹³.

În baza aceluiași Decret-Lege nr. 2/1989, conform articolului 1, numele țării urma să fie „România”, forma de guvernământ – republicană, iar drapelul să rămână Tricolorul tradițional, având culorile așezate vertical, pornind de la lance în următoarea ordine: albastru, galben, roșu. Conform articolului 2, CFSN, ca organ al puterii, avea următoarele atribuții principale: emitea decrete cu putere de lege, numea și revoca premierul și aproba componența guvernului, la propunerea primului ministru.

Printr-un nou Decret-Lege, nr. 10/31 decembrie 1989, se stabileau criteriile de constituire, organizare și funcționare ale Guvernului României, ca organ suprem al administrației de stat, dar și faptul că era răspunzător în fața Consiliului FSN, care putea anula hotărârile executivului atunci când considera că acestea contravin legilor și decretelor în vigoare sau intereselor națiunii, reglementa sistemul electoral, numea comisia de elaborare a proiectului noii Constituții, aproba bugetul de stat, acorda grațierea și comutarea pedepsei cu moartea, declara starea excepțională, mobilizarea generală sau starea de război etc. În subordinea Consiliului se aflau

¹³ *Ibidem.*

organele de miliție, devenite tot cu acest prilej poliție, unitățile de pompieri, dar și Consiliul Militar Superior, cel care coordona întreaga activitate a armatei și unităților preluate de la Ministerul de Interne¹⁴.

Conform articolului 3, Consiliul Frontului Salvării Naționale era format din 145 de membri, din rândul cărora se alegea un Birou Executiv alcătuit din 11 membri și condus de un președinte. Biroul Executiv, își exercita atribuțiile în intervalul dintre sesiunile Consiliului.

În cadrul articolului 4 erau menționate comisiile de specialitate prin intermediul cărora Consiliul își desfășura activitatea, iar la articolul 5 erau enumerate atribuțiile președintelui CFSN: reprezenta țara în relațiile internaționale și încheia tratate internaționale; numea și rechemă ambasadorii României în și din străinătate; primea scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state; acorda cetățenia română, aproba renunțarea la cetățenie și retragerea cetățeniei române; aproba stabilirea domiciliului în România pentru cetățenii altor state; acorda dreptul de azil; aproba înfierea unor minori, cetățeni străini, de către cetățeni români, precum și înfierea unor minori, cetățeni români, de către străini.

Articolele 6-8 făceau referiri la consiliile teritoriale ale Frontului. Conform articolului 6, în unitățile administrativ-teritoriale județene, municipale, orășenești și comunale se constituiau consilii ale Frontului Salvării Naționale, organe ale puterii locale, ierarhic subordonate Consiliului Frontului Salvării Naționale. Articolul 7 fixa numărul membrilor Consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale după cum urmează: consiliile județene și cel al municipiului București, între 35 și 51 de membri; consiliile municipale, între 15 și 27 membri; consiliile orășenești și ale sectoarelor municipiului București, între 11 și 21 membri; consiliile comunale, între 9 și 15 membri.

Consiliile teritoriale ale Frontului Salvării Naționale urmau să aleagă dintre membrii lor un Birou Executiv format din: un președinte, doi vicepreședinți, un secretar și 3-5

¹⁴ *Ibidem*, p. 751.

membri. Președintele consiliului era și președintele Biroului Executiv. În cadrul articolului 8 erau fixate atribuțiunile acestor Consilii teritoriale: răspundeau pe plan local de organizarea și desfășurarea activităților economice, comerciale, de ocrotire a sănătății populației, de învățământ și cultură, edilitar-gospodărești, de respectarea drepturilor cetățenești, de asigurarea legalității și menținerea ordinii publice în unitățile administrativ-teritoriale în care sunt constituite; ele adoptau hotărâri cu majoritate simplă. Respectivele Consilii teritoriale își desfășurau activitatea în sesiuni și prin comisii de specialitate. Structurile comitetelor și birourilor executive ale fostelor consilii populare, ale organelor locale de specialitate ale administrației de stat, ale instituțiilor social-culturale locale urmau să-și desfășoare activitatea în cadrul propriilor alcătuirii.

Articolul 9 avea în vedere numărul personalului și structura aparatului CFSN, iar ultimul articol, al 10-lea, confirma dizolvarea tuturor structurilor de putere ale defunctului regim dictatorial¹⁵.

Consiliul Frontului Salvării Naționale a hotărât ca întreaga activitate de stat să fie separată de activitatea politică.

Orgnele centrale¹⁶ ale noului organism aveau următoarea componență. Biroul Executiv al CFSN: Ion Iliescu – președinte; Dumitru Mazilu – prim-vicepreședinte; Cazimir Ionescu și Király Károly – vicepreședinți; Dan Marțian – secretar; Bogdan Teodoriu, Vasile Neacșa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru, Nicolae Radu – membri. Același Comunicat anunța constituirea mai multor comisii de lucru ale Consiliului: Comisia constituțională, juridică și pentru drepturile omului – condusă de Dumitru Mazilu; Comisia pentru politica externă, condusă de Silviu Brucan; Comisia de reconstrucție și dezvoltare economică, avându-l în frunte pe Bogdan Teodoriu; Comisia pentru știință și învățământ – Gheorghe Manole; Comisia pentru cultură – Ion Caramitru; Comisia pentru mediu și echilibru ecologic – Cazimir Ionescu; Comisia pentru minoritățile naționale –

¹⁵ *Ibidem*, p. 753.

¹⁶ Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 147-148.

Király Károly; Comisia pentru administrația locală – Nicolae Radu; Comisia organizatorică și colectivul de împuterniciți ai Consiliului – Mihai Montanu; Comisia pentru tineret – Vasile Neacșa. A mai fost înființat, pe lângă Biroul Executiv, un colectiv pentru relațiile cu publicul și mijloacele de informare în masă, condus de Dan Rădulescu. În ziua următoare, pe 28 decembrie, Consiliul FSN a emis o serie de decrete prin care erau înființate mai multe ministere și erau numiți titularii acestora, iar Decretul – Lege nr. 10, din 31 decembrie, a stabilit modul de constituire, organizare și funcționare, a guvernului¹⁷. Prin adoptarea acestor acte normative s-au pus bazele noii configurații a puterii de stat post-revoluționare¹⁸.

În perioada 22-27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naționale s-a manifestat ca o autentică structură politică de putere, măsurile adoptate producând efecte juridice care au rămas în sarcina acestui organism, cu toate că nu aveau denumirea tipică a unor acte juridice normative. După 27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naționale și-a continuat activitatea, adoptând decrete cu putere de lege și decrete, emise cu majoritate simplă de voturi și publicate în *Monitorul Oficial*. Prima ședință a Consiliului Frontului Salvării Naționale în componență completă a avut loc la 4 ianuarie 1990. Principalele direcții spre care și-au îndreptat atenția cei prezenți au avut în vedere situația economică și măsurile ce urmau a fi adoptate pentru satisfacerea cerințelor de hrană și căldură ale populației.

Pe toată durata existenței sale, Consiliul Frontului Salvării Naționale a fost, în același timp, și un organ de uniune națională, „ce concentra puterea, dar pentru a o reforma, în sensul tranziției de la organele unice ale puterii de stat la structurile specifice separării puterilor în stat și pluripartidismului”¹⁹. Petre Roman a considerat – mai târziu – că FSN nu era „în chip evident «reprezentativ» pentru

¹⁷ Stan Stoica, *România 1989-2004. O istorie cronologică*, Editura Meronia, București, 2004, p.18.

¹⁸ Georgiana-Margareta Scurtu, *Pluripartidismul în România (decembrie 1989-mai 1990)*, în „Clio 1989”, An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., București, 2005, p. 134.

¹⁹ Marian Enache, Mihai Constantinescu, *op. cit.*, p. 67.

ansamblul forțelor politice ale României” și în care „vechii comuniști erau mai numeroși și mai activi”²⁰.

Primele măsuri adoptate de CFSN, aveau în vedere, după cum deja s-a amintit, dizolvarea vechilor structuri de putere. Astfel, erau demise guvernul, Consiliul de Stat și instituțiile sale, întreaga putere în stat fiind preluată de către Consiliul Frontului Salvării Naționale, care și-a subordonat și Consiliul Militar Superior – cel care coordona întreaga activitate a armatei, a unităților Ministerului de Interne –, toate ministerele și celelalte organe centrale. Pe întregul teritoriu al țării erau organizate consilii județene, municipale, orașenești și comunale ale Frontului Salvării Naționale, ca organe locale ale puterii. Miliția era chemată ca, împreună cu comitetele cetățenești, să asigure ordinea publică. „...*Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populației cu alimente, cu energie electrică, cu caldură și apă, pentru asigurarea transportului, a asistenței medicale și a întregii rețele comerciale*”²¹

Acționând în baza orientărilor programatice statuate în Platforma-program, Consiliul Frontului Salvării Naționale a adoptat, ca nou organism al puterii de stat, măsuri de eliminare a structurilor ultracentralizate ale economiei, creând condițiile necesare promovării liberei inițiative, ca premisă fundamentală a dezvoltării unei economii moderne, competitive, în perspectiva integrării în structurile europene și a extinderii unor relații economice eficiente cu toate țările lumii, eliminarea tuturor reglementărilor prin care erau îngrădite drepturile și libertățile cetățenilor, cum erau cele privind libertățile religioase, inițiativa particulară, libertatea de circulație etc. Astfel, la 26 decembrie 1989, prin Decretul-Lege nr.1, publicat în „Monitorul Oficial al României”, anul I, nr. 4, de miercuri 27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naționale a abrogat următoarele legi, decrete și alte acte normative: toate decretul prin care s-au acordat titluri și ordine ale României lui Nicolae Ceaușescu și Elenei Ceaușescu; Legea nr. 5 din 1969

²⁰ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 133.

²¹ Ion Calafeteanu (coordonator), op.cit., p.309.

privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Apărării; Legea nr. 58 din 1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale; Legea nr. 29/1977 privind normele de adresare în relațiile dintre cetățenii Republicii Socialiste România; Legea nr. 3 din 1982 privind participarea cu părți sociale a oamenilor muncii la fondul pentru dezvoltarea întreprinderilor; Hotărârea MAN nr. 5 din 1984 privind aprobarea Programului de alimentație științifică a populației; Decretul nr. 770 din 1966 privind reglementarea întreruperii cursului sarcinii; Decretul nr. 68/1976 privind schimbarea domiciliului din alte localități în orașe declarate orașe mari; Decretul nr. 98/1983 privind regimul aparatelor de multiplicat; articolele 185-188 privind avortul și articolul 237 privind defăimarea unei organizații de stat sau obștești prin orice mijloace în public, din Codul penal; Legea nr. 1/1985 privind autoconducerea, autogestiunea economico-financiară și autofinanțarea unităților administrativ-teritoriale. Totodată, prin Decretul nr. 4/1989 al CFSN au fost dizolvate organele de represiune politică și a fost reorientată activitatea de ansamblu a Ministerului de Interne. S-a reorganizat Serviciul de Informații Externe, iar Departamentul Securității Statului a trecut în componența Ministerului Apărării Naționale²² (ulterior, printr-un decret din 30 decembrie, se anunța desființarea acestui departament). Totodată, au fost elaborate principiile care urmau să stea la baza celorlalte organisme chemate să apere drepturile și libertățile cetățenești. A fost garantată libertatea de exprimare a gândurilor și opiniilor. Prin abolirea cenzurii, sute de ziare și reviste și-au făcut apariția, fără nici o îngrădire. De asemenea, au fost repuse în drepturi cultele religioase.

Aceste măsuri au fost luate în condiții extrem de dificile. După fuga cuplului dictatorial, în țară s-a declanșat o acțiune de diversiune, prin care forțe necunoscute – considerate ca susținătoare ale vechiului regim, denumite cu un termen generic „teroriști” – deschid focul asupra unităților militare, obiectivelor civile sau social-politice. În București, acolo unde fenomenul terorist s-a manifestat cel mai intens, se deschide

²² „Monitorul Oficial al României”, anul I, nr. 5, miercuri 27 decembrie 1989.

focul asupra Televiziunii, Radioului, Casei Scânteii, spitalelor, Bibliotecii Centrale Universitare, Palatului Telefoanelor, Universității, Pieței Palatului, MApN-ului, sediului CC al PCR, Palatului Republicii, aeroporturilor Otopeni și Băneasa etc. Intensitatea maximă a acestor acțiuni s-a manifestat în perioada 22 decembrie – 25 decembrie 1989.

În cadrul aceluiași proces de restructurare, Petre Roman²³ era investit în funcția de prim-ministru al guvernului provizoriu, începând cu 26 decembrie, iar generalul Nicolae Militaru, reactivat în contextul evenimentelor, era numit ministru al Apărării Naționale²⁴.

Noul prim-ministru, Petre Roman, atunci în vârstă de 43 de ani, conferențiar la Catedra de mecanica fluidelor din Institutul Politehnic București, era fiul lui Walter Roman, combatant în războiul civil din Spania (1936-1939), ce ocupa la moartea sa, în anul 1983, funcția de director al Editurii Politice. Petre Roman beneficiase de o bursă în Franța, la Toulouse, la începutul anilor '70, unde își susținuse și doctoratul, în 1974.

²³ Ion Iliescu a susținut la 16 decembrie 1994 în fața Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, că propunerea numirii lui Petre Roman ca prim-ministru a avut-o Silviu Brucan – vezi stenograma convorbirii cu membrii Comisiei în Ion Iliescu, *Revoluția Română...*, p. 133-242. Petre Roman consideră că Ion Iliescu îl dorea într-o postură decorativă. „În intenția lui Iliescu – afirmă primul șef al guvernului de după Revoluție – nu era vorba de altfel decât de un post pur administrativ, de o gestiune: guvernul nu era în gândul lui decât un instrument al Frontului Salvării Naționale. Sarcina unui asemenea guvern era doar aceea de a aplica măsurile politice hotărâte în comun de către Comitetul Frontului, care era organ al noii puteri și din care făceau parte, alături de Ion Iliescu și de prietenii săi politici, comuniștii reformatori, și câțiva dizidenți, Doina Cornea, Ana Blandiana, Andrei Pleșu, Mircea Dinescu, precum și oameni proveniți din mișcarea din decembrie, Gelu Voican, Lászlo Tökés, Cazimir Ionescu, Bogdan Teodoriu, Ion Caramitru, Dan Iosif, Romeo Raicu, Radu Silaghi, Rada Istrate, eu însumi. Repartiția sarcinilor era limpede: Frontului Salvării Naționale îi reveneau deciziile politice; guvernului – administrația curentă. De altfel, eu nu făceam parte stricto sensu dintre cei 11 membri ai Biroului executiv al Frontului – constituit la începutul lui ianuarie”, vezi Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 129-130.

²⁴ Vezi în acest sens Decretele Nr.1, Nr. 2 și Nr. 3, emise de Consiliul Frontului Salvării Naționale în ziua de 26 decembrie 1989 și publicate în „Monitorul Oficial al României”, anul I, nr.5, miercuri 27 decembrie 1989.

Generalul Nicolae Militaru, cu studii la Moscova – dovedit de Securitate a fi agent al spionajului militar sovietic (GRU) –, a îndeplinit oficial funcția de ministru al Apărării în guvernul provizoriu, între 26 decembrie 1989 și 16 februarie 1990, în realitate el deținând această funcție încă din 23 decembrie 1989²⁵. Guvernul provizoriu – după cum însuși Petre Roman afirma – era, în majoritatea sa, un guvern de tehnicieni. În ședința CFSN, care a stabilit componența guvernului, el propusese doar două persoane: pe Gelu Voican Voiculescu și pe Mihai Drăgănescu, amândoi numiți viceprim-miniștri, prin urmare colaboratorii săi cei mai apropiați. Pe cel dintâi – afirma în continuare Petre Roman – îl cunoscuse în timpul Revoluției, iar cel de-al doilea era un prieten al tatălui său, dar și „un om de știință remarcabil și democrat”²⁶. Mai trebuie amintit că, până în anii ‘70, Mihai Drăgănescu îndeplinise funcția de director al Institutului de Informatică, prin care se efectuau importurile de aparatură electronică. Restul echipei guvernamentale, conform aceleiași surse, a fost constituit din „reputați tehnicieni ai fostelor guverne comuniste, care – într-o formă sau alta – i se opuseseră lui Ceaușescu și a căror numire a fost recomandată de Iliescu și de echipa lui pentru «competența lor» în gestiunea economică.”²⁷

Ministru de Externe a fost numit Sergiu Celac²⁸, translator de limba rusă și engleză între 1961-1978 al lui Gheorghiu-Dej și Ceaușescu, marginalizat – după dezertarea generalului Ion Mihai Pacepa, fostul șef al Departamentului de Informații Externe – la Editura Științifică și Enciclopedică. Ca ministru adjunct de Externe a fost numit, la 28 decembrie, Corneliu Bogdan – ce provenea din echipa Anei Pauker de la MAE, iar după 1965, ambasador pentru o lungă perioadă la Washington. Portofoliul Internelor a fost încredințat lui Mihai

²⁵ Domnița Ștefănescu, *11 ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie 2000*, Editura Mașina de scris, București, 2011, p. 37.

²⁶ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia Cluj Napoca, 1994, p. 131.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Acesta era frate cu soția lui Mihai Botez, cunoscut oponent al regimului Ceaușescu.

Chițac, fost șef al Trupelor Chimice, cel al Justiției – lui Teofil Pop. Ministerul Economiei Naționale i-a revenit generalului Victor Athanasie Stănculescu, ministerul Industriei – lui Anton Vătășescu, Învățăământul – lui Mihai Șora, iar Finanțele – lui Ion Pățan,²⁹. Prim-adjunct al ministrului de Finanțe era numit, la 29 decembrie 1989, Theodor Stolojan, fost șef al sectorului valutar din minister, viitor ministru de Finanțe și prim-ministru după căderea guvernului Roman, în urma mineriadei din septembrie 1991 (la o lună de la puciul de la Moscova). Ministerul nou înființat al Culturii era condus de Andrei Pleșu, iar secretari de stat au fost numiți Hórvat Andor și Coriolan Babeți. Alt minister nou înființat era cel al Comerțului Exterior, condus la începutul lui 1990 de Nicolae M. Nicolae, fost ambasador la Washington între anii 1976 – 1978³⁰.

La începutul anului 1990 sunt luate numeroase alte măsuri ce vizau modificări structurale ale societății românești. Astfel, în vederea elaborării „unei viziuni strategice asupra tranziției”, la 2 ianuarie 1990, Ion Iliescu semna Decretul-Lege privind înființarea Institutului Național de Cercetări Economice³¹. Director general a fost numit profesorul universitar Tudorel Postolache, iar secretar științific al institutului – Mircea Ciumara. Institutul va prezenta Guvernului după două luni, la 20 aprilie 1990, „Schița privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România”³². La 18 ianuarie 1990, dând curs uneia dintre solicitările manifestațiilor din 12 ianuarie 1990, CFSN-ul – prin Decretul-Lege nr. 30 – a hotărât trecerea în proprietatea statului a întregului patrimoniu al fostului partid comunist. Ciclul acestui prim efort reformator în domeniul economic era completat cu adoptarea, la 5 februarie, a Decretului-Lege privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative. Procesul de trecere la economia de piață putea, astfel, să înceapă.

²⁹ Vezi lista completă a Cabinetului în Stan Stoica, *România 1989-2005: O istorie cronologică*, Editura Meronia București, 2005, p. 205-206.

³⁰ Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de Istorie a României*, Editura Meronia, București, 2000, p. 135-136.

³¹ Ion Iliescu, *Revoluția ca reformă...*, p. 210.

³² Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, p. 257.

II. GENEZA PARTIDELOR POLITICE POST-DECEMBRISTE

II. 1. Legislația

Partidele politice reprezintă o realitate a vieții politice moderne. Totodată, ele reprezintă unul din criteriile de clasificare a statelor în totalitare, autoritare sau democratice. Dacă pentru primele caracteristica de bază este partidul unic, pentru statele democratice se poate observa o mare diversitate doctrinară, partidele fiind liberale, conservatoare, social-democrate, creștin-democrate, socialiste, comuniste etc. În același timp, democrația este asociată, în general, cu existența mai multor partide politice, iar în cazul de față, partidele au jucat un rol important în consolidarea noilor regimuri politice.

În România modernă, analiza partidelor politice și a sistemului electoral s-a aflat în atenția unor importanți cercetători ai fenomenelor social-politice. Dintre aceștia îi amintim pe A.D. Xenopol, P.P. Negulescu, D. Gusti, iar dintre autorii contemporani, îi menționăm pe Daniel Barbu, Iancu George, Cristian Pîrvulescu, Alexandru Radu, George Voicu ș.a..

De asemenea, alți autori s-au ocupat de subiecte punctuale, precum regimul politic din România sau mecanismele electorale din țară: Cristian Ionescu, Petru Andea, Ioana Florina Mînză. Există și studii ce țin, de exemplu, de tabloul electoral dintr-un anume scrutin. Alte lucrări au vizat prezentarea partidelor politice din punctul de vedere al doctrinelor concrete (Lazăr Vlăsceanu, Adrian Miroiu).

Îndepărtarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu a permis și României inițierea de transformări democratice majore în plan politic, economic și social. Dacă modelul totalitar comunist se baza pe formula partidului-stat, una dintre cele mai importante realizări ale noii ordini politice a fost instituționalizarea sistemului pluripartidist.

Acest lucru s-a realizat prin Decretul-Lege nr. 8/1989, emis la 31 decembrie, privind înregistrarea și funcționarea partidelor și organizațiilor obștești (cu excepția celor fasciste sau celor care propagă concepții contrare ordinii de stat și de drept). Nici o altă îngrădire, pe motive de rasă, naționalitate, religie, grad de cultură, sex sau convingeri politice – se prevedea în text – nu putea împiedica formarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești. „Pentru realizarea unei societăți cu adevărat democratice în România, asigurarea și apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și înfăptuirea principiului pluralismului politic în temeiul art. 2 lit. a) din Decretul-Lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale – se arată în Decretul-Lege amintit – Consiliul Frontului Salvării Naționale decretează: Art. 1. În România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepția partidelor fasciste sau a celor care propagă concepții contrare ordinii de stat și de drept.” Înregistrarea partidelor era condiționată de prezentarea statutelor de organizare și funcționare, programul politic, obligativitatea de a-și declara sediul și mijloacele financiare și să facă dovada că aveau cel puțin 251 de membri. Constituirea și funcționarea partidelor politice se realiza numai pe bază teritorială. Activitatea acestora trebuia să se întemeieze pe respectarea suveranității, independenței și integrității naționale, în vederea asigurării libertăților și drepturilor cetățenești și afirmării demnității națiunii române³³.

În urma acestui decret, în lunile următoare aveau să se formeze zeci de partide, numărul acestora crescând considerabil, așa încât în preajma alegerilor, mai precis la 15 mai 1990, erau înscrise nu mai puțin de 88 de organisme politice, dintre care 75 au prezentat liste electorale, numărul acestora depășind cu mult paleta rezonabilă de oferte politice³⁴. Constituția din 1991 avea să consfințească, mai apoi, așezarea pluralismului la temelia sistemului politic românesc.

³³ Ion Iliescu, *Momente de Istorie*, vol. I., p. 44-45.

³⁴ În România, în intervalul dintre apariția Decretului-Lege nr.8/1989, care legifera pluripartidismul, și alegerile de la 20 mai 1990, s-a înregistrat în fiecare zi câte un partid; o situație asemănătoare s-a petrecut și în Ungaria, Polonia sau Bulgaria.

Totuși, constituirea efectivă a partidelor politice în România, ca și a structurilor de putere, s-a dovedit un proces dificil, după cum sublinia Vladimir Pasti: „Nu a fost greu, desigur, ca grupuri de oameni să se adune și să se denumească partid politic, adoptând, în lipsa unei doctrine, măcar o etichetă recunoscută de lumea occidentală – liberal, creștin-democrat, social-democrat au fost cele utilizate – și în felul acesta să beneficieze de o legitimitate și de un sprijin occidental, adesea net superior celui de care se bucurau în propria lor țară. Aceste partide au rămas, însă, de cele mai multe ori, în stadiul de mici grupuri, lipsite de audiență reală³⁵.”

În general, nu toate partidele au avut aceeași geneză. De subliniat că în partea est-centrală a continentului, după 1989, s-a înregistrat un proces de apariție a unor partide politice cu un caracter ideologic specific acestei zone, diferit oarecum de Europa Occidentală.

În acest sens, trebuie amintite cel puțin două excepții. Pe de o parte, este vorba de faptul că fostele partide comuniste au continuat să existe reformându-se, redefinindu-și doctrina, sigla și asumându-și o poziție, de obicei, de centru-stânga. Pe de altă parte, s-a înregistrat reapariția fostelor partide istorice interzise în perioada comunistă, precum: Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc sau Partidul Social-Democrat Român – în România; Partidul Popular, Uniunea Democrat-Creștină – în Cehia; Uniunea Națională-Agrariană „Nikola Petkov” sau Uniunea Democrat-Creștină – în Bulgaria; Partidul Micilor Proprietari – în Ungaria.

Partidele politice au apărut în România imediat după Revoluția din decembrie 1989. Noii lideri politici au fost cei care au luat o primă măsură legislativă, care a permis apariția unui sistem pluralist de partide³⁶. Astfel, România se înscria în rândul sistemelor pluraliste, revenind la tradiția sa istorică, dar și la contextul internațional în care dorea să se integreze.

³⁵ Vladimir Pasti, *România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București, 1995, p. 164-165.

³⁶ Decretul-Lege nr. 8, din 31 decembrie 1989, în „Caietele Revoluției” nr.2(4)/2006, Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, București, p. 52-53.

În această ordine de idei, dintr-o anumită perspectivă, numărul mare de partide de diferite orientări doctrinare nu a reprezentat un lucru negativ. Se pot da mai multe explicații acestui fenomen. Am putea spune că el a compensat lipsa libertății de exprimare din perioada comunistă, așa cum s-a datorat și imposibilității de întărire a structurii centrale a partidelor, ca urmare a divergențelor de opinii. „Contribuții” în sensul arătat revin neinspiratei legislații în domeniu, dar și experienței precare în ceea ce privește tranziția spre o societate democratică. Pe de altă parte, numărul mare de partide poate semnifica și incapacitatea temporară a sistemului de a se instituționaliza, fapt care a adus noi dificultăți procesului de democratizare.

Un lucru a fost însă cert: în mod real, Revoluția din 1989 a însemnat revenirea la un tip de normalitate socială și politică. Apariția partidelor politice a reprezentat unul dintre cele mai importante câștiguri ale democrației din România, chiar dacă lupta pentru putere dintre noile formațiuni nu s-a manifestat întotdeauna în limitele legii sau ale decenței publice.

Primele partide politice din România post-comunistă s-au constituit încă din luna decembrie 1989, în ideea de a oferi țării o democrație parlamentară, după modelul statelor occidentale.

Inevitabil, putem spune, dorința inițială de implicare a depășit posibilitățile reale. În lipsa unei doctrine, a unei echipe, a unui lider, primele formațiuni politice post-revoluționare se mulțumeau să reînvie viziuni, experiențe, tradiții și modele de dinainte de război, sau să traducă în românește titlurile unor partide politice din țările democratice europene. Ele păreau mai preocupate de a intra în jocul politic decât de a-și găsi o bază electorală, de a căuta să afle în numele cui se exprimă și care sunt opțiunile politice ale celor pe care vor să-i reprezinte.

Așadar, Decretul-Lege din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești din România pune capăt regimului de partid unic, creând bazele dezvoltării pluralismului politic. Așa cum aminteam, revenirea la valorile politice democratice – bruscă și cu accente violente – a avut drept urmare explozia fenomenului partidist. Apariția a circa 90 de partide până la alegerile din mai

1990, de diverse orientări ideologice, nu a avut întotdeauna un suport real în structurile sociale și a fragmentat electoratul în mod excesiv.

II. 2. Partidele Istorice

Printre primele partide apărute pe eșichierul vieții politice din România post-decembristă au fost cele istorice sau tradiționale. De altfel, România a fost singura țară din Europa Centrală și de Est în care partidele continuatoare ale unor formațiuni interbelice au înregistrat un succes electoral semnificativ în primele alegeri de după 1989 și nu numai.

În acest sens, prima manifestare politică a fost apelul lansat, la 22 decembrie 1989, pentru intrarea în legalitate a *Partidului Național Țărănesc*, semnat de către câțiva dintre supraviețuitorii „holocaustului” comunist – Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Nicolae Ionescu-Galbeni³⁷. La 28 decembrie 1989, în cadrul unei conferințe de presă, a fost anunțată înființarea *Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat* (PNȚ-CD)³⁸. A fost primul partid înregistrat oficial, prin decizia nr.1 din 8 ianuarie 1990. Conducerea partidului era asigurată de o Delegație Permanentă condusă de Corneliu Coposu, în calitate de președinte, alături de Ion Puiu, preotul Constantin Galeriu și poetul Ioan Alexandru. Corneliu Coposu, rămas președinte al partidului până la moartea sa, în 1995, fusese închis timp de 17 ani în închisorile comuniste, fără a renunța la convingerile sale politice pe care și le exprimă cu hotărâre imediat după 22 decembrie 1989. Paradoxal, în loc să-i aducă capital politic, acest lucru i-a cauzat – cel puțin în primii ani de după Revoluție – o notă de neîncredere în sânul majorității populației. Mulți au considerat că fostul deținut politic va declanșa o vânătoare de vrăjitoare împotriva nu numai a foștilor responsabili comuniști, așa numita nomenclatură, ci și împotriva membrilor simpli de partid.

Cu același prilej, era adoptată o Declarație programatică, ce dorea să îmbine ideile perioadei interbelice

³⁷ Vezi interviul lui Corneliu Coposu în revista „22”, nr. 20 din 27 mai-2 iunie 1993.

³⁸ Stan Stoica, op. cit., p.22.

cu realitatea post-decembristă. „Rațiunea supremă a politicii PNT-CD o constituie respectarea independenței, suveranității și democrației țării”, se arăta în preambulul acestui document. Se aveau în vedere: realizarea unei economii libere; revenirea la monarhia constituțională; asigurarea independenței și integrității țării; apărarea democrației pluraliste și a dreptății sociale, cu reșezarea poporului în drepturile sale legitime, apărându-se libertățile fundamentale, în cadrul unei ordini constituționale; realizarea unui stat de drept, cu respectarea strictă a legalității; revenirea la economia de piață, restaurarea proprietății țărănești de utilitate socială; organizarea asistenței sociale și promovarea sindicatelor libere; reorganizarea învățământului, promovarea autonomiei universitare, atragerea tineretului în opera de redresare națională, în spiritul moralei creștine; separarea puterilor în stat și libera alegere a organismelor de conducere la toate eșaloanele societății; egalitatea tuturor naționalităților conlocuitoare și a tuturor credințelor religioase, în spiritul Proclamației de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918³⁹.

La 5 februarie 1990 apărea primul număr al oficiosului partidului, ziarul „Dreptatea”, purtând același nume ca și cel din vremea lui Maniu și Mihalache.

În urma alegerilor din 20 mai 1990, în care PNT-CD a candidat pe liste proprii, a obținut 348.687 voturi la Senat – ceea ce i-a dat dreptul la un senator, și 351.357 voturi la Adunarea Deputaților, rezultat electoral concretizat în 12 mandate. În alegerile prezidențiale a candidat din partea partidului Ion Rațiu, care a obținut 617.007 voturi, respectiv 4,29% din totalul sufragiilor valabil exprimate.

În perioada 24-26 septembrie 1991 a avut loc, la București, primul Congres PNT-CD. În cuvântul său, președintele partidului, Corneliu Coposu sublinia următoarele: „ Am fost și suntem apărătorii neosteniți ai libertăților individuale și colective și milităm pentru egalitatea cetățenilor, pentru drepturilor omului și pentru armonia socială”.

Partidul Național Liberal (PNL), următorul partid istoric revenit pe scena politică, continuator al PNL-ului

³⁹ Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de Istorie a României*, Editura Meronia, București, 2000, p.263-264.

istoric, a fost reînființat oficial la 15 ianuarie 1990⁴⁰. Partidul a fost condus până în martie 1990 de un Comitet de inițiativă alcătuit din Radu Câmpeanu, I.V. Săndulescu și Dan Amedeo Lăzărescu. Partidul avea ca organ central de presă ziarul „Liberalul”, titlu purtat de oficiosul partidului, în perioada 9 februarie 1946-29 noiembrie 1947.⁴¹

La sfârșitul lunii martie 1990 a avut loc primul Congres al partidului, în cadrul căruia au fost adoptate Statutul și Programul și au fost alese organele de conducere. Președinte al noului PNL a devenit Radu Câmpeanu, propus ulterior drept candidat la alegerile prezidențiale pentru scrutinul din 20 mai 1990.

În Programul⁴² său, acest partid urma principiile fundamentale ale „liberalismului politic, liberalismului economic și liberalismului cultural”. Partidul Național Liberal se definea ca o formațiune de centru pe scena politică românească, bazat pe „tradiția verificată istoric” și pe „valabilitatea contemporană a ideologiei sale”; el se opunea „stângii comuniste, conservatoare sau reformatoare, adeptă a egalitarismului și colectivismului, dominației monopoliste a statului”, dar și „dreptei naționaliste (național-socialiste, fasciste sau legionare), adeptă a șovinismului, urii și intoleranței și a reprimării prin forță”. Totodată, PNL avea în vedere afirmarea libertății individului „dar numai în măsura în care exercitarea acestei libertăți nu prejudiciază libertatea altor persoane”, pluralismul politic, proprietatea particulară și economia de piață reglată prin libera concurență, libertatea culturală sau de conștiință, „instaurarea unei reale democrații și structurarea unui sistem economic viabil, având ca bază economia de piață liberă și ca element activ, dinamic – libera concurență”.

Alte principii enunțate erau: „garantarea libertății individuale, condiție fundamentală pentru descătușarea forțelor creatoare în toate sferile de activitate socială; garantarea realei separări a puterilor în stat; reabilitarea democrației și

⁴⁰ *Ibidem*, p. 257-258.

⁴¹ *Ibidem*, p. 173.

⁴² Georgiana-Margareta Scurtu, *op. cit.*, p. 137-138.

apărarea ei prin instituții care să o garanteze; înființarea unui organism însărcinat cu controlul birocrăției și înlăturarea exceselor ei; lupta pentru reinstaurarea libertății de expresie și difuzarea opiniei, libertatea presei și abolirea cenzurii; garantarea libertății tuturor cultelor și repunerea în drepturi a Bisericii Greco-Catolice; stricta respectare a drepturilor egale ale tuturor minorităților etnice; privatizarea treptată a unităților economice.”⁴³

PNL a semnat înaintea alegerilor din mai 1990, la 9 aprilie, o alianță cu PNT-CD și Partidul Social Democrat Român (PSDR). A fost dată publicității o Declarație comună, prin care partenerii se angajau să colaboreze și să se sprijine reciproc. Obținând la alegerile din mai 1990 doar 6,41% din voturi (29 mandate), Partidul Național Liberal și-a putut, totuși, forma un grup parlamentar, având reprezentanți și în guvernul Stolojan (16 octombrie 1991).

Noul program al partidului a fost aprobat și dezbătut la lucrările „Forumului Ideilor Liberale”, care au avut loc în zilele de 26 și 27 iulie 1991. PNL a propus, cu acest prilej, un set de reforme economice, politice, sociale.

Cel de-al treilea partid politic înscris în mod oficial în România a făcut parte tot din categoria celor tradiționale: *Partidului Social Democrat Român* (PSDR). Demersul de a reintra în viața publică a aparținut unui grup de inițiativă format la 24 decembrie 1989 și condus de fostul deținut politic Anton Dimitriu, fost secretar general al Partidului Social Democrat Independent (PSDI) – desființat abuziv în 1948. Partidul a fost înregistrat oficial la 18 ianuarie 1990, sub denumirea de Partidul Social-Democrat Român, avându-l ca președinte de onoare pe Anton Dimitriu, iar ca președinte al Comitetului Provizoriu– pe Sergiu Cunescu (președinte între 1990-1999)⁴⁴.

PSDR s-a declarat continuator al social-democrației românești interbelice și a Partidului Social Democrat Independent al lui Titel Petrescu, desprins din Partidul Social Democrat, în momentul când acesta tindea să devină o anexă a Partidului Comunist.

⁴³ Stan Stoica, *Dicționarul Partidelor Politice din România 1989-2004*, Editura Meronia, București, 2004, p.87-91.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 270.

În programul⁴⁵ său, PSDR se definea ca „adept al reformelor în vederea instaurării adevăratei democrații în toate domeniile”, ca un „partid al întregului popor, întrucât luptă pentru interesele tuturor categoriilor sociale”, bazat pe „valorile fundamentale ale social-democrației” de dreptate, justiție, solidaritate. Doctrina era prezentată ca o „concepție generoasă pentru om și societate”, inspirată din „tradițiile umaniste, din morala populară, din filosofia clasică, din etica creștină, dar și din viziunea de progres a lumii contemporane”, ca o „sinteză a binelui” în viața societății. Considerând că „social-democrația se bazează pe dorința și capacitatea populației de a crea o societate deplin democrată, de înțelegere reciprocă și demnitate umană”, scopul ei este „comunitatea de indivizi liberi și egali”, ce se poate realiza doar într-o societate democratică, bazată pe „idealurile de dreptate, justiție socială și solidaritate ale social-democrației”. PSDR considera că doctrina sa era în dezacord atât cu sistemul comunist, „care nu a permis materializarea suveranității poporului”, cât și cu cel al „capitalismului sau liberalismului nelimitat, incapabil să prevină apariția in justiției sociale, risipirea resurselor naturale, șomajul și crizele economice”.

Partidul Social Democrat Român își propunea realizarea unei societăți axate pe „demnitate, libertate, justiție socială, egalitate în drepturi, solidaritate și bunăstare”, întemeierea unui stat de drept, sprijinit pe „sufragiu universal și pe pluralism”. „Esența organizării democratice a statului” trebuia să se fundamenteze pe supremația legii, respectul față de Constituție. Partidul susținea, de asemenea, principiul separației puterilor în stat ca „garanție structurală a statului de drept”. Libertatea individuală – se mai menționează în documentele programatice ale Partidului – emană de la supremația legii, apreciind că „afirmarea conduitei individuale, exclusiv de la lege, conduce în mod firesc la o armonizare a intereselor indivizilor, creând în același timp elementele obiective ale unei solidarizări sociale fundamentate pe respectul unanim față de lege”.

În plan economic, obiectivul primordial era restructurarea pentru a se realiza „bunăstarea și participarea echitabilă

⁴⁵ Gergiana-Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 139-140.

a colectivității la produsul economiei naționale”. Pentru început, însă, în condițiile tranziției, social-democrații români considerau că transformările economice urmau să fie realizate printr-o coexistență a formelor de proprietate – cea mixtă de stat, asociativă și particulară –, urmând ca în viitor proprietatea particulară să devină „formă de bază a organizării economiei, care poate asigura dezvoltarea în toate domeniile spre beneficiul întregii colectivități”. În acest proces de trecere treptată la o economie dezvoltată, PSDR considera că „accentul va trebui pus pe dezvoltarea agriculturii, domeniu de activitate tradițional și specific spațiului geografic pe care îl ocupă România”. Modificările de structură ale mecanismului economico-financiar vizau următoarele domenii: „a) privatizarea; b) echilibrarea cererii cu oferta; c) echilibrarea bugetară; d) politici de credit și investiții; e) atenuarea inflației și a somajului; f) stabilirea unui curs valutar real și trecerea la convertibilitatea leului; g) deschiderea spre comerțul internațional”.

Politica socială a PSDR era direcționată spre o „distribuție echitabilă a drepturilor și obligațiilor între membrii societății, care să aplatizeze diferențele de resurse sociale și economice”. Concret, se făceau referiri la garantarea egalității între sexe, protejarea femeilor, a copiilor, a tineretului și a categoriilor sociale dezavantajate.

În planul vieții culturale, „ideea cardinală a partidului în domeniul vieții spirituale este democrația culturii”, ca element de bază în explicarea societății și de integrare socială a individului, subliniindu-se rolul școlii ca „instituție de bază destinată formării membrilor societății”. Principiile de bază ale acestei orientări urmau să fie: dezideologizarea domeniului, promovarea libertății de opinie și a pluralității ideilor estetice, îmbinarea competenței și eficienței profesionale cu creșterea motivației sociale a muncii, autonomia decizională, susținerea materială a actelor de cultură de către stat.

În domeniul politicii externe, PSDR pornea de la „ideea reintegrării României în concertul națiunilor libere”, accesului poporului român „către democrația europeană”. Un alt principiu important era respectarea fermă a „tratatelor, pactelor și convențiilor internaționale, sub care România și-a pus semnătura”.

La 9 aprilie 1990, PSDR – după cum am arătat – a semnat Declarația comună cu reprezentanții partidelor istorice din România – PNT-CD și PNL – un pact electoral de sprijinire reciprocă în alegerile din 20 mai 1990, rămas fără rezultate notabile. Cu toate că și el a beneficiat de legitimitate istorică, PSDR nu a reușit să obțină și o legitimitate electorală aptă de a-l face să exercite o influență semnificativă asupra actului de guvernare. Partidul condus de Sergiu Cunescu s-a prezentat la alegerile legislative din mai 1990, obținând 69.762 voturi pentru Senat (0,50%) și 73.014 voturi pentru Adunarea Deputaților (0,55%). Acest rezultat modest s-a concretizat cu doar doi deputați, „succes” datorat în mare măsură faptului că nu a existat un prag electoral de intrare în Parlament.

II. 3. Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR)

Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR) a dobândit personalitate juridică la 26 ianuarie 1990. Primul Congres al UDMR s-a desfășurat la Oradea (21-22 aprilie 1990), prilej cu care au fost adoptate Statutul și Programul Uniunii și a fost ales președintele: scriitorul Dómokos Géza. Programul politic⁴⁶ sublinia că Uniunea „este coaliția diferitelor organizații autonome locale și de grup ale maghiarilor din România, menită să le apere interesele, asigurând la nivel național reprezentarea minorității naționale din România, centralizând și impulsionând diferitele forme ale autoorganizării sociale”. Tot în acest context se menționa că această formațiune „nu este un partid”, ci „este organizația constituită pe bază națională a maghiarilor din România, care, fără a se situa pe platforma vreunei ideologii, pentru atingerea scopurilor propuse, dorește să înglobeze toate mișcărilor, organizațiile, grupările ce aderă la principiile ei de bază, îi susțin programul și doresc să colaboreze în realizarea dezideratelor comune”. După cum se poate observa, UDMR a cultivat echivocul⁴⁷, în sensul că Uniunea, deși nu se considera partid politic, totuși, prin programul său, își anunța intenția de a participa cu proprii candidați la alegerile parlamentare și locale, atribut specific numai partidelor politice.

⁴⁶ Georgiana-Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 141-142.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 141.

Obiectivele generale ale UDMR-ului, după cum declara primul președinte, Dómokos Géza, erau: „proclamarea recunoașterii și garantării drepturilor și libertăților individuale și colective ale minorităților naționale prin noua Constituție a țării; elaborarea și adoptarea legii minorităților naționale, care să concretizeze prevederile Constituției; asigurarea cadrului instituțional necesar pentru exercitarea drepturilor fundamentale ale minorităților; folosirea limbii materne, promovarea culturii naționale și apărarea identităților etnice; instituirea unui minister al minorităților naționale”. Drept pentru care, UDMR solicita: „garantarea prin Constituție și respectarea în fapt a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”, precum și a „drepturilor colective ale tuturor minorităților”; crearea unui stat de drept „parlamentar și democratic”; promovarea pluralismului; „introducerea unui sistem de autonomie locală, ca parte integrantă a societății civile, în spiritul documentelor *Chartei Europene a Autoguvernarilor Locale* adoptate la Strasbourg”.

În plan educațional, documentul programatic susținea dezideratul ca maghiarii din România „să-și întemeieze o rețea educațională de sine stătătoare, cuprinzând instituții de învățământ de la forma preșcolară până la cea universitară”. Se cerea ca „libertatea garantată de stat a învățământului în limba maghiară să fie consfințită de noua legislație a învățământului”.

În plan economico-social, UDMR promova reorganizarea economiei pe baza rentabilității și productivității, lichidarea metodelor centralizate de conducere, elaborarea unor programe de dezvoltare economică, implementarea tehnologiilor de vârf, libertatea inițiativei economice individuale, sprijinirea asociațiilor micilor meseriași și comercianți, precum și a celor care lucrau în sfera serviciilor către populație etc.

Referitor la relațiile internaționale, se punea accentul pe „necesitatea integrării minorității maghiare din România în circuitul cultural maghiar universal”, UDMR urmând să stabilească relații „în Ungaria și în țările înconjurătoare, pretutindeni în lume, cu organizații care, prin mijloace informaționale și schimburi de experiență, contribuie la

perfectarea funcțiunii ei”. În același timp, Uniunea milita pentru „intensificarea rolului minorităților din România în întărirea relațiilor de bună vecinătate, în apropierea culturală și politică dintre popoarele central-est-europene”.

La scrutinul din 20 mai 1990, UDMR a obținut 12 locuri de senatori, număr care a rămas identic și după alegerile din 27 septembrie 1992. Pentru Adunarea Deputaților, UDMR a avut 29 de mandate, în urma alegerilor din 20 mai 1990, respectiv 27, după cele din septembrie 1992⁴⁸.

II. 4. Frontul Salvării Naționale

Principalele organizații politice nou constituite – este cazul și al celor menționate – s-au plasat în opoziție față de FSN, care asigura gestionarea puterii. Ele acuzau Frontul că ar fi monopolizat puterea politică, fiind continuatorul Partidului Comunist Român. De aici și unele dintre acțiunile de contestare. În consecință, tensiunea a crescut din nou atunci când, la 23 ianuarie 1990, Consiliul Frontului Salvării Naționale a hotărât – cu 128 voturi pentru, opt împotriva și cinci abțineri – transformarea Frontului Salvării Naționale în formațiune politică și participarea sa la alegerile parlamentare și prezidențiale din 20 mai 1990. Violențele din zilele de 28 și 29 ianuarie au fost o consecință imediată a acestei măsuri.

Considerat doar un organism provizoriu, FSN a surprins în momentul în care și-a anunțat intenția de a se transforma în partid politic. Petre Roman, arăta că această mutare a rămas pentru mult timp „...greu de apreciat”. Partidele istorice – continua el – „...se temeau că vom reactualiza astfel confuzia, specifică regimurilor comuniste, între stat și partid. Și nu se poate tăgădui că în organizarea Frontului, așa cum o concepuseră apropiații lui Iliescu, cu ierarhia ei de comitete directoare încastrate unul într-altul ca niște păpuși rusești, se regăseau numeroase reminiscențe din Partidul Comunist Român și din «centralismul democratic». Totuși, părea logic și chiar legitim ca Frontul, provenit în parte din mișcarea din decembrie, să poată și el, alături de celelalte partide, să-și

⁴⁸ Soica Stan, *Dicționarul partidelor...*, p. 103-104.

apere acțiunea și propunerile politice în cadrul primelor alegeri libere, care urmau să se țină, potrivit ultimei programări, în aprilie”⁴⁹.

Înregistrarea sa ca mișcare politică s-a făcut în baza Deciziei civile nr. 29, din 6 februarie 1990, după clarificarea diferențelor dintre *Consiliul Frontului Salvării Naționale*, care rămânea instituție de stat⁵⁰ și *Frontul Salvării Naționale*, devenit partid politic și constituirea *Consiliului Provizoriu de Uniune Națională* (CPUN). FSN era cel de-al 27-lea partid politic înscris oficial și a avut ca organ central de presă ziarul *Azi*. Un ziar cu același titlu de orientare democratică, antifascistă, apăruse în perioada interbelică, sub conducerea scriitorului Zaharia Stanca.

Conform Platformei-program⁵¹, FSN reprezenta „o mișcare de centru-stânga, adresată oamenilor muncii, celor mai largi categorii sociale, orientare ce-l apropie de valorile și obiectivele social-democrației europene”. În acord cu principiile acestei doctrine și ale procesului revoluționar din România, Frontul – ca „formațiune politică democratică, de largă cuprindere socială, ce urmărește transformarea societății românești pe baza valorilor democratice, libertății și demnității” –, își stabilea ca obiectiv strategic „ruptura completă cu sistemul politic, economic și social comunist” și „desprinderea societății de ideologia proprie acestui sistem, precum și respingerea oricăror altor concepții și practici totalitariste, antidemocratice și antisemite”. Cu toate că, din punct de vedere doctrinar, această formațiune politică se raporta la principiile social-democrației, Frontul nu-și revendica tradiția mișcării muncitorești și socialiste din România, ci se anunța a fi expresia „consensului național realizat în vederea răsturnării dictaturii și a înaintării României în era libertății. Revoluția din Decembrie 1989 – în vâltoarea căreia s-a format Frontul – a consfințit voința roporului român de a termina definitiv

⁴⁹ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 138-139.

⁵⁰ Ion Iliescu, *Revoluția Română....*, p. 249-250.

⁵¹ Alexandru Radu, Gheorghe Radu, Ioana Porumb, *Sistemul politic românesc un sistem entropic?*, Editura Tehnică, București, 1995, p. 30-35.

cu un sistem care, incapabil să asigure dezvoltarea firească a societății, a apelat la dictatură și oprimare pentru a menține la putere un grup restrâns de privilegiați”.

Politica generală a FSN se încadra în coordonatele mișcărilor democratice europene, susținând instituirea unui sistem politic pluralist, a unei economii eficiente, concurențiale și moderne, promovarea, exercitarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și racordarea valorilor și tradițiilor autentice românești la exigențele progresului umanității în mileniul al treilea.

În plan politic, FSN își propunea ca obiective prioritare: „construirea unor structuri interne noi ale societății civile, grav afectată de metodele ierarhice birocratice și autoritare; asigurarea condițiilor ca fiecare grup social să-și poată susține interesele la toate nivelurile decizionale; crearea unei culturi politice a democrației, deschisă dialogului între toate categoriile sociale și bazată pe valorile autentic umaniste; descătușarea forțelor creatoare ale națiunii, stimularea spiritului de inițiativă și promovarea competiției în toate domeniile de activitate”. Un alt obiectiv era acela „de a pune bazele unui stat de drept, întemeiat pe justiție și echitate socială, pe supremația legii”. Democratizarea vieții politice, a puterii de stat implica – conform aceleiași Platforme-program – „cerința asigurării unui raport firesc cu societatea civilă, a condițiilor necesare dezvoltării și afirmării libere a individului, a personalității sale”. De asemenea, FSN susținea în programul său principiile suveranității, separării puterilor în stat și legalității, precum și mecanismele democratice ale reprezentării în organismele puterii și regimul parlamentar, bazat pe pluralism, toate ca elemente definitorii ale statului de drept. Un capitol distinct al programului Frontului îl constituia sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ale căror garanții politice și juridice erau asigurate numai în condițiile înfăptuirii statului de drept, „prin menținerea controlului societății asupra instituțiilor politice, administrative și de interes public, ca și asupra organelor de ordine și siguranță a statului”.

Politica economică urmărea restructurarea economiei românești, dorindu-se „asigurarea bunăstării întregului popor, a calității vieții sub toate aspectele”. Pentru realizarea acestui scop se preconiza o evoluție treptată spre economia de piață,

iar fundamentele tranziției economice vizau descentralizarea, privatizarea, liberalizarea și rentabilizarea economiei, în paralel cu măsurile de protecție socială și de asigurare a stabilității politico-sociale a țării. Frontul susținea economia mixtă de piață, prin coexistența proprietății publice și a celei particulare, în diversitatea lor funcțională. FSN considera că privatizarea întreprinderilor proprietate de stat „trebuie să fie subordonată intereselor statului și ale celor care lucrează în întreprinderile respective”. Rolul economic al statului urma să își schimbe conținutul, centrul de greutate deplasându-se de la planificarea centralizată de tip comunist, la mecanisme de reglementare și dirijare a raporturilor dintre muncă și capital, asigurându-se protecția socială, dar și pârghii economico-financiare specifice economiei de piață. Planificarea – ca funcție economică a statului – își pierde caracterul centralizat și de „comandă administrativ-birocrațică”, restrângându-se la „programarea orientativă a activității economice”. Principalele priorități în domeniul economic, conform documentului programatic al Frontului, erau: dezvoltarea ramurilor industriale legate de tehnologia de vârf, sporirea ponderii întreprinderilor mici și mijlocii, modernizarea agriculturii, creșterea și diversificarea sferei serviciilor, revitalizarea turismului.

Programul social al FSN se orientase, în principal, în direcția asigurării unor condiții decente de trai și a unei calități a vieții corespunzătoare asigurării securității sociale, promovarea măsurilor speciale de asistare a șomerilor și reorganizarea sistemului de ocrotire socială. Apreciind că „sindicatul reprezintă categoriile ale populației care constituie baza socială a programului de construire a societății românești”, FSN considera că „democratizarea vieții economice implica în mod necesar dezvoltarea unui sistem de control social asupra deciziilor economice la toate nivelurile de participare a sindicatelor și asociațiilor profesionale, la formularea politicilor economice”. Programul social mai prevedea garantarea egalității între sexe, protejarea femeilor, a copiilor, a tineretului și a categoriilor sociale dezavantajate.

În domeniile educației și culturii se susținea accesul larg, nediscriminatoriu și gratuit la toate treptele de învățământ, circulația valorilor culturale naționale în lume, lărgirea contactelor cu viața culturală internațională.

În ceea ce privește politica externă, Frontul se declara pentru promovarea unei politici de largă deschidere, de bună vecinătate, de pace și prietenie cu toate popoarele, întemeiată pe principiile dreptului internațional, pe respectarea angajamentelor și tratatelor internaționale.

Prima Conferință Națională a FSN a avut loc în zilele de 7 și 8 aprilie 1990. Consiliul de Coordonare, format din 71 de membri, și-a schimbat denumirea în Colegiu Director și îl alege în funcția de președinte al FSN pe Ion Iliescu, iar ca vicepreședinți – pe Claudiu Iordache, Marin Costescu, Sorin Vornicu, Vasile Ailenei, Nicolae S. Dumitru. Din secretariatul Colegiului Director făceau parte Bogdan Pătrașcu, Constantin (Bebe) Ivanovici, Florica Dumitrescu, Vasile Văcaru și Adrian Năstase. Totodată, Conferința a propus ca Ion Iliescu să fie candidat al formațiunii la alegerile prezidențiale, a fixat strategia electorală și a elaborat documentele programatice.

La alegerile din 20 mai 1990, FSN a obținut o victorie categorică: 66,31% din voturile pentru Adunarea Deputaților și 67,2% din voturile pentru Senat, trimițând în forurile legislative 263 deputați și 91 senatori, din totalul de 387, respectiv 119. Candidatul partidului la alegerile prezidențiale, Ion Iliescu, a obținut 85,07% din voturi, devenind, astfel, primul președinte al României ales după Revoluția din decembrie 1989.

La 17 iunie 1990 a fost investit primul guvern rezultat în urma alegerilor din mai 1990. Prim-ministru al acestui guvern a fost numit tot Petre Roman.

Conform Decretului-Lege pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României („Monitorul Oficial” nr. 35 din 18 martie 1990), care stipula că Președintele României nu poate fi membru al unui partid politic, Ion Iliescu a fost înlocuit provizoriu la conducerea partidului de Petre Roman (26 iulie 1990).

Convenția din 16-17 martie 1991 a marcat realegerea lui Petre Roman în fruntea partidului, precum și adoptarea Statutului și a moțiunii „Un viitor pentru România”, care a devenit Programul partidului. Aceasta definea FSN ca un partid de centru-stânga, cu o doctrină social-democrată. Cu această ocazie au apărut primele tensiuni în interiorul Frontului.

II. 5. Alte partide

Lunile ianuarie – februarie au adus și alte înscrieri de partide politice (numai puțin de 21), de această dată predominând tipurile noi, printre care: *Mișcarea Ecologistă din România* (11 ianuarie 1990), definită în platforma-program drept „un curent larg de opinie publică și de acțiune socială independentă, cu caracter democrat, pacifist și umanist” și *Partidul Ecologist Român* (16 ianuarie 1990); *Partidul Democrat Agrar din România* (29 ianuarie 1990), bazat pe „asigurarea celor trei securități: alimentară, socială și națională” sau *Partidul Democrat* (6 februarie 1990), ca și *Partidul Unității Naționale Române* (15 martie 1990); *Partidul Socialist Democratic Român*, *Uniunea Democrat-Creștină*, *Partidul Unității Democratice*, *Partidul Uniunii Creștine din România*, *Partidul Progresist*, *Partidul Național-Democrat*, *Partidul Liberal* (al Libertății) *din România*, *Partidul Ecologist-Umanist din România*, *Partidul Unității Democratice din Moldova*, *Partidul Socialist-Liberal*, *Partidul Țărănesc Român*, *Partidul Liber-Democrat*, *Partidul Social-Democrat Agrar din România*, *Partidul Republican*. Legislația extrem de permisivă (condiția celor minimum 251 de membri), precum și descătușarea explicabilă într-o societate care tocmai s-a eliberat de tirania partidului unic justifica, într-un fel, explozia multipartidistă care a urmat.

Procesul a continuat, într-un ritm ceva mai lent, dar nicidecum neglijabil și după această dată, așa încât la 1 octombrie 1994 erau înregistrate la Tribunalul Municipiului București 161 de partide.

III. CONFRUNTĂRI POLITICE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1990

Până la alegerile din mai 1990, perioadă corespunzătoare guvernării provizorii, dar și după aceea, țara a fost zguduită periodic de o serie de manifestații publice, dispute – fie ele verbale sau fizice – și convulsii politice. În acest sens, politologul Stelian Tănase caracteriza postcomunismul românesc drept o epocă a maselor: „Prăbușirea instituțiilor în decembrie 1989 a dus la instaurarea unei epoci a maselor, care a durat până în septembrie 1991. Nu comunismul a fost o epocă a maselor, ci primii doi ani de postcomunism. Absența fazei autoritare a comunismului românesc (care să permită dezvoltarea elementelor de societate civilă, o anumită stratificare socială, crearea contra elitei politice, a unei economii paralele) a dus la revoltă. Masa și elita au recurs la violență”⁵².

Cele mai importante pot fi considerate manifestările din 12 ianuarie de la București și Timișoara, 28 și 29 ianuarie, 18 februarie – de la București, înfruntările sângeroase de la Târgu Mureș din 19-20 martie, cele din 22 aprilie (București) și mitingul din Piața Universității, pre-electoral și post-electoral, încheiat cu violențele din 13 și 14-15 iunie.

La 9 ianuarie, prin Decret CFSN (nr. 40), s-a hotărât ca ziua de 12 ianuarie să fie declarată zi de doliu național, în memoria martirilor Revoluției din decembrie 1989, iar în fiecare vineri să se officieze slujbe în lăcașurile de cult. Timișoara și București erau declarate orașe martir, iar Piața Palatului din București își schimba denumirea în Piața Revoluției. În cele două orașe martir urmau să fie ridicate monumente în locurile devenite simbol pentru Revoluția din decembrie '89.

Așadar, în ziua de 12 ianuarie au avut loc mari manifestații la București, Timișoara, Sibiu, Arad, Brașov, Cluj, dar și slujbe religioase. Se îngenuchează pentru reculegere

⁵² Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Despre mase*, Editura Humanitas, București, 2006, p.29.

în fața mormintelor, bat clopotele, sună sirenele fabricilor etc. Treptat, momentul de reculegere la locurile jertfei din București – Piața Universității, Piața Revoluției, Piața Romană, Cimitirul Eroilor – s-a transformat într-unul de revoltă, iar ziua de doliu – în una a revendicărilor și protestului. Unii dintre protestatari se îndreaptă spre Palatul Victoria, unde își aveau sediul CFSN și Guvernul provizoriu. Curând, atmosfera s-a încins, iar cei prezenți au cerut înlăturarea foștilor nomencluriști din orice funcție de conducere și judecarea foștilor conducători ai partidului comunist, scoaterea acestuia în afara legii și distribuirea fondurilor și bunurilor sale noilor partide.

Întrucât mulțimea își exprima nemulțumirea din ce în ce mai agresiv, conducătorii au ieșit din sediul Guvernului pentru a calma spiritele. Din partea puterii s-au adresat mulțimii, pentru a liniști situația, Dumitru Mazilu, Petre Roman Gelu Voican Voiculescu, Ion Caramitru. Urcăți pe o tanchetă, ei caută să comunice cu manifestații, dar aceștia refuză invitația la dialog. „Să vină Iliescu!”, scanda mulțimea. „Îl vreți pe Iliescu jos?” – a întrebat atunci Dumitru Mazilu⁵³. Sosește și Ion Iliescu, dar nici el nu reușește să potolească mulțimea furioasă. Cu greu s-a evitat o ciocnire sângeroasă, întrucât între manifestații se aflau și susținători ai Frontului care puteau să intre în conflict cu susținătorii partidelor tradiționale.

Conducătorii politici se retrag, invitând la discuții, în Palatul Victoria, o delegație din rândul manifestațiilor. Delegația protestatarilor solicita: alegeri cu adevărat libere sub egida ONU; precizări privind numărul victimelor Revoluției din decembrie '89; dezlegarea enigmei teroriștilor; judecarea colaboratorilor fideli lui Ceaușescu și a teroriștilor; situarea PCR în afara legii și distribuirea fondurilor și bunurilor acestuia partidelor politice din țară; declarații publice cu privire la opțiunile politice ale membrilor Guvernului și CFSN. Sub

⁵³ Cotidianul „România Liberă” din 13 ianuarie 1990 îl acuza pe Dumitru Mazilu că a folosit drept capital politic personal ziua de doliu național pentru a putea pune mâna pe putere. Ulterior, chiar în mai multe rânduri, Dumitru Mazilu s-a considerat cel mai vinovat dintre protagoniștii momentului, deoarece a preluat cu ușurință unele dintre lozinci și nu a reușit să calmeze situația, cedând în același timp solicitărilor mulțimii de adoptare a unor legi ce nu se înscriau în programul Frontului.

amenințarea străzii, conducerea FSN era obligată să treacă de la simplele declarații neangajante la concesiile concrete. Sunt semnate imediat trei decrete: declararea în afara legii a PCR; organizarea la 28 ianuarie 1990 a unui referendum privind reintroducerea în Codul Penal a pedepsei cu moartea (la 7 ianuarie 1990, CFSN adoptase Decretul-Lege nr. 6, privind abolirea pedepsei cu moartea); înființarea unei Comisii naționale pentru rezolvarea sesizărilor și doleanțelor tuturor cetățenilor. Decretele, emise fără acoperire juridică, au fost anulate de Consiliul FSN în data de 17 ianuarie 1990.

După ce spiritele s-au mai potolit, târziu în noapte, Petre Roman propune mulțimii să pornească spre locurile de martiraj ale eroilor Revoluției. Manifestanții acceptă propunerea. Conduși de Petre Roman, ei pornesc spre Piața Romană, scandând „Frontul e cu noi”. La destinație, toată lumea îngenuchează și se reculege în fața crucilor ridicate în memoria celor uciși în acel loc. Procesiunea se repetă în Piața Universității și în Piața Palatului.

La fel de tensionată a fost manifestația din 12 ianuarie și la Timișoara. O mișcare de stradă, începută în Piața Operei și continuată apoi în fața Consiliului Județean, a dus la contestarea autorității *Frontului Democratic Român*⁵⁴ (FDR) și la schimbarea liderului, Lorin Fortuna.

Departate de a reveni la normal, situația devine din ce în ce mai încordată, declanșându-se o luptă oarbă între fracțiunile rivale ce continuau să-și dispute onoarea de a fi condus Revoluția.

O parte dintre protestatari a interpretat demisia lui Lorin Fortuna ca fiind echivalentă cu demisia întregii conduceri a Consiliului Județean Timiș al FSN. Curând, și-a făcut apariția generalul maior Gheorghe Popescu, recent instalat comandant al garnizoanei Timișoara de către noul ministru al Apărării, Nicolae Militaru. Prezența lui fusese clamată de o parte dintre

⁵⁴ Frontul Democratic Român s-a constituit la 21 decembrie 1989, când încă regimul Ceaușescu se afla la putere. A fost, în același timp, primul Comitet revoluționar român, dar și prima formațiune politică a României post-comuniste, care tratase cu ultimul guvern comunist condus de Constantin Dăscălescu și care a declarat Timișoara primul oraș liber de dictatură din România.

manifestanți. Claudiu Iordache, unul dintre liderii Revoluției de la Timișoara și membru fondator al FDR, avea să declare că, după ce Lorin Fortuna își înaintase demisia, membrii FDR i-au propus să preia conducerea. Avea să-i refuze și în cele din urmă – constatând escaladarea confruntărilor dintre fracțiunile rivale ce își disputau meritele în victoria Revoluției – a propus Armatei să preia „răspunderile privind administrarea orașului, pentru un interval de șapte zile!”, fapt ce s-a și întâmplat.⁵⁵

Prezentându-se în fața mulțimii, generalul Popescu anunța că a venit să preia puterea județeană. El a declarat, totodată, că în cel mai scurt timp urmau să aibă loc alegeri pentru conducerea Consiliului Județean și Consiliilor Municipale, atât la nivel de întreprindere, cât și la nivel de județ. A doua zi dimineață s-au prezentat la sediul Consiliului Județean Timiș mai mulți ofițeri din cadrul Garnizoanei Timișoara pentru a prelua puterea, intenție contestată de reprezentanții FDR. În cele din urmă, s-a hotărât organizarea de alegeri libere la sfârșitul lunii ianuarie 1990, urmând ca până la acel moment conducerea județului să fie asigurată de reprezentanți ai Garnizoanei orașului și ai Frontului Democratic Român.

În vederea unei cât mai corecte desfășurări a alegerilor, a fost redactat – de către un Consiliu al tuturor întreprinderilor din oraș – un Regulament ad-hoc. De asemenea, a fost constituită o Comisie electorală⁵⁶ provizorie – Comisia Electorală Cetățenească –, alcătuită din reprezentanții a 48 de întreprinderi și instituții, majoritatea din Timișoara, ce urma să se ocupe de organizarea alegerilor și să urmărească buna lor desfășurare. Comisia Electorală Centrală a hotărât ca alegerile pentru Consiliul Local să se desfășoare în ziua de 27 ianuarie 1990, iar cele pentru Consiliul Județean – în ziua de 29 ianuarie 1990.

Disputele nu s-au oprit, însă, aici. Foarte curând au apărut disensiuni între Consiliul Municipal și cel Județean

⁵⁵ Claudiu Iordache, *Singur între români*, Editura IRINI, București, 1997, p. 18.

⁵⁶ Despre această comisie electorală, Claudiu Iordache afirmă că a fost controlată de foștii nomenclaturiși locali, care au eliminat „de pe liste revoluționarii ce se făcuseră remarcați în balcoanele timișorene!”. – Claudiu Iordache, *op. cit.*, p. 20.

(FSN), pe de o parte, și Comisia Electorală, pe de altă parte. Aceasta interzicea dreptul Frontului Democratic Român de a participa pe liste proprii la alegeri. În această situație extrem de încordată, o parte dintre membrii Biroului Permanent FSN al Consiliului Județean Timiș, între care Lorin Fortuna și Claudiu Iordache, lideri ai FDR, și-au dat demisia, tocmai pentru a detensiona situația.

În cele din urmă, alegerile au avut loc la datele stabilite. Candidații au fost propuși, pe criterii corporatiste, de către întreprinderi și instituții ale Timișoarei. Au fost mai multe candidaturi pentru un singur loc, votul a fost secret, alegătorii au votat pe liste, iar numărătoarea voturilor a fost computerizată. Televiziunea locală a înregistrat desfășurarea spectacolului electoral. În sala Olimpia, acolo unde a avut loc votul, a fost prezentă și o echipă a unei televiziuni americane. „Tentativa de eliminare a fruntașilor revoluției nu s-a produs acolo, ci cu mult înainte, cu ocazia alegerilor din întreprinderi. Prin manevre de intoxicare impecabile, manipulând invidia oamenilor, ca și ignoranța lor, s-a reușit eliminarea candidaților FDR! Restul s-a dovedit, până la urmă, floare la ureche pentru cei ce își luau o primă și neașteptată revanșă după cele întâmplare în decembrie ‘89”⁵⁷. Dintre cei 43 de consilieri județeni și 27 de consilieri locali aleși acum, prea puțini erau oameni ai Revoluției.

Ca atare, rezultatul imediat al alegerilor a avut drept consecință înlocuirea liderilor Revoluției din structurile de conducere județene și municipale. Din cei 150 de membri ai fostelor Consilii, doar Claudiu Iordache – ales ca reprezentant al instituțiilor culturale și întreprinderii unde lucra – și Gabriel Marinescu, viitor parlamentar, au mai fost aleși⁵⁸. A urmat, apoi, la scurt timp, o nouă organizare a conducerii județene și orășenești, de astă dată drept urmare a înființării Consiliului Provizoriu de Uniune Națională (CPUN). CPUN Timișoara a fost alcătuit din 102 persoane⁵⁹.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 158.

⁵⁸ *Ibidem*, p.20.

⁵⁹ Adrian Kali, Virgil Hosu, *România anului 1990 între democrație și violență*, Editura „Saol”, Timișoara, 2010, p. 67-73.

Cu toate aceste minusuri, amintitele alegeri au demonstrat, încă o dată, faptul că la începutul anului 1990 orașul Timișoara și județul Timiș au fost un caz unic în România, prin faptul ca aici s-au organizat alegeri pentru stabilirea conducerii locale, înainte de apariția unor normative electorale naționale. La Timișoara, spre deosebire de București, unii protestatari au cerut, și obținut, organizarea de alegeri libere anticipate, astfel încât cei care vor ajunge să conducă, la nivel local și județean, să aibă efectiv calitatea de aleși.

Un alt moment extrem de tensionat, în urma căruia s-au produs modificări în cadrul structurii de putere, s-a înregistrat în zilele de 28 și 29 ianuarie 1990. Motivul l-a constituit decizia Frontului Salvării Naționale de a se transforma în partid politic. În cadrul întâlnirilor convenite în cursul lunii ianuarie, între deținătorii puterii și partidele apărute între timp, s-a dezbătut și modalitatea în care ar trebui să fie rezolvate mai eficient afacerile curente ale statului, până la desemnarea unei puteri legitimate de votul popular. În acest sens, s-au abordat diverse chestiuni concrete: dacă este cazul să conducă, în continuare, Frontul sau să-și trimită și partidele nou apărute reprezentanți; cum ar trebui, eventual, să se numească noua structură de conducere; ce atribuții urma să aibă aceasta etc. În cursul negocierilor, liderii partidelor istorice au înțeles că Ion Iliescu și Frontul Salvării Naționale nu intenționau să participe la alegeri. De aceea, ei s-au declarat surprinși de anunțul FSN de a se transforma în partid politic și de intenția de a participa la alegeri. Acest lucru se întâmpla la 23 ianuarie, atunci când Consiliul Frontului Salvării Naționale hotărâ cu 128 voturi pentru, opt împotrivă și cinci abțineri, transformarea FSN în partid politic. Surprinzătoarea opțiune a provocat protestele și demisia unor personalități din CFSN, precum Doina Cornea, Ana Blandiana, Octavian Paler, Ion Caramitru, Mircea Dinescu, Dumitru Mazilu. Reprezentanții noului partid au justificat această hotărâre prin faptul că există o distincție între CFSN și FSN, primul fiind un organ legiuitor, în timp ce al doilea se definea ca un partid nou constituit. În aceste condiții – răspundeau reprezentanții noului partid politic –, era de neînțeles de ce organul legiuitor, cu atât mai mult cu cât

era provizoriu, hotărăște dacă un alt organism, de orice natură, participă sau nu la alegeri. CFSN nu se pronunțase în nici un fel, până în acel moment, asupra înscrierii la tribunal a celorlalte partide. CFSN avea, exclusiv, atribuții privitoare la guvernarea provizorie a țării și nu referitoare la soarta unui partid sau altul.

Adoptarea deciziei de a participa la alegeri era perfect justificată pentru unii dintre cei care s-au aflat în stradă și care au sfidat regimul ceaușist, sau pentru cei care și-au asumat conducerea României într-un moment de haos. Modul în care s-a făcut, însă, acest lucru nu a fost poate cel mai indicat. Această hotărâre a produs, însă, o serioasă fractură în societatea românească. În acest sens, Adrian Severin avea să-i declare lui Gabriel Andreescu că transformarea FSN în partid politic a reprezentat „un beneficiu amar, pentru că tocmai de la acest păcat originar se trage relația sa proastă cu anumite cercuri ale societății românești, cu care ar fi fost extrem de necesar să întrețină raporturi cel puțin normale, dacă nu chiar amicale”⁶⁰. La rândul lui, și Petre Roman – după ce declara că gestul a fost „...greu de apreciat”... – totuși, părea logic și chiar legitim ca Frontul, provenit în parte din mișcarea din decembrie, să poată și el, alături de celelalte partide, să-și apere acțiunea și propunerile politice în cadrul primelor alegeri libere, care urmau să se țină, potrivit ultimei programări, în aprilie⁶¹.

Față de această decizie s-au manifestat într-un mod reprobator mai ales principalele partide politice, deja constituite, în special partidele istorice. La 24 ianuarie 1990, PNT-CD, PSDR și PNL și-au exprimat nemulțumirea față de preconizata participare a FSN la alegeri, întrucât – se sublinia în Comunicat – „pretenția FSN de a se prezenta la alegeri pune în pericol viitorul democrației în România!” În această ordine de idei, se arăta că nu se poți fi și jucător și arbitru, respectiv să organizezi alegerile și, în același timp, să te angajezi în

⁶⁰ Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu, *Locurile unde se construiește Europa*, Editura Polirom, Iași, 2000, p.246. Adrian Severin afirma, în cadrul aceluiași dialog cu Gabriel Andreescu, că principalul artizan al transformării CFSN din instituție a puterii într-un partid politic a fost Silviu Brucan.

⁶¹ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 138-139.

competiția electorală. Pentru evitarea unor asemenea anomalii, se solicita formarea unui guvern provizoriu din reprezentanți ai „partidelor politice active”⁶². Frontul trebuia, totodată, să renunțe la monopolul puterii și să accepte crearea unei structuri în care să intre toate partidele. Conjunctura aceluși moment este surprinsă de Octavian Paler, care publică în *Romania liberă* din 25 ianuarie articolul *Iluziile au durat numai o lună*: „[...] acțiunea de delapidare a revoluției a ieșit din culise, intrând în faza ei oficială [...] Mă tem că alegerile vor fi frauduloase, chiar dacă voturile vor fi numărate corect. [...] Căci FSN se află, practic, în campanie electorală încă din zilele în care liderii săi ne asigurau că n-au intenții politice de perspectivă. [...] Pe scurt, fără să fi avut altă legitimitate decât aceea de a umple un vid de putere, FSN transformă din ce în ce mai mult mandatul său provizoriu într-un mijloc fățis de a se instala la putere, îngreunând accesul real al partidelor politice la dialogul cu țara”⁶³.

În cele din urmă, hotărârea Frontului Salvării Naționale de a participa la alegeri duce la o manifestație de protest a PNT-CD, PNL și PSDR, îndeosebi pe 28 ianuarie, urmată de o contramanifestație a FSN, pe 29 ianuarie. În cadrul manifestației din 28 ianuarie sunt scandate lozinci anti-FSN și anti-Iliescu. Este atacat sediul Guvernului și se cere cu insistență demisia acestuia. La sfârșitul zilei de 28 ianuarie au loc tratative între reprezentanții partidelor istorice și Front în vederea soluționării crizei. În urma discuțiilor, câștigă tot mai mult teren soluția înlocuirii CFSN cu un organism în care să fie reprezentate, alături de FSN, și celelalte forțe politice legal constituite.

Tot la București are loc și o demonstrație a susținătorilor FSN, în special din întreprinderile bucureștene IMGB, ICTB., Vulcan, Grivița Roșie, Electroaparataj, IMMR și IIRUC. Participanții scandează, la rândul lor, lozinci virulente împotriva „istoricilor”. O nouă întâlnire între conducerea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a reprezentanților celor trei partide a eșuat; partidele politice au fost acuzate de intenția de

⁶² „România Liberă” Serie nouă nr. 28, din 25 ianuarie, p. 2.

⁶³ *Ibidem*, p1 și 3.

a înlătura prin forță guvernul și CFSN, iar acestea au reproșat Frontului faptul de a fi declarat, în mai multe rânduri, că este o forță politică provizorie, care are drept scop organizarea de alegeri libere și că CFSN-ul, fără reprezentanți și din opoziție, nu poate asigura acest deziderat⁶⁴.

Dezacordurile majore dintre liderii politici au corespondentul lor în stradă. Mai mulți demonstrați anti-FSN au o tentativă de intrare în sediul Guvernului. La căderea serii, grupuri compacte de protestatari atacă sediul Guvernului și cer, totodată, demisia acestuia. În urma incidentelor cu forțele de ordine, dar și cu muncitorii și revoluționarii aduși la contramanifestație de liderii Frontului Salvării Naționale, câțiva zeci de manifestați sunt răniți⁶⁵. Se fac și rețineri din rândul celor care au participat la miting. În final, au loc noi tratative între partidele istorice și Front. Membrii marcați ai CFSN se întâlnesc cu reprezentanți ai partidelor politice, pentru constituirea unui *Consiliu Provizoriu de Uniune Nationala* (CPUN), care să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale puterii a partidelor nou constituite. Ion Iliescu, Petre Roman, Cazimir Ionescu, Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Liviu Petraru, Sergiu Cunescu, Călin Popescu Tăriceanu, Dinu Patriciu au luat parte la discuții.

După manifestația din 28 ianuarie, organizată de partidele istorice (PNL și PNT-CD), în dimineața zilei de 29 ianuarie 1990, Bucureștiul a fost invadat de peste 5.000 de mineri din Valea Jiului, înarmați cu bâte, lanțuri, topoare. Zeci de camioane și autobuze cu muncitori din București, dar și din Iași, Fălticeni, Constanța, Medgidia, Năvodari, Călărași, Pitești, Ploiești, Giurgiu, Alba, Făgăraș, Brașov, Maramureș, Bacău au sosit în Piața Victoriei și s-au alăturat minerilor. La ora prânzului, în Piața Victoriei erau câteva sute de mii de oameni, după aprecierile reporterilor de atunci. Mulțimea scanda: „Iliescu nu ceda, țara te va apăra! Iliescu nu ceda, noi suntem de partea ta!”, „Ei au emigrat, noi am rezistat!” „Liberali și țăraniști, puneți mâna și munciți!” „Nu

⁶⁴ Dinu C. Giurescu (coordonator), Horia C. Matei, Nicolae C. Nicolaescu, Marcel D. Popa, Gheorghe Rădulescu, Alexandru Stănculescu,) *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedică, București, 2003, p. 749.

⁶⁵ Adrian Kali, Virgil Hosu, *op.cit.*, p. 75.

vrem partide de fosile!”, „Nu partide cu dolari, sunt doar niște bișnițari!”, „Afară cu vânzătorii de țară!”, „Frontul este poporul!”, „În ziua de 22, Iliescu-a fost cu noi!”, „Câmpeanu la azil, Coposu la cimitir!”, „Țărăniști în blugi și geacă, care n-au văzut o vacă!”⁶⁶.

Escaladarea violențelor a avut ca efect asaltul asupra sediilor partidelor istorice, în special sediul central al PNT-CD din Piața Rosetti, București, dar și din alte orașe. La aceste adevărate operațiuni asupra sediilor partidelor istorice au participat și mineri din Valea Jiului, veniți pentru prima oară în Capitală într-un număr atât de mare, convinși că trebuie să-i reducă la tăcere prin orice mijloace pe conducătorii și susținătorii partidelor opozante FSN. Au loc din nou scene de violență și ură. „...M-am văzut obligat să mă folosesc de un vehicul blindat pentru a-l scoate pe Corneliu Coposu din încheștarea mulțimii” – avea să scrie mai târziu Petre Roman⁶⁷. În Piața Victoriei un grup de tineri, susținători ai FSN, pregătiseră un sicriu pe care scria „pentru domnul Coposu”. O mașină a plimbat duplicitara încărcătură, spre satisfacția „democraților” de stânga.

În zilele următoare, organele centrale ale puterii politice s-au reorganizat, iar la 4 februarie s-a hotărât ca data la care urmau să aibă loc primele alegeri să fie 20 mai 1990. Această criză majoră a determinat constituirea CPUN, subiect asupra căruia vom reveni.

La 4 februarie 1990 se înregistra și demisia lui Silviu Brucan din conducerea FSN (membru al Comitetului Executiv și președinte al Comisiei de politică externă). Acesta considera că misiunea sa fusese îndeplinită, prin participarea FSN la alegeri și constituirea CPUN. Ținea, însă, să precizeze că rămânea îngrijorat din cauza a trei slăbiciuni ale noii vieți politice românești:

„1. Oamenii cinstiți rămân acasă, nu se angajează în lupta pentru democrație și nu-și spun cuvântul în marile probleme cu care se confruntă țara, lăsând ca arena politică să fie dominată de ambiții personale, carierism și lichelism politic;

⁶⁶ *Ibidem*, p. 75-76.

⁶⁷ Petre Roman, *op.cit*, p. 141.

2. În campania electorală care a început accentul nu cade asupra ciocnirilor de idei, discuțiilor programatice, opțiunilor de politică economică și strategiilor de viitor ale României, ci asupra incriminărilor personale și compromiterii adversarilor, amenințând să reducă nivelul competiției politice la cele mai coborâte tradiții ale alegerilor din perioada antebelică;

3. Neliniștitor pentru formarea opiniei publice este faptul că mentor al ei s-a erijat un om care a condus timp de peste 15 ani două oficine de propagandă care se întreceau în promovarea cultului lui Ceaușescu(...), membru al CC al PCR și deputat în Marea Adunare Națională(...), el a reușit să manipuleze studenți și intelectuali și să preia conducerea a două publicații importante azi⁶⁸ (Brucan nu a nominalizat această persoană.)

Mișcarea contestată a vechilor structuri a cuprins până și Ministerul Apărării Naționale. Astfel, la începutul lunii februarie lua ființă Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA). Această mișcare, cu aspect sindicalist, a pornit din garnizoana Timișoara și s-a extins și în alte garnizoane – cu precădere în București, Constanța și Cluj. Din Comitetul de inițiativă au făcut parte, printre alții: locotent-colonelul Mircea Chelaru, înainte de revoluție ofițer de Stat Major în Direcția operații din MStM, devenit ulterior general de corp de Armată (2001) – a ocupat, printre altele și funcția de șef al Direcției de contraspionaj din SRI (martie 1990); lt.-col Petre Lițiu, pilot, ajuns deputat în 1993, pe listele Partidului Alianței Civice; lt.-col Ion Bărbuță, ș.a. La 12 februarie, CADA lansa un Apel⁶⁹ în 13 puncte în care se criticau anumite decizii:

- reactivarea generalilor bătrâni și plasarea lor în funcții importante;
- modul haotic de avansare în grad a cadrelor militare;
- atitudinea dictatorială a gen. Militaru în minister;

⁶⁸ Silviu Brucan, *Stălpii noii puteri în România*, Editura Nemira, București, 1996, p. 235-236.

⁶⁹ Domnița Ștefănescu, *11 ani din Istoria României: o cronologie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie 2000*, Editura Mașina de scris, București, 2011, p. 60

- îndepărtarea gen. Ștefan Gușă și aducerea gen. Vasile Ionel în fruntea MStM.

Totodată, se solicita întreprinderea de măsuri privind:

- democratizarea armatei;
- participarea cadrelor militare la actul de comandă;
- egalitate în drepturi între ofițeri și subofițeri (?);
- clarificarea celor întâmplate la Timișoara și demiterea comandanților care s-au făcut vinovați de represiunea revoltei populare, începând cu 16 decembrie 1989;
- demiterea ministrului de Interne Mihai Chițac (Ministerul de Interne era tutelat atunci de MApN);
- numirea unui civil în funcția de ministru al Apărării Naționale.

Una dintre consecințele presiunilor făcute de CADA a fost înlocuire gen. Nicolae Militaru, la 16 februarie, din funcția de ministru al Apărării și înlocuirea lui cu gen. Victor Athanasie Stănculescu.

La 18 februarie a urmat cel de-al treilea moment destabilizator, în ordine calendaristică. În Piața Victoriei s-a produs o nouă manifestație, neautorizată⁷⁰, care se anunța anticomunistă, anti-Securitate, dar și de contestare a FSN. Pe pancartele protestatarilor se putea citi: „Cerem desființarea Securității!”, „Jos comunismul!”, „Jos Securitatea, suntem cu Armata!”, „Securiștii-n mină, să avem lumină!”, „Securiștii pe tarla, să crească producția!”, „Vrem listele cu informatorii Securității din întreprinderi!”, „Revoluția a fost doar o rotație de cadre?”, „FSN-iști, ați furat revoluția din 17-22 decembrie '89!”, „FSN=PCR”, „FSN, du-te în URSS!”, „Nu mai vrem comuniști, securiști, activiști!”, „Ultima soluție, înc-o revoluție!”⁷¹. Mitingul spontan și pașnic avea curând să degeneze. În jurul orei 17.00, câteva sute de protestatari au atacat sediul guvernului. Ore în șir, sediul Guvernului s-a aflat sub teroarea unora dintre manifestanți. S-au spart geamuri, s-au distrus bunuri, au fost brutalizați soldații și polițiștii care priveau „neputincioși și îngroziți”⁷². Unii manifestanți și-au

⁷⁰ Ion Iliescu, *Revoluția Română*.....p. 296.

⁷¹ Domnița Ștefănescu, *11 ani din Istoria României. O cronologie a evenimentelor: decembrie 1989-decembrie 2000*, Editura Mașina de Scris, București, p. 61; Adrian Kali, Virgil Hosu, *op. cit.* p. 79-80.

⁷² „Adevărul”, an I, n. 48, 20 februarie 1990, p. 5.

amintit de zilele Revoluției, strigând „Fără violență!”, în timp ce alții au aprobat acțiunile în forță. Ore întregi s-a intrat și s-a ieșit din clădirea Guvernului fără restricție. Devastările au continuat și în interior: se sparg geamuri, se distrug mobile și documente, se forțează birouri. În cele din urmă spiritele s-au liniștit în urma intervenției forțelor de ordine. Conform generalului-colonel Jean Moldoveanu, șeful Inspectoratului General al Poliției, în urma incidentelor din ziua de 18 februarie au fost reținute 102 persoane implicate în acte de vandalism, 12 cu cazier judiciar– mulți în stare de ebrietate –; au fost răniți 15 militari în termen și șase polițiști, iar efectele violențelor s-au făcut simțite prin distrugerea unor documente importante, a unor piese de mobilier, mașini de scris, aparate de radio, xerox-uri⁷³. A doua zi, la ora 20. 15, în aceeași Piață a Victoriei din fața Guvernului, soseau aproximativ 5 000 de mineri din Valea Jiului⁷⁴. Nu s-au semnalat incidente între mineri și locuitorii Capitalei și, la scurt timp, aceștia aveau să părăsească Bucureștiul.

În ziua următoare mitingului avea loc o ședință extraordinară a Biroului Executiv al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională, care a discutat și analizat situația creată în urma violențelor din 18 februarie. După ședință, Radu Câmpeanu, vicepreședinte al CPUN și secretar general al PNL, afirma că manifestația, într-adevăr, nu a fost autorizată, dar inițial a fost pașnică. Ulterior, menționa liderul PNL, aceasta a fost deturnată și manipulată. El ținea să sublinieze, însă, că partidul pe care îl conducea nu a avut nici o legătură cu manifestările violente ale unora dintre participanți.⁷⁵

La o săptămână după manifestația violentă din 18 februarie, ministrul Apărării Naționale, generalul Victor Athanasie Stănculescu, răspundea printr-un comunicat, întrebărilor adresate de ziarul „Libertatea” privind fosta Securitate. În total, afirma el, la 22 decembrie 1989, efectivele aparatului central și teritorial de Securitate însumau aproximativ 8.400 de cadre. El menționa că, prin Decretul nr. 33 din 30 decembrie 1989, fostul Departament al Securității

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem.*

⁷⁵ *Ibidem.*

Statului, atât unitățile sale centrale, cât și cele teritoriale, fuseseră desființate, iar cadrele de conducere compromise ale respectivului Departament – trecute în rezervă sau arestate (Iulian Vlad, Gianu Bucurescu, Emil Macri ș.a.). De asemenea, au fost desființate unele unități ale departamentului, iar o parte din efectivele lor fuseseră trecute în rezervă. Era vorba de Direcția a V-a de pază și ordine, Direcția a IV-a de contrainformații militare și Direcția a VI-a cercetări penale, în componența cărora activaseră 1 600 ofițeri și subofițeri, din care 1 100 fuseseră îndepărtați din cadrele active. Din cadrul Direcțiilor I-a, a II-a, a III-a, precum și formațiunilor auxiliare cu un efectiv de 1 400 ofițeri și subofițeri, 210 cadre fuseseră trecute în rezervă. În cadrul fostelor inspectorate județene ale Ministerului de Interne, compartimente cu atribuții similare unora din fostele direcții ale Departamentului Securității statului – 5 400 cadre – erau îndepărtate aproximativ 2 000. Verificări au avut loc și în rândul personalului tehnic și de telecomunicații de unde, dintr-un număr de 1 700 de oameni, 215 cadre fuseseră îndepărtate. Conform acelorși precizări se trecuse la debransarea, chiar din data de 22 decembrie 1989, a sistemelor de ascultare⁷⁶.

Frământările politice și sociale post-revoluționare au stat și la baza *Proclamației de la Timișoara*. O parte a revoluționarilor din orașul de pe Bega au considerat că Bucureștiul ar fi deturnat adevăratele idealuri ale Revoluției. Au afirmat, chiar, că le-a fost furată Revoluția. În consecință,

⁷⁶ „Libertatea”, an II, nr. 57, 28 februarie 1990. „În Departamentul Securității Statului lucrau, la 22 decembrie 1989, un număr de **15.312 persoane** dintre care **10.114 ofițeri** (1.892 în unități speciale acoperite, 4.124 în unități centrale de securitate, 81 în școli și 4.017 în Securități județene și cea a Municipiului București), **791 maiștri militari** (61 în unități speciale acoperite, 528 în unități centrale de securitate, 17 în Școli și 182 în Securități județene și cea a Municipiului București), **3.179 subofițeri** (296 în unități speciale acoperite, 1.556 în unități centrale de securitate, 30 în Școli și 1.297 în Securități județene și cea a Municipiului București) și **1.228 civili** (174 în unități speciale acoperite, 394 în unități centrale de securitate, 97 în Școli și 563 în Securități județene și cea a Municipiului București). Comanda DSS-ului era exercitată de către generalul-colonel Iulian Vlad, care avea și rangul de ministru secretar de stat în Ministerul de Interne al Republicii Socialiste România”. Constantin Corneanu, *Destructurarea DSS și noua comunitate informativă românească (decembrie 1989-martie 1990)*, în „Clio 1989”, An IV, nr. 1-2(11-12)/2010, p. 98

la 11 martie în Piața Operei avea loc o mare demonstrație, organizată de societățile civice „Timișoara”, „Europa” și de Confederația „16 Decembrie”, la care au luat parte peste 15.000 de persoane. Cu acest prilej, era adoptată o *Proclamație*⁷⁷ în 13 puncte, care anunța că Revoluția de la Timișoara a fost „nu doar anticeaușistă, ci și categoric anticomunistă”. La punctul 8 al Proclamației se solicita interzicerea – prin viitoarea Lege Electorală – a dreptului de a candida, pe orice listă, pentru trei legislaturi consecutive, al foștilor activiști comuniști și al foștilor ofițeri de securitate. De asemenea, se cerea ca în viitoarea Lege Electorală (aflată în dezbateră CPUN), „să se treacă un paragraf special care să interzică foștilor activiști comuniști, candidatura la funcția de președinte al țării”. Proclamația de la Timișoara îl viza, în mod direct, pe Ion Iliescu, președintele FSN.

Convulsiile amintite, generate de excesele mai mari sau mai mici ale tuturor protagoniștilor, au arătat cât de dificilă este gestionarea libertății. După ce a depășit cu greutate primele etape ale recuperării sistemului pluripartidist, firava democrație românească s-a confruntat cu un nou test, având implicații grave și imprevizibile, anume cel al raporturilor interetnice⁷⁸. Începând cu 15 martie, în județul Harghita, maghiarii aniversează Revoluția ungară de la 1848. Cu această ocazie, se arborează drapelul maghiar pe instituțiile publice, primării, case de cultură, școli, spitale, case particulare. Se schimbă însemnele și textele incizate pe monumentele Armatei române, se depun coroane de flori cu drapelul ungar. La Sovata este înlăturată statuia lui Nicolae Bălcescu, iar la Târgu Mureș este profanată, de mai multe ori, statuia lui Avram Iancu. Pentru sărbătorirea de la 15 martie au sosit din Ungaria peste 10.000 de persoane, care au provocat incidente la Satu Mare, Sovata, Târgu Mureș și în alte localități, au sfidat autoritățile și însemnele românești, au strigat lozinci antiromânești, au inițiat și au încurajat atitudinile antiromânești. În replică, în zilele următoare, românii organizează, la rândul lor,

⁷⁷ Adrian Kali, Virgil Hosu, *op. cit.*, p.92-99.

⁷⁸ Despre natura relațiilor dintre români și maghiari în primele luni ale anului 1990 vezi, printre altele, Zamfirescu Dragoș, *Mărturii tragice. Harghita, Covasna, Târgu Mureș. (decembrie 1989-martie 1990)*, Editura R.A.I., București, f.an.

contramanifestații. Se ajunge la incidente semnalate în mai multe localități din Transilvania. Momentul culminant al crizei îl constituie confruntările violente dintre români și maghiari de la Târgu Mureș (19 și 20 martie). Imaginile filmate, prezentând confruntările violente din zilele de 19-20 martie, au făcut înconjurul lumii, prezentând România ca pe o țară intolerantă, în care minoritățile erau în pericol. Cruzimea manifestărilor, ura dezlănțuită irațional și soldată cu victime – morți și răniți – au șocat întreaga țară. În aceste zile tulburi, un român – Mihăilă Cofariu – intra în mod tragic în atenția întregii țări și chiar a lumii. La Târgu Mureș, în timp ce Mihăilă Cofariu era bătut bestial de un grup de maghiari, un reporter străin surprinde scena pe o casetă video, care este apoi transmisă cu repeziciune de diferite posturi de televiziune din lume, cu explicația falsă, conform căreia, un maghiar a avut de suferit de pe urma „șovinismului” populației române. Ulterior s-a făcut rectificarea necesară, fără ca efectul inițial produs de abominabila scenă asupra tuturor celor care au văzut-o să mai poată fi anulat. Mulți au continuat să creadă, sau au dorit să creadă, că un maghiar a fost torturat cu brutalitate de români.

Bilanțul evenimentelor violente din 19-20 martie 1990 a fost următorul: cinci morți – doi români și trei maghiari –, 278 de răniți, o biserică ortodoxă incendiată, sediile locale ale unor partide politice vandalizate.

Declarația Biroului Executiv al CPUN, din 20 martie, menționa că astfel de manifestări extremiste, nationalist-șovine – considerate extrem de grave, indiferent cine ar fi răspunzător de declanșarea lor – destabilizează situația internă și imaginea externă a României, contravenind, totodată, valorilor și țelurilor Revoluției din decembrie '89. S-a luat, de asemenea, hotărârea creării unei Comisii centrale de anchetă, formată din reprezentanți ai Guvernului și ai Biroului Executiv al CPUN, în scopul evaluării cauzelor, găsirii soluțiilor în vederea restabilirii ordinii, precum și a identificării persoanelor care s-au făcut vinovate de incidente.

Componența comisiei a fost următoarea: Ioan Mânzatu, vicepreședinte al CPUN, Mihai Drăgănescu, viceprim-ministru al guvernului, Nicolae S. Dumitru și Nicolae Radu, membri în Biroul Executiv al CPUN, general-colonel Nicolae Eftimescu, adjunct al șefului Statului Major al Armatei, general-maior

Corneliu Diamandescu, adjunct al ministrului de Interne, Verestoy Attila, membru CPUN și Nicolae Cochinescu, director la Procuratura Generală. Comisia avea obligația să prezinte, în termen de 14 zile, concluziile și soluțiile propuse la 23 martie. Guvernul emite, la rândul său, un comunicat referitor la situația din Ardeal, anunțând măsuri energice pentru stabilirea și pedepsirea vinovaților, ca și pentru restabilirea ordinii. Vinovații reali nu au fost însă găsiți, fapt ce a dat naștere mai multor ipoteze cu privire la zilele de 19-20 martie 1990.

Cristian Pîrvulescu, spre exemplu, ia în calcul ipoteza că în spatele evenimentelor din martie 1990 s-ar fi aflat fosta Securitate. Iată ce afirma el în acest sens: „În decembrie 1989 a fost un mic camuflaj. Securitatea a fost trecută sub autoritatea Armatei, care nu a putut-o controla de niciun fel. S-ar putea să fi și mizat, în mare măsură, pe pericolul intern. Or, mulți din liderii comuniști, destul de activi în perioada 1990 în rândurile FSN-ului, credeau în pericolul maghiar, în conspirația maghiară”⁷⁹.

Smaranda Enache, președinta „Ligii Pro Europa”, surprinde consecințele grave ale acestei crize majore: „După întreaga euforie creată de revoluția din decembrie 1989 din România, când țara noastră a câștigat un real respect în întreaga lume, evenimentele din martie 1990, de la Târgu Mureș, au aruncat asupra noastră un stigmat de intoleranță, de incapacitate de a conviețui în bună înțelegere și în diversitate. Acest stigmat a fost cel care pentru ani de zile ne-a marginalizat, într-un fel, în Europa, și care a amânat integrarea în NATO și în UE. Relațiile interetnice s-au agravat, existând un puternic sentiment de suspiciune. Relațiile cu Ungaria au fost înghețate pentru ani de zile, lucru care, într-un fel, a înghețat relațiile din Europa Centrală”⁸⁰.

Evenimentele tragice din Ardeal au urgentat în bună măsură apariția, la 24 martie 1990, a Serviciului Român de Informații (SRI), condus de Virgil Măgureanu. SRI se prezenta ca o instituție modernă, structurată după modelele unor servicii din țări precum SUA, Canada, statele Europei Occidentale.

⁷⁹ <http://adevarul.ro>: 28 noiembrie 1989.

⁸⁰ *Ibidem*.

IV. CONSILIUL PROVIZORIU DE UNIUNE NAȚIONALĂ (CPUN)

IV. 1. Constituirea

În urma evenimentelor din cursul lunii ianuarie, membrii marcantî ai CFSN s-au întîlnit, la 1 februarie, cu reprezentanți ai partidelor politice – 30 la număr – pentru constituirea unui nou organism al puterii de stat, menit să asigure reprezentarea în structurile de vîrf ale puterii și a partidelor nou constituite. Se considera că adoptarea legilor și decretelor-lege, atît de necesare în perioada de tranziție pe care urma să o traverseze România, pînă la alegerile din 20 mai, să nu se mai facă de cître un Consiliu al Frontului Salvării Naționale, ci de un nou organism – Consiliul Provizoriu de Uniune Nationala (CPUN) –, în care 50% din locuri să fie ocupate de foști membri ai structurii anterioare, Consiliul Frontului Salvării Naționale, iar celelalte 50% din locuri să le revină reprezentanților partidelor politice nou înființate. Concret, Consiliul era compus din 255 de persoane, în următoarea reprezentare politică: 112 membri din FSN, 112 –din formațiunile și partidele nou constituite, 27 – din partea partidelor minorităților naționale și trei– desemnați de Asociația Foștilor Deținuți Politici din România; un vot era rezervat președintelui. S-a mai hotărât ca, în cazul apariției de noi partide și organizații, reprezentanții acestora să poată lua parte la lucrările CPUN, în calitate de observatori. Conform Decretului-Lege nr. 81, CPUN a preluat atribuțiile legislative și a devenit, totodată, organul provizoriu al puterii de stat în România, pînă la alegeri.⁸¹

Iată cum prezenta Ion Iliescu constituirea acestui organism, la împlinirea a 18 ani de la acel eveniment: „Am reușit

⁸¹ *Enciclopedia istoriei politice a României 1859-2002*, elaborată sub redacția lui Stelian Neagoe, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2003, p. 554. Vezi textul Decretului-Lege și în Teodora Stănescu-Stanciu, *Documente privind Revoluția Română din Decembrie 1989. Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională*, Vol. I, (1 februarie-11 mai 1990), Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 111.

să eliminăm suspiciunile și să conturăm ideea transformării CFSN într-o structură lărgită, cu atragerea reprezentanților tuturor partidelor apărute. Ideea a fost concretizată într-o întâlnire cu reprezentanții celor 30 de partide, în ziua de 1 februarie, când s-au precizat și modul de restructurare a CFSN și de organizare a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională. Această decizie politică a fost concretizată în formă legală, juridică, prin adoptarea de către CFSN a ultimului său Decret-Lege privind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.”⁸².

Președinte al CPUN a fost ales Ion Iliescu. Din acest moment, CPUN-ul a jucat rolul de pre-Parlament, cum a fost denumit ulterior. Rolul său era, în principal, acela de a asigura conducerea țării pe o perioadă limitată de timp, de a contura cadrul legislativ al desfășurării vieții societății românești și de a pregăti viitoarele alegeri parlamentare și prezidențiale. Tot de acum și până la alegerile parlamentare și prezidențiale, din 20 mai 1990, Consiliul Provizoriu de Uniune Națională a reprezentat organismul suprem de stat.

„A fost, cred – declara cel dintâi președinte post-comunist al României, ales în urma scrutinului din mai 1990 – pentru toți cei care am participat la această nouă structură politică de conducere a țării și la activitatea sa de peste 3 luni, o experiență utilă și interesantă. Am exersat împreună un mod deschis și democratic de colaborare, în interesul țării, într-o perioadă foarte dificilă”⁸³. La rândul său, Radu Câmpeanu aprecia utilitatea acestui organism, pe care-l considera „o experiență indispensabilă pentru parlamentarismul românesc”. Era, continua el, „prima încercare de parlament, de democrație, pe care am avut-o după noaptea de 45 de ani de regim totalitar.”⁸⁴ În schimb, Lorin Fortuna afirma, în cadrul aceleiași mese rotunde din 12 februarie 2008, că CPUN nu a fost o „soluție, ci o pseudosoluție”, fiindcă organismul de conducere respectiv, astfel alcătuit, nu a rezultat din alegeri, iar cei care au intrat în CPUN nu „au fost aleși de către populație, ci de către conducerile partidelor politice, care i-au delegat în acest

⁸² „Caietele Revoluției”, nr. 2 (15) 2008, p. 8-9.

⁸³ *Ibidem*, p. 9-10.

⁸⁴ *Ibidem*, p.11.

scop, partide care, așa cum s-a putut remarca, în timp, nu erau partide politice autentice, ci structuri politice clientelare, care doreau să profite de posibilitățile oferite de politică nu pentru a contribui corespunzător la redresarea României, ci pentru a-și satisface prioritar interesele clientelare”⁸⁵.

Se poate spune că, începând cu 1 februarie 1990, scena politică românească s-a complicat. S-a născut un nou organism politic cu caracter legislativ, care mărea și mai mult confuzia, întrucât FSN-ul se manifesta atât ca partid, cât și ca organism legislativ, prin CFSN. Noua structură avea un rol legislativ și purta numele de Consiliul Provizoriu de Uniune Națională. „... În felul acesta dispar – după cum arăta analistul Alfred Bulai – în mod formal, partidele de opoziție sau, altfel spus, sunt puse într-un creuzet comun care creează impresia unei forțe comune”⁸⁶. Acest experiment – aprecia Vladimir Pasti – a fost acceptat, deoarece „toți participanții considerau CPUN doar o etapă intermediară, de scurtă durată”⁸⁷. În opinia liderului național-țărănist, Ion Rațiu, se realizase o „schimbare cosmetică” dar, totuși, „o concesie” a „bunei credințe dovedită de Ion Iliescu”⁸⁸.

În ședința din 13 februarie 1990 a fost ales Biroul Executiv al CPUN, în următoarea componență:

- Președinte: Ion Iliescu.
- Vicepreședinți: Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Király Károly, Radu Câmpeanu, Ion Mânzatu.
- Secretar: Dan Marțian.
- Membri: Serghei Mesaroș, Virgil Andrei Vâță, Radu Ciuceanu, Nicolae S. Dumitru, Gheorghe Manole, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Constantin Gurilă, János Vincze, Mircea Dinescu, Toma George Maiorescu, Nicolae Radu, Ion Diaconescu, Dan Hăulică.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 23.

⁸⁶ Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*, Editura Paideia, București, 1999, p.79.

⁸⁷ Vladimir Pasti, *România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București, 1995, p. 156.

⁸⁸ Ion Rațiu, *În fine, acasă. Note zilnice: Decembrie 1989-Decembrie 1990*, Editura Univers, București, 1999, p. 78-79.

După modelul central, s-au constituit Consilii Provizorii de Uniune Națională în fiecare județ, incluzându-se reprezentanți ai partidelor nou înființate în consiliile județene.

IV. 2. Realizări

Deși activitatea CPUN-ului nu s-a desfășurat în cele mai bune condițiuni, contestările dintre putere și opoziție depășind adesea limitele admise într-un astfel de organism, acesta a adoptat 99 de Decrete, în răstimpul 16 februarie-13 iunie 1990, cele mai multe având drept obiect eliberarea din funcții a unor generali și înalți responsabili din cadrul Ministerului de Interne și celui al Apărării, acreditarea unor noi ambasadori în locul celor rechemati, stabilirea datei scrutinurilor pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui, numirea unor înalți prelați, numirea unor înalți magistrați etc. Cu certitudine, cel mai important dintre documentele adoptate a fost Legea Electorală, care includea și prevederi cu caracter constituțional – a fost necesar să se definească diverse chestiuni de natură politică: Președintele să fie ales prin scrutin general sau de către Parlament; Parlamentul să fie mono sau bicameral. De asemenea, având în vedere că misiunea principală a noului Parlament, ales doar pentru doi ani, era de a elabora noua Constituție a țării, trebuia să se stabilească felul cum va lucra Parlamentul și ca Adunare Constituantă⁸⁹.

Activitatea întreprinsă de CPUN în promovarea relațiilor economice se axează în jurul a câteva acte normative deosebit de importante⁹⁰. În primul rând, se cuvine a fi menționat Decretul-Lege nr. 139 din 11 mai 1990, care a definit și afirmat caracterul neguvernamental și autonom al Camerei de comerț și industrie, instituție cu personalitate juridică și cu gestiune economică, menită să sprijine interesele comercianților în raporturile lor cu organele guvernamentale, să reprezinte aceste interese în țară și în străinătate. Mai trebuie notat că prin același decret-lege au fost consacrate largi atribuțiuni în competența camerelor de comerț și industrie teritoriale, care trebuiau să sprijine realizarea proiectelor de dezvoltare

⁸⁹ „Caietele Revoluției”, nr. 2(15) 2008, p. 9.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 13-14.

a comerțului și industriei, “inclusiv a celor bazate pe libera inițiativă”.

Efecte pozitive a avut și eliminarea din sfera activității economice a restricțiilor impuse de Decretul nr. 424/1972, privitor la constituirea, organizarea și funcționarea societăților mixte în România. În acest sens, a fost emis Decretul-Lege nr. 96 din 14 februarie 1990 privind unele măsuri pentru atragerea capitalului străin. Noul act normativ a permis, pentru prima dată, înființarea în România de societăți comerciale cu capital integral străin. Aportul în natură al părții străine la capitalul social era scutit de plata taxelor vamale, iar aportul părții române putea cuprinde și echivalentul dreptului de folosință a terenului necesar, pus la dispoziția societății pe toată durata de funcționare a acesteia. Potrivit prevederilor aceluiași decret-lege, societățile comerciale astfel constituite erau scutite de impozit pe profit pe o perioadă de doi ani de la realizarea de venituri impozabile, iar pentru următorii trei ani calendaristici, Ministerul Finanțelor era în măsură să aprobe reducerea impozitului pe profit cu 50%.

Se cuvin a fi menționate și importantele dispoziții ale Decretului-Lege nr. 146 din 11 mai 1990 pentru modificarea și abrogarea unor prevederi din Legea nr. 3/1988 privind încheierea și executarea contractelor economice, prin care s-a pus capăt unui sistem extrem de complicat ce prevedea penalizări, controale și, nu rareori, sancțiuni nejustificate pe care trebuiau să le suporte unitățile economice. Totodată, Decretul-Lege nr. 146/1990 a abrogat prevederea potrivit căreia organele centrale aveau obligația să controleze activitatea de încheiere a contractelor economice, ca și obligația Ministerului Justiției și Ministerului Comerțului Interior de a “ține evidența” litigiilor de comerț exterior.

Au mai fost adoptate în această perioadă și alte acte normative în probleme ca: îmbunătățirea salarizării unor categorii de angajați și acordarea unor drepturi, majorarea unor pensii, organizarea și disciplina muncii în unitățile de stat, modificarea sau abrogarea unor dispoziții care limitau libertatea muncii, restituirea părților sociale ale salariaților etc. Ceea ce dorim să subliniem în legătură cu măsurile în domeniul

economic adoptate în perioada fostului CPUN – dintre care am menționat succint numai câteva, pe care le-am considerat mai relevante – este faptul că toate aceste măsuri au reprezentat la timpul lor elemente de reper, care au facilitat adoptarea unor reglementări corespunzătoare. Dacă avem în vedere momentul istoric în care actele normative menționate au fost elaborate și adoptate, semnificația și importanța lor sunt referențiale. Facem această afirmație chiar dacă multe dintre inițiativele enunțate aici și-au găsit, firește, dezvoltări sau concretizări ulterioare, ori au apărut soluții noi, determinate de practică.

Privite prin prisma realităților prezentului, unele dintre actele juridice emise de CPUN în domeniul economic par, poate, uneori stângace sau insuficient elaborate. Nu trebuie, însă, uitat că ele au fost adoptate în condiții în care se acționa “contra cronometru”, spre a se desluși o cale eficientă de trecere de la vechiul sistem economic, ce se dovedise ineficient, către economia de piață. Reglementările și soluțiile de atunci și-au păstrat și își păstrează o importanță care depășește momentul în care au fost dezbătute și adoptate. În perspectiva istoriei, niciun act juridic nu poate fi judecat decât raportându-l la conținutul și prioritățile epocii în care a fost elaborat.

Referindu-ne, prin urmare, la măsurile economice adoptate în perioada CPUN – care, de altfel, au fost sprijinite de toate forțele politice de atunci –, putem spune că ele au marcat un important moment de progres în viața noastră economică și au deschis drumul unor viitoare reglementări care, îmbogățindu-le, concretizându-le și diversificându-le pe cele adoptate atunci, aveau să ducă, totuși, mai departe orientarea lor de principiu.

Cea mai importantă realizare legislativă a CPUN a fost votarea Legii Electorale în baza căreia s-au desfășurat alegerile din 20 mai 1990. La dezbaterile privind Legea Electorală a fost respinsă cererea manifestațiilor din Piața Universității de a se interzice participarea la alegeri a foștilor activiști ai Partidului Comunist Român, conform punctului 8 din Proclamația de la Timișoara.

V. ALEGERILE DIN MAI 1990 ÎN ROMÂNIA

V. 1. Alegeri libere din Europa Centrală și de Est

Libertatea de a alege este un principiu universal. Alegerile constituie principiul de bază al democrațiilor reprezentative, ele asigură guvernanților legitimitatea politică.

Cuvântul-cheie prin care se exprimă acel tip de practică politică, opusă prin însăși natura sa totalitarismului, este alternanța. Este de netăgăduit că – în absența alternanței la putere, sau la alcătuirea guvernului, a partidelor politice – orice democrație se degradează treptat, evoluând, în mod inevitabil, către o formă ori alta de dictatură.

În unele dintre fostele țări socialiste din Europa Centrală și de Est, multipartidismul era admis prin Constituție și reprezenta, totodată, o realitate socială, este adevărat, foarte ”estompată”. Cu toate acestea, întrucât alternanța la putere era blocată, în țările respective s-a impus o formă de dictatură a partidelor comuniste, întocmai ca în țările – între care și România – unde se proclama, prin Constituție, principiul partidului unic. De asemenea, nici una dintre Constituțiile țărilor amintite nu cuprindea vreo prevedere care să instituie președinția pe viață. Cu toate acestea, din funcția de șef al statului, dublată de regula cu aceea de șef al partidului comunist respectiv, aproape că nu s-a ieșit altfel decât în urma decesului liderilor acestora: Stalin, Brejnev, Cernenko, Andropov în URSS; Tito – în Iugoslavia, Gheorghe Gheorghiu-Dej în România; Ulbricht în Germania de Est etc. Alternanța la putere fiind exclusă din practica politică a societății, singura soluție posibilă era totalitarismul.

Prin urmare, principiul alternanței nu se definește doar ca o regulă a „jocului politic”, ci reprezintă o condiție *sine qua non* a asigurării caracterului democratic al puterii de stat, al întregii vieți politice și sociale. În cadrul unei democrații

veritabile, alternanța la putere este un element constitutiv, definitoriu, care duce, în cele din urmă, la conștientizarea faptului că nu poporul este în slujba partidelor, ci invers, partidele sunt în slujba poporului. Tocmai de aceea poate aspira și poate avea șanse reale să acceadă la putere, prin intermediul proximei scadențe electorale, numai acela dintre partide care-și propune să slujească interesele poporului alegător mai bine decât o face partidul aflat la putere la un moment dat. Totodată, societatea în ansamblul său trebuie educată în spiritul alternanței la putere și, drept urmare, este necesară formarea unei mentalități adecvate și a unui anumit comportament politic atât în ceea ce îi privește pe alegători – chemați să-și reorienteze, la proxima ocazie, voturile în funcție de ofertele și performanțele efective ale unui partid sau ale altuia –, cât și în ceea ce privește partidele – puse în situația de a-și concepe programul politic și social-economic într-o perspectivă mai vastă decât aceea corespunzătoare intervalului dintre două consultări electorale și de a oferi o alternativă demnă de încredere, aptă de a-i înlocui la putere pe cei ce nu-și onorează promisiunile.

Așadar, conform unui principiu bine cunoscut, partidele politice și sistemele de partide se validează și se definesc prin alegeri. Drept pentru care existența partidelor politice, deci a pluripartidismului, este indisolubil legată de alegeri. Alegerile aduc intrarea în legitimitate, iar alternanța la guvernare este o expresie a funcționării sistemului democratic. În același timp, nu se poate disocia studierea unui regim politic de sistemul electoral utilizat.

Sistemul electoral, fără a evidenția caracterul mai mult sau mai puțin democratic al organizării de stat, poate fi definit ca un ansamblu „de norme juridice ce reglementează drepturile electorale ale cetățenilor, garanțiile ce permit și fac posibilă exercitarea lor și, nu în ultimul rând, obligațiile organelor de stat în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor”⁹¹. Pe scurt, sistemul electoral este un cadru format din reguli pentru organizarea unor alegeri.

⁹¹ Petru Andea, Ioana Florina Mînză, *Sisteme electorale și sisteme de partide*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2004, p. 18.

În orice spațiu politic definit de rigorile și libertățile democrației, alegerile sunt, înainte de orice, o instituție. Ele reprezintă momentul exprimării politice libere și directe a cetățenilor în cele mai importante probleme ale societății. Alegerile libere sunt singurul mecanism acceptat democratic prin care instituțiile reprezentative ale democrației, respectiv Parlamentul, Guvernul, Justiția, primesc mandatul de a exercita autoritatea asupra întregii comunități. Prin el se aleg organele de conducere și, implicit, cele de execuție ale țării și tocmai de aceea este atât de important ca el să fie organizat și să se desfășoare corect, transparent și democratic. Sistemul electoral este prin esență creat pentru cetățeni și trebuie să reprezinte interesele acestora (uneori practica infirmă acest postulat). Așadar, sistemul electoral reprezintă unul dintre reperele fundamentale ale societății, iar modul cum acesta este gestionat și explicat, reflectă nivelul de dezvoltare al democrației.

Exprimarea liberă a opțiunii politice are o relație nemijlocită cu principiul suveranității poporului ce se concretizează prin alegerea unor candidați ai unor partide sau independenți. Cei legitimați prin scrutin urmează să conducă în mod responsabil, conform voinței poporului și cu acordul acestuia. Prin urmare, competența decizională le revine reprezentanților pe care electoratul i-a preferat, în speranța că vor acționa politic în virtutea convingerilor și intereselor lui. În cadrul acestui principiu al suveranității poporului, aleșii sunt obligați ca, la termenul legal, să se supună din nou votului, pentru a reprimi sau a pierde dreptul de a-și păstra calitatea, pe durata unui nou mandat. Atunci când electoratul consideră că cel ce fusese mandatat să-i reprezinte interesele nu și-a respectat angajamentul, el urmează să fie înlocuit cu un alt reprezentant care, la rândul său, devine responsabil în fața voinței majorității. O astfel de posibilitate solicită, în mod obligatoriu, existența mai multor alternative.

Un sistem guvernamental democratic trebuie să ofere cetățenilor săi șanse egale în obținerea dreptului de decizie, să asigure periodicitatea, alternative reale și caracterul general al scrutinului. Această ultimă ofertă se exprimă prin dreptul efectiv al tuturor cetățenilor de a vota, în sensul că nimeni nu poate fi privat de acest drept, invocând criterii rasiale, religioase, de educație sau de venit.

În strânsă legătură cu caracterul general al alegerilor se află caracterul egal al votului, care constă în aceea că fiecare cetățean, care are dreptul de a alege, dispune de un singur vot.

Scrutinul general și egal este singurul criteriu care poate permite desemnarea celor apreciați a fi mai în măsură de a conduce treburile publice, în condițiile acceptării lor de majoritate. Scrutinul general și egal s-a dovedit a fi, totodată, și cea mai bună metodă de garantare a păcii sociale. În principiu, această formă de scrutin oferă tuturor cetățenilor unei țări posibilitatea de a participa la formarea guvernului și de soluționare pașnică a disputelor. În același timp, el asigură instalarea la putere a unei conduceri cu capacitate de decizie și din care poate face parte orice formațiune care acceptă valorile fundamentale ale democrației. Demn de amintit este și faptul că scrutinul egal și general oferă comunității politice oportunități de omogenizare și un potențial sporit de acțiune.

Votul este și direct, în sensul că alegătorii sunt cei care fac nemijlocit departajarea între candidați, votând personal pentru sau împotriva. O altă caracteristică a votului este aceea că el este secret, asigurându-i-se celui ce votează condițiile ca nimeni altcineva să nu aibă cunoștință despre opțiunea sa. Votul trebuie să fie liber exprimat, astfel încât voința celui care se prezintă la urne să nu fie constrânsă sau influențată în niciun fel.

Respectarea acestor condiții conferă scrutinului caracterul democratic. Prin intermediul lor se poate legitima Parlamentul să acționeze în numele poporului, iar guvernul să exercite în mod legitim și democratic puterea executivă.

Alături de scrutinul general, principiul majorității este singura expresie posibilă a modelului democratic. Voința majorității este cea care răspunde cel mai bine dreptului la autodeterminare al individului în cadrul vieții în comunitate. În societățile democratice rămâne valabilă, în primul rând, orientarea după voința majorității.

În consecință, într-o societate deschisă și pluralistă, democrația nu poate fi o autoguvernare a poporului așa cum o exercitau, spre exemplu, vechii atenieni. Ea poate fi relizată doar prin asumarea conducerii de către reprezentanții cetățenilor, desemnați prin scorul majoritar obținut în urma votului general, liber, egal și secret. Acești reprezentanți pot

fi confirmați, sau infirmați, pentru activitatea lor în urma organizării periodice a scrutinelor. Numai respectând aceste condiții, avem garanția că alegerile aduc în fruntea națiunii acele forțe socio-politice care reflectă voința majorității.

România a trecut acum aproape 25 de ani de la un sistem electoral aflat sub un control strict, la unul întemeiat pe pluralismul politic și pe garanțiile democrației constituționale, care asigură libertatea votului în condițiile garantării efective a liberei expresii a voinței alegătorilor în desemnarea reprezentanților lor.

Anul 1990 a adus primele alegeri libere pentru statele foste comuniste. Cinci țări din Europa Centrală și de Est⁹² (Republica Democrată Germană, Ungaria, Bulgaria, România și Cehoslovacia) s-au pregătit, în primul semestru al anului 1990, pentru primele alegeri libere – parlamentare și prezidențiale –, după preluarea puterii de către comuniști, în perioada 1947-1949.

Alegătorii din Republica Democrată Germană au fost primii beneficiari ai acestei libertăți. În această țară, partidele politice s-au organizat după modelul celor din Republica Federală Germania. Numele și numărul partidelor participante la alegeri nu au fost cunoscute decât după adoptarea Legii electorale, la 20-21 februarie. Scrutinul organizat în grabă, la 18 martie, a avut următorul rezultat: creștin-democrații, ce au susținut unificarea, organizați în *Alianța pentru Germania*, au obținut 48% din voturi; social-democrații, 22%; ex-comuniștii, deveniți

⁹² În Polonia, „negocierile la masa rotundă” purtate în perioada 6 februarie-5 aprilie 1989 între comuniști și reprezentanții „Solidarității”, au deschis calea unor alegeri libere, după anii lungi ai mistificărilor electorale totalitare. Desfășurate la 4 și 18 iunie 1989, alegerile au fost câștigate de o manieră clară de către *Solidaritatea*. Totuși, în virtutea acordurilor stabilite la „mesele rotunde”, Partidul Muncitoresc Unit Polonez (partidul comunist) a păstrat majoritatea în Parlament, majoritate în virtutea căreia Parlamentul l-a ales, la 18 iulie, ca președinte al țării pe generalul Jaruzelski. În baza acestor schimbări, președintele Jaruzelski îl desemna, la 18 august 1989, pe Tadeusz Mazowiecki prim-ministru. Era primul premier necomunist al Poloniei postbelice. Guvernul Mazowiecki era dominat de miniștrii „Solidarității”, 12 la număr, cărora li se alăturau câte patru din partea *Partidului Țărănesc* și *Partidului Muncitoresc Unit Polonez*, iar din partea *Partidului Democrat* –doi miniștri.

între timp *Partidul Socialismului Democratic* un onorabil 16%, în timp ce *Alianța 90*, o coaliție a foștilor disidenți, a obținut doar 2,8%. În afara acestor formațiuni politice, în Republica Democrată Germană existau și numeroase partide mici, dintre care unele s-au prezentat la alegerile din martie 1990⁹³.

În Ungaria, alegerile parlamentare au avut loc în martie-aprilie și au fost câștigate de „Forumul Democratic” și aliații săi de dreapta. Parlamentul l-a ales ca președinte, la 2 august, pe Árpád Göncz.

A urmat România, cu alegerile parlamentare și prezidențiale din 20 mai, câștigate în mod clar de către *Frontul Salvării Naționale*.

În luna următoare aveau loc alegeri în Bulgaria și în Cehoslovacia. În prima țară, alegerile parlamentare au loc la 10 și 17 iunie. Fostul partid comunist, rebotezat din aprilie ca *Partidul Socialist Bulgar*, a obținut o victorie categorică. Alegerile prezidențiale, desfășurate la 1 august, au fost câștigate, însă, de liderul opoziției, Jeliu Jeleu. În Cehoslovacia, alegerile parlamentare s-au desfășurat la 8-9 iunie și au fost adjudecate de „Forumul Civic”; comuniștii au obținut 14% din sufragii. Alegerile prezidențiale de la 5 iulie au condus la o nouă victorie a lui Václav Havel (practic fără contracandidat).

La o primă analiză sumară a acestui prim test al alegerilor libere din Europa Răsăriteană se poate afirma că el a fost trecut cu bine de toate cele cinci state, cu rezultate diferite, însă: în Polonia, Ungaria și Cehoslovacia forțele de dreapta au avut câștig de cauză, în timp ce în România și Bulgaria câștigătoare au fost partidele plasate la stânga eșichierului politic.

V. 2. Adoptarea Legii Electorale

În România, ca și în celelalte țări ieșite de sub controlul sovietic, alegerile libere au fost unul dintre obiectivele prioritare ale noilor regimuri politice.

⁹³ În noul parlament al Germaniei de Est – Volkskammer – s-a format o majoritate alcătuită din liberali, social-democrați și Uniunea Crștin-Democrată, condusă de Lothar de Maizière, care și-a luat angajamentul de a conduce țara spre unificare. Faptul s-a realizat la 3 octombrie 1990 la aproape un an de la căderea zidului Berlinului.

Totuși, au existat opinii conform cărora în țara noastră nu ar fi trebuit organizate alegeri în acel moment și că ar fi fost mult mai indicat și mai democratic să fie mai întâi promulgată și adoptată o Constituție și numai după aceea să fie organizate alegeri. Președintele României din acea perioadă Ion Iliescu, a adus lămuriri în acest sens, menționând următoarele: „... la 22 decembrie 1989 eu cred că a fost o decizie corectă a noastră, la vremea respectivă, ca tot la scrutinul din mai să alegem o Adunare Constituantă. Deci, noi abia în momentul în care am fi avut o nouă Constituție desăvârșeam procesul revoluționar prin fundamentarea juridică a noii realități istorice. De unde, inițial, în 22 decembrie noi consemnasem printre cele 10 puncte de Program al CFSN-ului elaborarea noii Constituții și organizasem, chiar, o comisie specială constituțională, care era prezidată de prim-vicepreședintele CFSN-ului, domnul Dumitru Mazilu, după consultările cu reprezentanții Consiliului Europei, dar mai ales cu R. Badinter – președintele Consiliului Constituțional al Franței – am schimbat această decizie. El ne-a sfătuit să nu ne grăbim cu Constituția, că aceasta este o treabă mult prea serioasă ca să se elaboreze rapid, într-o comisie în care – fie vorba între noi – nici măcar nu aveam la vremea aceea suficienți specialiști în drept constituțional. El ne-a sfătuit să urmăm exemplul Revoluției franceze, care a ales o Adunare Constituantă și aceasta a elaborat prima Constituție a Republicii Franceze. În luna ianuarie 1990 noi am luat această decizie în cadrul CFSN-ului, am transformat Comisia Constituțională în Comisie juridică și legislativă a CFSN, care a desfășurat o activitate utilă de elaborări legislative. De asemenea, am decis ca la scrutinul din luna mai să alegem o Adunare Constituantă care să se ocupe de elaborarea noii Constituții. Am stabilit și un termen limită, un termen maxim de doi ani, în care să se elaboreze textul Constituției. Dacă nu se reușea ca aceasta să fie elaborată în termenul stabilit, urma să fie dizolvat Parlamentul, respectiv Adunarea Constituantă, și se organizau noi alegeri. Dar, s-a încadrat în termen și am putut să avem noua Constituție”⁹⁴. Un argument în plus privind

⁹⁴ „Caietele Revoluției”, nr.4-5 (29-30)/2010, IRRD, p. 6-7.

justețea acestei măsuri l-a reprezentat prezența numeroasă a electoratului la votul din 20 mai 1990, peste 80,57%.

Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale din 22 decembrie 1989, după ce la primul punct din program menționa în mod expres „abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ”, la punctul doi din program anunța organizarea de alegeri libere în vederea exprimării opțiunilor maselor populare pentru un regim parlamentar bazat pe un sistem pluripartit, garanție esențială a respectării drepturilor omului, a valorilor progresiste și democratice.

Pentru punerea în practică a unei astfel de cerințe era necesar, în mod obligatoriu, redactarea unei Legi electorale, lucru care a fost realizat de un grup de specialiști în domeniu astfel încât, începând cu 30 ianuarie 1990, a fost dat publicității primul proiect al Legii Electorale supus, din acel moment, dezbaterii publice.

În urma acestui proces s-au adus unele modificări proiectului inițial⁹⁵. S-a renunțat la reglementarea alegerii consiliilor locale, noul proiect-lege limitându-se numai la alegerea Parlamentului și a Președintelui României, viitoarea Constituție urmând să adopte Legea Administrației Locale, care va reglementa și alegerile pe plan local.

S-a prevăzut că limitarea alegerii pentru unul s-au cel mult două mandate se referă numai la președintele României (în varianta inițială această limitare privea și pe deputați și senatori).

De asemenea, au fost avansate o serie de sugestii și propuneri referitoare la elementele de concepție și de tehnică a procesului electoral. S-a sugerat, printre altele, subvenționarea egală a partidelor aflate în competiție, cu diferențierea acestora în funcție de rezultatele scrutinului, stabilirea unei alte vârste pentru exercitarea dreptului de vot, schimbarea componenței comisiilor electorale, eliminarea participării candidaților

⁹⁵ Vezi Nota referitoare la proiectul de Decret-Lege privind alegerea Parlamentului și Președintelui României în forma rezultată din dezbaterile publice a acestuia – Comisia Constituțională, Juridică și pentru Drepturile Omului, ff. 1-7., Arhiva IRRD, Fond I, Ds. 102.

independenți cu 251 de susținători și fixarea unui număr mai substanțial de adeziuni, ca o condiție a participării electorale, introducerea prevederii ca orice candidat să fi avut în ultimii 10 ani domiciliul pe teritoriul României, instituirea funcției prezidențiale, realizarea guvernării pe baza democrației pluripartite, reprezentarea minorităților care au un număr sub baremul de alegere printr-un deputat, prezența armatei în Parlament, sporirea numărului total de deputați etc.

Poziții pro și contra au fost generate de reprezentarea viitoare a minorităților „mici”, mulți participanți la dezbateri refuzând accesul în Parlament altfel decât în virtutea normelor generale. În cele din urmă s-a reformulat alineatul, specificându-se că, în cazul în care o minoritate nu întrunește numărul de buletine necesare unui mandat, atunci se va atribui un loc celui care, pe lista candidaților uniunii etnice respective, se va situa pe primul loc. În acel moment erau zece asemenea uniuni deja înregistrate la Tribunalul Municipiului București.

Reprezentarea armatei, fapt ce apărea în primele etape de elaborare ale proiectului, a dat naștere, de asemenea, la discuții îndelungate, pe de o parte aducându-se argumente în sprijinul participării unui număr restrâns de militari în parlament, prin desemnare de către organele militare competente, ca o cerință justificată de rolul armatei în Revoluție și în apărarea țării, iar pe de alta, împotriva acestei prezențe, având în vedere cerințele avansate de reprezentanți ai ofițerilor, cât și practica statornicită în țări cu tradiție democratică. Renunțarea la reprezentarea armatei în parlament și instituirea unor comisii parlamentare pe probleme de apărare la care să participe și militarii a fost, în cele din urmă, soluția acceptată. Deci, militarii vor vota, dar nu vor fi aleși nici în Adunarea Deputaților, nici în Senat, forțele armate neangajându-se în dispute politice⁹⁶.

O propunere a *Partidului Reconstrucției Naționale* (observator) privind lărgirea numărului de deputați de la 331 la 387, cum a fost în 1926, precum și a Senatului, pentru a extinde cadrul participării la elaborarea Constituției, a fost respinsă cu un vot foarte strâns. Cei care s-au pronunțat pentru au fost mai numeroși, însă nu au îndeplinit condițiile procedurale de

⁹⁶ *Ibidem*, f. 2.

a reprezenta jumătate din totalul membrilor CPUN, o parte a acestora lipsind din sală.

Poate cel mai controversat a fost articolul 53 – privitor la stipendiile acordate partidelor politice în campania electorală – la dezbaterile cărora au luat parte circa 23 de reprezentanți ai partidelor politice. Disputa a fost stârnită de propunerea adăugării unui nou alineat, care să stipuleze faptul că, după începerea campaniei electorale, este oprită finanțarea acestora cu fonduri din străinătate ori din alte surse nedeclarate public. Argumentele pro și contra au fost numeroase, dar în cele din urmă votul a dat câștig de cauză celor care au solicitat încetarea finanțării campaniei electorale cu fonduri din străinătate.

În același timp, Comisia Juridică a CPUN și reprezentanții tuturor partidelor existente la acel moment au avut șapte întâlniri, începând cu 27 ianuarie 1990, consacrate dezbaterii proiectului respectiv. În cadrul ultimei reuniuni, cea din 21 februarie, participanții au ajuns la un acord asupra prevederilor noii legi, documentul urmând a fi supus dezbaterii și aprobării Consiliului Provizoriu de Uniune Națională.

În cadrul dialogului menit să ducă la definitivarea proiectului Legii Electorale și, în final, la adoptarea Decretului-Lege, un mare număr de reprezentanți ai partidelor și formațiunilor politice prezente au expus puncte de vedere asupra reglementărilor cuprinse în proiect.

Iată câteva dintre principalele modificări survenite față de proiectul inițial, sintetizate de însuși viitorul președinte al României, ales în baza acestei legi, Ion Iliescu. Cea mai importantă dintre acestea – considera Ion Iliescu –, se referea la procedură, dacă scrutinul să fie uninominal sau pe liste de partide. Subiectul a fost îndelung discutat și, deși în proiectul inițial era vorba de scrutin uninominal, în final s-a optat pentru votul pe liste de partide. „... Personal – afirma Ion Iliescu – am susținut varianta scrutinului uninominal”⁹⁷.

O altă modificare se referea la organizarea alegerilor locale – proiectul inițial avea în vedere organizarea unor astfel de alegeri în același timp cu cele generale. Ținând însă cont de complicațiile pe care le presupunea alegerea concomitentă a organismelor centrale și locale, s-a hotărât decuplarea celor

⁹⁷ Ion Iliescu, *Momente de Istorie*,.... p.87.

două momente electorale, alegerile generale urmând a le devansa pe cele locale.

O altă problemă dezbătută în cadrul întâlnirilor Comisiei Juridice cu reprezentanții partidelor politice s-a referit la necesitatea includerii – în absența existenței unei Constituții – a unor prevederi constituționale strict necesare, în legătură cu atribuțiile noilor organisme ce urmau să fie alese.

Legea Electorală prevedea că forma de guvernământ pentru România este Republica; la acest subiect nimeni nu a avut, la acea dată, ceva de obiectat. „Țin chiar să precizez – arăta Ion Iliescu – că, atunci, nu au existat nici un fel de controverse pe această temă, întreg corpul CPUN, inclusiv cei care astăzi au alte puncte de vedere, pronunțându-se atunci în favoarea unei singure opțiuni: Republica”⁹⁸.

Alte prevederi de ordin constituțional incluse în Legea Electorală se refereau la structura bicamerală a Parlamentului și modul de alegere a Președintelui țării – adoptându-se formula alegerii prin vot universal, direct și secret.

În urma discuțiilor a rezultat o nouă formă a actului normativ care, la rândul ei, a fost supusă dezbaterii plenului CPUN începând cu 9 martie 1990. În cadrul ședinței din 9 martie 1990 a CPUN, președintele acestui organism declara: „De 6 săptămâni, un proiect a fost supus dezbaterii publice. Timp de 6 săptămâni, reprezentanții tuturor partidelor, împreună cu Comisia Juridică, au discutat în detaliu acest proiect. Ceea ce se prezintă astăzi este rezultatul acestor dezbateri, a contribuțiilor celor care au participat la această activitate. Ni se prezintă, deci, rezultatul unei munci colective – a Comisiei Juridice și a reprezentanților tuturor partidelor – pe care trebuie să-l definim, să îl publicăm și, pe baza lui, să trecem la organizarea alegerilor. Este forma cea mai democratică a elaborării unei Legi Electorale. Au fost aici delegații de parlamentari din mai multe state, inclusiv din Statele Unite. Aceștia au rămas surprinși că la elaborarea unui proiect de lege participă reprezentanții tuturor curenților politice din țară. Nu prea se întâmplă acest lucru... De aceea, mie mi se pare că există în acest proiect o platformă comună,

⁹⁸ *Ibidem.*

a celor care au participat la elaborarea lui. Modificările care s-au făcut, oricât de disputate au fost, au urmărit, în esență, elaborarea unei legi clare, precise, care să elimine pe cât posibil arbitrariul, orice fel de încălcări ale principiilor democrației, să asigure desfășurarea de alegeri libere”⁹⁹.

La finalul discuțiilor purtate în plenul CPUN între 9 și 13 martie, în cadrul cărora a fost dezbătută Legea Electorală, la 14 martie 1990, Consiliul Provizoriu de Uniune Națională a adoptat, cu un singur vot împotriva și două abțineri, Legea privind alegerea Parlamentului și a Președintelui României.

Primele alegeri libere parlamentare și prezidențiale au fost stabilite pentru ziua de 20 mai 1990.

În urma adoptării Decretului-Lege nr. 92 din 14 martie 1990¹⁰⁰, – cunoscut mai ales sub denumirea de Legea Electorală și publicat la 18 martie 1990, pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României, – s-a creat contextul istoric ce a permis națiunii române să-și exprime voința în raport cu propriile-i convingeri.

Iată, în mare, conținutul acesteia. În capitolul I, rezervat dispozițiilor cu caracter general, se arată că în România puterea politică aparține poporului și se exercită potrivit principiilor democrației, libertății și asigurării demnității, inviolabilității și inalienabilității drepturilor fundamentale ale omului. În ceea ce privește guvernarea țării, aceasta se realizează pe baza sistemului democratic pluralist, precum și a separației puterilor: legislativă, executivă și judecătorească.

Potrivit legii, președintele României se alegea în mod direct, prin scrutin universal, egal, secret și liber exprimat. Legea prevedea alegerea sa „de către cetățenii cu drept de vot din întreaga țară”. Era declarat președinte acel candidat care întrunea jumătate plus unu din voturile alegătorilor înscriși în listele electorale. Dacă niciun candidat nu întrunea această majoritate, se organizau, în a doua duminică, noi alegeri. La acest al doilea tur de scrutin participau numai primii doi

⁹⁹ *Ibidem*, p. 187.

¹⁰⁰ Decret-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea parlamentului și a Președintelui României, ff. 1-40 în Arhiva I.R.R.D., Fond I, Ds. 102.

candidați, clasificați în ordinea voturilor obținute. Candidatul care obținea cel mai mare număr de voturi era declarat Președintele României.

Validarea alegerii președintelui era făcută, în plenul său, de Curtea Supremă de Justiție, hotărârea adoptată fiind prezentată în ședința comună a Adunării Deputaților și Senatului. În acel moment, cel ales devenea președintele României. Din momentul alegerii sale, Președintele nu putea să mai fie membru al vreunui partid sau al vreunei formațiuni politice. El urma să-și îndeplinească prerogativele, fiind angajat numai și numai în fața poporului român. Legea Electorală înscrisă, între prevederile sale, principiul fundamental al separației puterilor: legislativă, executivă și judecătorească. În noul stat de drept, puterea legislativă era îndeplinită de Parlament. La fel ca și președintele, Parlamentul era ales prin vot universal, egal, direct și secret, liber exprimat.

Aceeași lege stabilea ca la 20 mai să fie ales un Parlament bicameral. Acest tip de for suprem al puterii de stat corespundea atât sistemelor parlamentare din țările cu democrații avansate, cât și tradițiilor democratice din societatea românească. Se distingea, astfel, de instituția similară din România, din anii dictaturii, când a funcționat un parlament unicameral: Marea Adunare Națională. Practic, însă, acest for legislativ a fost în totalitate confiscat de șeful statului. Era, deci, ca și inexistent. A fost dizolvat la 22 decembrie 1989, odată cu toate celelalte structuri ale regimului dictatorial.

Parlamentul era constituit din două camere: Adunarea Deputaților (camera inferioară) și Senatul (camera superioară). Aceste două camere, în ședință comună, se constituiau, de drept, în Adunarea Constituantă. Acest for avea ca scop suprem adoptarea Constituției României. După intrarea noii Constituții în vigoare, Parlamentul hotăra organizarea de alegeri, în cel mult un an. Până la intrarea în vigoare a Constituției, Parlamentul acționa și ca Adunare Legiuitoare. Deci, urmau să fie adoptate legi care să reglementeze viața societății române pe baze noi, în condițiile create după Revoluția din decembrie 1989.

Candidații pentru Adunarea Deputaților și cei pentru Senat urmau să fie aleși pe liste separate, depuse de partide, de formațiuni politice sau de candidați independenți. În Adunarea

Deputaților erau aleși 387 de deputați. Acestora li se adăugau deputații ce vor reprezenta populația de toate naționalitățile, pe baza sistemului de repartizare proporțională.

Aveau dreptul de a fi aleși în Adunarea Deputaților cetățeni care au împlinit vârsta de 21 de ani, cu condiția să aibă și drept de vot. Legea mai prevedea că nu pot fi alese persoanele care au săvârșit abuzuri în funcții politice, juridice sau administrative, care au încălcat drepturile fundamentale ale omului, precum și persoanele care au participat la represiuni în cadrul organelor de securitate, în vechea poliție ori în miliție. Desigur, dacă astfel de persoane au fost înscrise în listele electorale, ele au putut fi contestate în termenul prevăzut de lege. Evident că și corpul electoral poate opri drumul spre parlament al unor astfel de persoane, în cazul că mai figurează pe listele de candidați.

Adunarea Deputaților era convocată de drept în prima ședință, în cea de-a 20-a zi de la data alegerilor, sub președinția celui mai în vârstă deputat. Din rândul membrilor săi se alegea o comisie de validare, alcătuită din reprezentanți ai mai multor partide și formațiuni politice. După validarea mandatelor și declararea ca legal constituită, Adunarea Deputaților urma să își aleagă organele de lucru, președintele și să adopte regulamentul de funcționare.

Este de reținut faptul că Legea Electorală se referea prea puțin la atribuțiile acestui for, ca și ale Parlamentului, în general. S-au făcut precizări doar în legătură cu îndatoririle fundamentale ale Parlamentului: de Adunare Constituantă și de Adunare Legiuitoare. Se mai preciza că prezidarea lucrărilor Adunării Constituante urma să fie făcută, prin rotație, de către președintele Adunării Deputaților și președintele Senatului. Rezultă că fiecare din cele două camere, care își adopta propriile regulamente de funcționare, manifesta inițiativă în acest sens și își stabilea atât drepturile, cât și îndatoririle. În același timp, îi revenea organului suprem al puterii de stat menirea de a detalia atribuțiile specifice ale Adunării Deputaților și ale Senatului, la care Legea Electorală nu făcea referiri. Singurele deosebiri ce reieșeau din actul normativ priveau limita minimă de vârstă a deputaților și a senatorilor și numărul de locuri al celor două camere.

Cea de-a doua cameră a Parlamentului României – Senatul – beneficia de puține precizări în Legea Electorală. Se prevedea, mai întâi, componența sa: „Senatul este format din senatori aleși, în funcție de populația județelor, astfel: în județele cu populație de până la 500.000 locuitori se aleg câte doi senatori, în cele cu populație de la 500.001 până la 750.000 locuitori se aleg câte trei senatori, în celelalte județe se aleg câte patru senatori; în municipiul București se aleg 14 senatori”. Apoi, se face precizarea că în Senat pot fi aleși numai cetățeni cu drept de vot care au împlinit vârsta de 30 de ani. Deși în lege nu s-a făcut în acest sens nici o adnotare, există o diferență de 9 ani, de la 21 la 30, în ceea ce privește vârsta minimă necesară accederi în Adunarea Deputaților, respectiv, în Senat.

Ca și Adunarea Deputaților, Senatul era convocat de drept, în prima sa ședință, în cea de-a 20-a zi de la data alegerilor. Această ședință era prezidată de cel mai în vârstă senator. Dintre membrii săi, noul organism alegea o comisie de validare, alcătuită din reprezentanți ai mai multor partide sau formațiuni politice. Pe baza raportului comisiei, se proceda la validarea sau invalidarea mandatului fiecărui senator. După validarea mandatelor, Senatul își alegea organele de lucru, președintele și adopta regulamentul de funcționare.

Alte precizări Legea Electorală nu mai făcea. Se desprinde, prin urmare, concluzia că viitorul Parlament, care urma să funcționeze și ca Adunare Legiuitoare, hotăra ce atribuții concrete îi reveneau Senatului și prin ce anume se deosebea de Adunarea Deputaților.

Articolul 4 prevedea că reprezentarea populației de toate naționalitățile în Parlament se asigură pe baza sistemului de reprezentare proporțională a mandatelor rezultate în urma voturilor. Pe cale de consecință, locurile în Parlament erau repartizate în legătură direct proporțională cu numărul de voturi exprimat pentru o listă sau alta de candidați.

Alineatul 2 al aceluiași articol conținea o prevedere menită să asigure prezența în Camera Inferioară a Parlamentului a tuturor naționalităților. Organizațiile reprezentând minoritățile naționale, care nu întruneau numărul de voturi necesar pentru a avea un mandat în Adunarea Deputaților,

beneficiau din oficiu de un mandat de deputat. Condiția era ca aceste organizații să fi fost înregistrate la data adoptării Decretului-Lege nr. 92. Actul normativ specifica, de asemenea, că fiecare cetățean are dreptul la exprimarea unui singur vot pentru alegerea Adunării Deputaților, a Senatului și a președintelui, respectiv nu poate vota de mai multe ori pentru niciuna din aceste instituții. La aceștia se adăugau, dacă era cazul, reprezentanții minorităților naționale, care nu întruniseră numărul de voturi necesar obținerii unui mandat.

În ceea ce privește secțiile de votare, acestea urmau să fie organizate în comune, orașe și municipii. Potrivit Decretului-Lege nr. 92/1990, în unitățile administrației-teritoriale cu o populație de peste 2.000 de locuitori se forma câte o secție de votare pentru 1.500 – 3.000 de persoane, iar în comunele cu o populație mai mică de 2.000 de locuitori se forma o singură secție. Conform aceluiași act normativ, se puteau forma secții de votare și în satele sau grupele de sate ce aveau până la 500 de locuitori, dacă distanța dintre aceste sate și locul secției de votare depășea 5 km.

Legea Electorală reglementa expres modul de formare a secțiilor de votare în unele situații deosebite. Astfel, se arăta că pe lângă unitățile militare, pe lângă spitale, maternități, sanatorii, case de invalizi și cămine de bătrâni se pot forma secții de votare separate. Condiția era existența a cel puțin 50 de alegători. Pentru cei aflați în călătorie chiar în ziua alegerilor, se pot forma secții de votare în stațiile de cale ferată, în porturi și aeroporturi, astfel încât și această categorie de persoane să-și poată exercita dreptul de a alege. Pentru studenții de la cursurile de zi și elevii cu drept de vot, care nu au domiciliul în localitatea unde învață, se forma câte o secție de votare pe lângă căminele de studenți sau elevi, o asemenea secție putând cuprinde cel mult 2 000 de alegători.

Membrii misiunilor diplomatice, ai oficiilor consulare, ai agențiilor economice române din țările în care nu existau misiuni diplomatice, membrii familiilor lor, puteau vota în secțiile de votare formate pe lângă aceste misiuni și reprezentanțe. Tot la aceste secții votau și cetățenii români aflați în țările respective în ziua alegerilor. Din punct de vedere

organizatoric și al centralizării rezultatelor alegerilor, aceste secții aparțineau de circumscripția electorală a Municipiului București. De asemenea, pe navele sub pavilion românesc aflate în navigație la data desfășurării alegerilor, erau formate secții de votare aparținând de circumscripția electorală a locului unde era înregistrată fiecare navă.

Trebuie menționat că, la aceeași secție de votare, alegătorii urmau să-și depună votul atât pentru Parlament (Adunarea Deputaților și Senat), cât și pentru președinte.

Un alt aspect al organizării alegerilor se referea la listele electorale. Acestea îi cuprindeau pe toți cetățenii cu drept de vot din localitățile în care domiciliau și erau întocmite de primăriile comunale, orășenești, municipale și ale sectoarelor Municipiului București. Listele se întocmeau separat pentru fiecare secție de votare, la comune –pe sate, iar în orașe, municipii și sectoarele municipiului București– pe străzi. Pe listele electorale se aflau: numele și prenumele, vârsta și domiciliul alegătorilor (în ordine alfabetică), precum și numărul circumscripției electorale din care făcea parte fiecare alegător. Pentru tinerii care își îndeplineau stagiul militar se întocmeau de către unitățile militare liste electorale speciale. Astfel de liste erau întocmite și pentru studenții și elevii cu drept de vot, care aveau domiciliul în altă localitate decât aceea în care se aflau pentru studii.

Un alegător putea fi înscris doar pe o singură listă electorală. Pentru a da posibilitatea cetățenilor de a verifica înscrierea lor pe listele electorale, acestea urmau să fie afișate în locuri publice și în mod vizibil, precum și la fiecare secție de votare, evident pentru alegătorii ce votau la acea secție. În situațiile în care cetățenii constatau existența unor omisiuni, a unor înscrieri greșite sau a oricăror altor erori în liste, ei puteau formula întâmpinări împotriva acestor erori, adresându-se organelor care au întocmit listele. Cei sesizați aveau obligația să se pronunțe în cel mult trei zile de la înregistrarea întâmpinării, decizia luată putând fi contestată la judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul sau unde acesta își are reședința (în cazul celor trecuți pe liste electorale speciale). Hotărârea pronunțată de judecătorie era definitivă și executorie, fiind adusă imediat la îndeplinire.

Articolul 26 din Decretul-Lege nr. 92/1990 conținea prevederi referitoare la o situație de excepție, în caz de schimbare a domiciliului după afișarea listelor electorale sau dacă alegătorul lipsește în ziua alegerilor din localitatea în care urmează să voteze potrivit listelor de alegători. Organele care întocmeau listele îi eliberau o adeverință privind exercitarea dreptului de vot, făcând mențiune despre aceasta în listele electorale, în ziua alegerilor. La noul domiciliu sau acolo unde se afla temporar, alegătorul era înscris într-o listă electorală separată de către biroul electoral al secției de votare.

Pentru buna desfășurare a alegerilor se înființa Biroul Electoral Central, birouri electorale de circumscripție și birouri electorale ale secțiilor de votare (art. 28).

Alte articole se refereau la modalitatea în care se depuneau candidaturile, la buletinele de vot, la campania electorală.

Capitolul III, respectiv articolele 54-64, se referea la desfășurarea alegerilor, capitolul IV la stabilirea rezultatelor votării, capitolul V la centralizarea și constatarea rezultatelor alegerilor, capitolul VI avea în vedere modul de funcționare al Parlamentului, cel de-al VII-lea se ocupa de instituția prezidențială, capitolul VIII de contravenții și infracțiuni, pentru ca cel din urmă, al IX-lea, să se ocupe de dispozițiile finale și tranzitorii.

V. 3. Campania electorală

Alegerile libere din 20 mai 1990 au fost organizate în baza Decretului-Lege nr. 92 din 14 martie 1990, unic act cu caracter constituțional elaborat prin cel mai larg consens de forul legislativ provizoriu al țării, respectiv Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.

Revoluția a dat putința exercitării, cu adevărat, a dreptului de a se exprima și apăra opiniile, promovând dialogul lucid și sincer pentru adevăr¹⁰¹, iar alegerile libere au fost unul din principalele obiective ale Revoluției din Decembrie, necesitatea lor ca premisă a instaurării democrației fiind reclamată de însăși voința maselor reunite în Piața Revoluției,

¹⁰¹ „Tineretul Liber” din 23 ianuarie 1990, *Tot despre alegeri*.

în cea mai fierbinte zi a confruntării cu dictatura, ziua de 22 decembrie¹⁰².

În acest sens, Guvernul României, condus de prim-ministrul Petre Roman¹⁰³, a organizat alegerile pe baza unui program stabilit și detaliat, program realizat de un colectiv specializat, aflat sub conducerea unui viceprim-ministru.

La 20 martie 1990, în conformitate cu prevederile Legii Electorale, a fost declanșată, în întreaga țară, campania electorală, în vederea alegerilor parlamentare și a președintelui țării – primele alegeri libere din România ultimei jumătăți de secol. Reamintim că ultimele alegeri democratice avuseseră loc în decembrie 1937, cu mai puțin de două luni înainte ca Regele Carol al II-lea să instaureze regimul său de autoritate monarhică. În consecință, campania electorală și pregătirea alegerilor devine principala preocupare în vederea consolidării unei noi democrații, arbitrul suprem al desfășurării lor corecte fiind Biroul Electoral Central (BEC)¹⁰⁴.

Principalele atribuții ale Biroului Electoral Central – care pe lângă rolul de organizator al alegerilor propriu-zise, mai are și rolul de a centraliza voturile și de a comunica rezultatele finale ale alegerilor – erau: veghează la întocmirea listelor electorale, la aducerea acestora la cunoștința cetățenilor, soluționează contestațiile ce se pot ivi referitor la modul de constituire și componența birourilor electorale de circumscripție, primește propunerile pentru funcția de președinte al României¹⁰⁵. După expirarea termenului de depunere a candidaturilor pentru Adunarea Deputaților și Senat și a termenului de rezolvare a contestațiilor, Biroului Electoral Central i se înaintează de către birourile electorale de circumscripție candidaturile rămase definitive, iar partidele și formațiunile politice comunică

¹⁰² „Adevărul” din 3 mai 1990, *Comunicat din partea Guvernului României*.

¹⁰³ La 26 decembrie 1989, CFSN emitea Decretul-Lege privind numirea lui Petre Roman, până la alegeri, în funcția de prim-ministru al României. La 20 iunie 1990, Petre Roman era desemnat în funcția de prim-ministru, de către Președintele ales al României, Ion Iliescu.

¹⁰⁴ Legea Electorală, Secțiunea a 4-a; Birourile electorale, p.9-16. Vezi și „Adevărul” din 30 martie 1990, *Biroul Electoral Central – Competențe, atribuții, alte informații utile*.

¹⁰⁵ *Ibidem*

oficial acestuia numărul listelor de candidați rămase definitive. La rândul său, BEC va comunica ordinea de înscriere în buletinele de vot a candidaturilor pentru funcția de președinte, stabilită în urma tragerii la sorți¹⁰⁶. De asemenea, BEC are ca sarcină și primirea semnelor electorale depuse de partidele și formațiunile politice, precum și de candidații independenți.

Potrivit articolului 29, alin. 2 din Decretul-Lege pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României, s-a folosit procedura tragerii la sorți. Din cele trei urne reprezentând secțiile Curții Supreme de Justiție – secția penală, secția civilă și secția economică – însumând un total de 21 de propuneri, au fost extrase șapte bilete. Sorții au decis ca din Biroul Electoral Central, alături de cei zece reprezentanți ai partidelor politice care prezintă cei mai mulți candidați în alegeri, să facă parte judecătorii: Gherguț Emil, Zărnescu Ovidiu, Giroveanu Radu, Daneș Ștefan, Burada Constantin, Pleșan Nicolae, Barcan Felicia. Ca președinte cei șapte judecători l-au desemnat pe Zărnescu Ovidiu¹⁰⁷. Partidele cu cei mai mulți candidați înscriși în cursa electorală au fost: *Partidul Democrat Agrar, Gruparea Democratică de Centru, Mișcarea Ecologistă din România, Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, Frontul Salvării Naționale, Partidul Socialist Democratic, Partidul Social Democrat Român, Alianța pentru Unitatea Românilor și Uniunea Democratică a Maghiarilor din România*¹⁰⁸.

Pentru primele alegeri de după Revoluție din România, au fost depuse candidaturi din partea a 73 de partide și formațiuni politice legal constituite – care au încercat să umple un gol politic impus de monolitismul vechiului partid comunist român. Recordul de participare a revenit Municipiului București, la nivelul căruia s-au înregistrat 57 de competitori electorali.

În cursa electorală pentru funcția de președinte s-au înscris doar trei candidați: Ion Iliescu, din partea *Frontului*

¹⁰⁶ *Ibidem*

¹⁰⁷ „Adevărul” din 24 martie 1990, *Desemnarea judecătorilor în Biroul Electoral Central*.

¹⁰⁸ „România liberă” din 9 mai 1990, *Pentru 1 680 000 alegători*.

Salvării Naționale, Radu Câmpeanu, din partea *Partidului Național Liberal* și Ion Rațiu, reprezentând *Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat*.

Pentru candidații la președinția României, numărul alegătorilor care s-au prezentat la urne a fost de 14.826.616 din totalul de 17.200.722 înscriși pe liste, adică 86,20% din electorat¹⁰⁹. Numărul total al voturilor valabil exprimate a fost de 14.378.693, iar 447.923 (3,02%) au fost declarate nule.

Totodată, aproximativ 5.700 de candidaturi au fost depuse pentru Adunarea Deputaților și 1.580 pentru Senat. În calitate de independenți și-au depus candidatura 212 persoane pentru Adunarea Deputaților și 126 pentru Senat. Potrivit legii, au funcționat 41 de circumscripții electorale pentru fiecare județ și Municipiul București, precum și 12.630 secții de votare.

Pentru a se asigura corectitudinea alegerilor și a se garanta condiții egale de exprimare tuturor partidelor și grupărilor politice, fiecărui cetățean, în afara măsurilor de ordin tehnico-organizatoric pe care le presupune o acțiune de o asemenea importanță și anvergură, s-a adoptat hotărârea de a se invita un mare număr de observatori străini în scopul de a urmări desfășurarea procesului electoral¹¹⁰. În acest sens, la alegerile din 20 mai 1990, au fost acreditați 360 de observatori străini atât în București, cât și în diverse județe din țară. Aceștia au avut dreptul de a fi prezenți în secțiile de votare, inclusiv în faza numărării voturilor. Printre cei sosiți s-au aflat reprezentanții Consiliului European, Parlamentului European, Fundației Internaționale Helsinki pentru Drepturile Omului, unor grupuri parlamentare din țări europene, precum și o delegație americană, condusă de guvernatorul statului New Mexico, Garrey E. Carruthers¹¹¹.

În cadrul proceselor electorale, alianțele au reprezentat întodeauna un fenomen firesc în câmpul de forțe al vieții politice din orice societate democratică. Ele pot să ofere o șansă în plus formațiunilor politice componente și asta nu doar prin simpla

¹⁰⁹ „România liberă” din 26 mai 1990, *Biroul Electoral Central Comunică*.

¹¹⁰ „Adevărul” din 11 mai 1990, *Observatorii străini la scrutinul din 20 mai*.

¹¹¹ „România liberă” din 9 mai 1990, *Pentru 1 680 000 alegători*.

însurmare a voturilor celor care optează pentru fiecare din partidele coaliției, ci și prin efectul de ordin psihologic pe care o asemenea alianță poate să-l aibă în ansamblul electoratului. O grupare serioasă de formațiuni politice este, întotdeauna, o forță de care trebuie să se țină seama, un „pol” în funcție de care survin adesea rapide regrupări ale celorlalți competitori și, nu de puține ori, opțiuni de ultimă oră ale alegătorilor care se mai aflau în expectativă¹¹².

O asemenea alianță de tip „cartel” a fost Gruparea de centru „Noua Românie”, înregistrată oficial la 18 aprilie 1990 și compusă din *Partidul Național Democrat*, *Partidul Democrat din România*, *Partidul Socialist Liberal*, *Partidul Libertății și Democrației Române*, *Partidul Liber Democrat*, *Partidul Libertății Sociale – liber și democrat*, *Partidul Democrat Progresist*, *Partidul Unității Democratice din Moldova*, *Partidul Mișcarea Democrația Română*, *Partidul Democrat – cu sediul la Cluj Napoca*, *Partidul Independent Maghiar – cu sediul la Târgu Mureș*, *Partidul Ecologist- Umanist – cu sediul la Arad*, *Partidul Democrat Ecologist – cu sediul la Turda* ș.a.

În 1990, existența celor peste 70 de partide a făcut din coaliția electorală principala modalitate de grupare a multitudinii de formațiuni politice. Coalițiile electorale aduc o limpezire din partea partidelor, favorizează o restrângere, de data aceasta benefică, a posibilităților de opțiune ale electoratului, opțiune care nu era deloc proporțională cu numărul formațiunilor politice¹¹³.

Forma „benignă” a coaliției electorale a fost pactul de neagresiune, realizat între *Partidul Național Liberal*, *Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat* și *Partidul Social Democrat Român* – înțelegere care stipula suspendarea reciprocă a atacurilor pe timpul campaniei, evitarea de a dezvălui punctele slabe ale partidelor aliate. Aceasta este, de regulă, partea văzută și declarată a oricărui pact electoral de neagresiune. Partea nevăzută pare mai instructivă. Nu atât acțiunile de menajare reciprocă primează. În cazul acestor

¹¹² „Tineretul Liber”, 18 mai 1990, *Partidele politice în campania electorală*.

¹¹³ „Adevărul” din 12 aprilie 1990, *Cartelul electoral și puterea*.

alianțe, partidele sunt suficient de puternice prin ele însele pentru a nu consimți la întocmirea unei liste comune de candidați. Ele doresc mai curând să folosească prilejul alegerilor pentru o dimensionare mai exactă a forței politice proprii, a influenței și a dispunerii acesteia pe teritoriul țării. Un dezavantaj care decurge din lipsa listelor comune de candidați este compensat de posibilitatea alianțelor post-electorale. Dacă nu asigură avantaje electorale imediate, convențiile de acest gen pot oferi, în schimb, o imagine concludentă a afecțiunilor (nu neapărat de platformă) dintre partide, a intereselor (de moment) care îi apropie, a pozițiilor strategice aflate în dispută pentru putere¹¹⁴.

Acordul de neagresiune electorală și de conduită solidară semnat de reprezentanții celor trei partide tradiționale din România s-a materializat printr-o Declarație comună în opt puncte. S-a hotărât, între altele, să se evite orice atac propagandistic sau aprecieri negative față de formațiunile cosemnate, să se ia toate măsurile pentru ca reprezentanții lor în birourile electorale să împiedice orice eventuală fraudă electorală; să susțină, în eventualitatea unui al doilea tur de scrutin în alegerile pentru președintele țării, candidatul aceluia dintre partidele cosemnate care este cel mai bine plasat în cursa electorală; formațiunile politice amintite participă la alegeri cu liste separate. Semnatarii Declarației comune – președinții celor trei partide – au anunțat că, indiferent de rezultatul alegerilor, partidele lor vor rămâne solidare și nu vor participa la un eventual guvern alături de o formațiune politică constituită, în opinia lor, pe vechile structuri comuniste¹¹⁵.

În acest cadru s-au desfășurat, în județe și în Municipiul București, 213 mitinguri și 473 întruniri electorale. Organizatorii acestor manifestări, partide și formațiuni politice, candidați la funcția de Președinte al României sau de membru al Parlamentului, și-au expus opțiunile politice și platformele cu care s-au prezentat la alegeri.

Activitățile din cadrul campaniei electorale nu s-au derulat întotdeauna într-o atmosferă democratică. Au existat anumite note de tensiune, manifestări ostile, de toate părțile, așa

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ „Adevărul” din 10 aprilie 1990, *Acord pluripartit*.

cum afirmă și președintele Ion Iliescu¹¹⁶. Campania electorală și alegerile generale din 1990, au fost atât de libere cât puteau ele să fie la momentul respectiv, după îndelungata perioadă de regim totalitar – conform celor spuse de un alt participant la Revoluție, Cazimir Ionescu¹¹⁷. Dumitru Mazilu menționează, la rândul său, unele „fenomene negative...mai ales în privința corectitudinii”. Confruntarea între candidați, mai afirma el, a fost „în multe privințe corectă”, dar în unele privințe – „bazată pe acuzații inventate”. Motivele sunt legate de aceeași îndelungată perioadă a regimului totalitar¹¹⁸. Cel de-al doilea președinte al românilor de după 1990, Emil Constantinescu, considera la rândul său, că alegerile au reflectat „destul de corect opinia majorității populației”. Numai că această opinie, arăta fostul președinte, „fusesse puternic influențată de manipularea prin televiziune și de angajarea directă în campania electorală a FSN a foștilor activiști comuniști”, iar rezultatul alegerilor era „expresia unei psihologii individuale și colective formată timp de decenii, în regimul comunist”¹¹⁹

Din evidența organelor de poliție au rezultat unele manifestări reprobabile, neconforme cu Legea Electorală – manifestări de violență și intimidare, de calomniere și jignire a adversarului politic – consemnate, mai ales, în cursul unor adunări desfășurate fără autorizația prevăzută de lege. De asemenea, s-au înregistrat 105 cazuri de intoleranță: deteriorarea afișelor electorale, violarea sediilor unor partide, împiedicarea unor candidați să-și expună liber punctele de vedere. Organele Ministerului de Interne au acționat pentru depistarea și pedepsirea celor vinovați, fiind sancționate 70 de persoane.

Specificitatea alegerilor din România a constat, în primul rând, în faptul că au fost primele și singurele alegeri – dar nu numai din România –, care s-au desfășurat în paralel cu

¹¹⁶ Din expunerea președintelui Ion Iliescu cu prilejul Sesiunii Științifice a I.R.R.D. din ciclul de manifestări cu tema „Societatea românească în anul 1990”; Masa rotundă „Alegerile din mai 1990”, desfășurată la 12 mai 1990, la Senatul României, în „Caietele Revoluției”, nr 4-5 (29-30), 2010, p.10.

¹¹⁷ „Caietele Revoluției”, *Idem*, p. 23.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 15.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 14.

o demonstrație populară – este vorba de mitingul maraton din Piața Universității, început înainte de alegeri și de campania electorală și terminat după¹²⁰.

Mijloacele de informare în masă – Radiodifuziunea, Televiziunea, ziarele și celelalte publicații, al căror număr era în 1990 de 1 011, cu 41,1 milioane exemplare la fiecare apariție – au reflectat într-un mod amplu campania electorală. Fiecare partid și formațiune politică a dispus de posibilitatea de a-și face cunoscute prin presă programele și susține opțiunile politice.

Astfel, până la 5 mai 1990, reprezentanții a 54 de partide, precum și 62 de candidați independenți au beneficiat la Televiziune de 3.640 minute spații de emisie gratuită. În același timp, la radiodifuziune au fost organizate cicluri speciale de emisiuni pentru prezentarea platformelor și programelor partidelor, formațiunilor social-politice, precum și ale candidaților independenți. Au fost realizate, de asemenea, rubrici permanente pentru prezentarea amănunțită a dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea alegerilor. În toate emisiunile informative, în funcție de evenimente, au fost programate agende electorale. În total, aceste emisiuni și rubrici au însumat peste 2.500 de minute.¹²¹

Decretul-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 stabilea că Parlamentul va fi ales prin vot proporțional, pe liste de partid, fără existența unui prag electoral. Pornind de la acest ultim criteriu, se poate spune că alegerile generale din 1990 au fost

¹²⁰ Începând cu 22 aprilie, când a avut loc în Piața Unirii un miting al PNT-CD, și atingând apogeul în 13-15 iunie 1990, la București a avut loc o manifestație maraton. Manifestanții au declarat Piața Universității „zonă liberă de comunism” și „kilometrul zero al democrației”. Ei cereau scoaterea în afara legii a oricărui partid de tip comunist, referire la FSN, respectiv înlăturarea din funcțiile de conducere a celor ce făcuseră parte din nomenclatura comunistă și din aparatul represiv în anii 1945-1989 și susțineau punctul opt de la Timișoara (din 11 martie 1990), prin care se interzicea dreptul de a candida la alegeri persoanelor care avuseseră funcții în cadrul PCR sau fuseseră membri ai securității. Dacă până la alegeri, manifestația a avut și girul partidelor de opoziție, după 20 mai sprijinul a fost retras. După ce forțele de ordine au încercat să elibereze Piața, lucrurile au degenerat în cea mai gravă criză post-decembristă.

¹²¹ „Rompres”, Știri Interne, 5 mai 1990, ora 21,30.

cele mai democratice, în sensul că forțele politice au participat fără nici un fel de prag la competiția pentru ocuparea locurilor parlamentare.

Astfel, a fost posibilă intrarea a nu mai puțin de 27 de formațiuni politice la Camera Deputaților (între care 11 aparținând unor minorități naționale) și șapte la Senat. Cu toate acestea, s-a manifestat un dezechilibru accentuat între câștigătorul FSN (67,53 % din mandate) și celelalte formațiuni. Doar UDMR și PNL mai dețineau o anumită pondere parlamentară, de câte 7,34 % fiecare.

Aminteam că în urma alegerilor se revenea la formula tradițională de Parlament bicameral. Candidații pentru Adunarea Deputaților și Senat au fost aleși în cele 41 de circumscripții electorale din țară, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Acest prim parlament număra 515 membri, dintre care 396 deputați (387 aleși și 9 desemnați de minoritățile naționale) și 119 senatori (118 reprezentând formațiuni politice și unul, independent).

Durata mandatului acestui Parlament a fost de doi ani, în perioada 1990-1992, el funcționând ca Adunare Constituantă. Senatorii și deputații aleși s-au întrunit, pentru prima oară, în ședințe separate de lucru, la 9 iunie 1990. Conducerile celor două Camere au fost alese la 18 și 19 iunie 1990: Alexandru Bârlădeanu – președinte al Senatului, respectiv Dan Marțian – președintele Adunării Deputaților.

V. 4. Rezultatul alegerilor

Ca o primă concluzie, putem afirma că prin organizarea alegerilor din 20 mai 1990, care au avut ca obiective prima Adunare Constituantă – Parlamentul Bicameral, ce urma să redacteze o nouă Constituție democratică – și alegerea președintelui țării, a fost încheiată o primă fază a Revoluției din decembrie 1989.

În același timp, momentul electoral din 20 mai 1990 a însemnat validarea programului Revoluției Române, prin confirmarea dată de corpul electoral¹²²

¹²² Gelu Voican Voiculescu în „Caietele Revoluției”, nr. 4-5(29-30) 2010, IRRD, p. 16.

Pentru candidatul Frontului Salvării Naționale, Ion Iliescu, au fost exprimate 12.232.498 voturi, ceea ce a reprezentat 85,07%¹²³.

Pentru Radu Câmpeanu, candidatul Partidului Național Liberal au votat 1.529 188 alegători, respectiv 10,64%, iar pentru Ion Rațiu, candidatul Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat au votat 617.007 alegători (4,29% din electorat)¹²⁴.

La Senat, Frontul Salvării Naționale (FSN) a obținut 67,02% din numărul total al voturilor valabil exprimate și un număr de 91 de mandate; UDMR – 7, 20% și 12 mandate; Partidul Național Liberal (PNL) – 7,06% și zece mandate; Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNTȚ-CD) – 2,50% și un mandat; Mișcarea Ecologistă din România (MER) – 2,45% și un mandat; AUR – Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania și Partidul Republican, 2,15% și două mandate; Partidul Ecologist Român (PER) – 1,38% și un mandat; un mandat a fost ocupat de un independent (Antonie Iorgovan).

În Adunarea Deputaților, FSN a obținut 66,31% din voturile valabil exprimate și 263 de mandate; UDMR, 7,23% și 29 de mandate; PNL, 6,41% și 29 de mandate; MER, 2,62% și 12 mandate; PNTȚ-CD 2,56% și 12 mandate; AUR – Partidul de Uniune Națională a Românilor și Partidul Republican 2,12% și nouă mandate; Partidul Democrat Agrar din România (PDAR), 1,83% și 9 mandate; PER, 1,69% și opt mandate; Partidul Socialist Democratic Român, 1,05% și cinci mandate; Partidul Social Democrat Român, 0,53% și două mandate; Gruparea Democratică de Centru, 0,48% și două mandate; Partidul Democrat al Muncii, 0,38% și un mandat; Partidul Liber-Schimbist, 0,34% și un mandat; Partidul Reconstrucției Naționale din România, 0,32% și un mandat; Partidul Tineretului Liber Democrat din România, 0,32% și un mandat; Uniunea Liberală “Brătianu”, 0,27% și un mandat.

Alături de acestea, câte un mandat a revenit unor organizații ale minorităților naționale, altele decât cea maghiară,

¹²³ *Ibidem*

¹²⁴ *Ibidem*

11 la număr: Comunitatea Lipovenilor din România, Forumul Democratic al Germanilor din România, Uniunea Armenilor din România, Uniunea Bulgară din Banat, Asociația Culturală Bulgară din București, Uniunea Democrată a Sârbilor din România, Uniunea Democrată a Slovacilor și Cehilor din România, Uniunea Democratică Turcă Musulmană, Uniunea Elenă din România, Uniunea Democrată a Romilor din România, Uniunea Polonezilor din România – „Dom Polski”–, Uniunea Ucrainenilor din România¹²⁵.

Din numărul total al alegătorilor de 17.200.722, potrivit listelor de alegători, la 20 mai 1990 s-au prezentat la urne 14.825.764, pentru alegerile de la Senat, și 14.825.017, pentru Adunarea Deputaților.

Aceste prime alegeri au avut, pe lângă specificități politice, și unele aspecte de natură tehnică. Prima particularitate tehnică este dată de faptul că reglementarea alegerilor din 20 mai 1990 s-a realizat printr-un act normativ provizoriu, anume Decretul-Lege nr. 92/1990, act numit ulterior de juriști, *Constituția Mică*. Ceea ce trebuie reținut din acest document este că norma juridică a introdus în practica electorală românească sistemul electoral de tip reprezentare proporțională, considerat de specialiști cel mai bine adaptat practicii electorale din democrațiile în curs de consolidare¹²⁶. Pe de altă parte, decretul respectiv a introdus un element perturbator și anume subvenționarea de la bugetul statului a campaniilor electorale și a partidelor politice. O asemenea practică are consecințe negative și la momentul actual. O a doua particularitate a fost aceea că aceste alegeri rămân singurele fără prag electoral. Altfel spus, sunt cele mai democratice, în sensul că partidele au participat fără nici un fel de opreliști, fără nici un fel de prag la competiția pentru ocuparea locurilor parlamentare¹²⁷.

Caracteristica cea mai importantă a acestor alegeri o reprezintă participarea populară foarte mare, cca 86% din corpul electoral – participare record, explicabilă, întâi de toate, prin

¹²⁵ „Adevărul”, *După alegerile de la 20 mai 1990*, 26 mai 1990.

¹²⁶ *Caietele Revoluției*”, nr. 4-5 (29-30), 2010, p.26.

¹²⁷ *Ibidem*.

contextul politic al momentului. A fost cea mai amplă implicare electorală din întreaga noastră istorie postcomunistă¹²⁸.

De asemenea, este singurul scrutin prezidențial în care un candidat a câștigat alegerile cu majoritatea absolută de voturi – peste 12 milioane – dintr-un corp electoral de circa 17 milioane de persoane¹²⁹.

Totuși, cea mai importantă caracteristică a alegerilor din 20 mai 1990 a reprezentat-o rezultatul însuși: Frontul Salvării Naționale câștiga alegerile la Adunarea Deputaților cu 66,41 % din mandate, iar la Senat cu 76,47 %, o majoritate exorbitantă, greu de întâlnit în societăți democratice. De cealaltă parte, UDMR și PNL au obținut aproape șapte la sută fiecare, iar restul – sub acest procent. Aceasta era realitatea electorală a anului 1990. Făcând apel la metodologia științei politice, profesorul universitar dr. Radu Alexandru afirmă că există un instrument numit *număr efectiv de partide* care măsoară gradul de democratizare al alegerilor. El trebuie să fie doi minim, deoarece cu mai puțin de două partide nu poate fi vorba despre pluralism, despre democrație. În 1990, arată profesorul Radu Alexandru, acest indice calculat pentru Senat are valoarea de 1,66, iar pentru Adunarea Deputaților – 2,20. Făcând o medie, continuă profesorul Alexandru, se obține 1,93, adică sub două partide efective, valoare care ne situează la limita baremului democrației. Poate că în felul acesta avem și un răspuns în legătură cu disputa privind calitatea democratică a alegerilor – dacă alegerile au fost libere sau nu. Chiar dacă asemenea calcule și concluzii sunt incomode, ele sunt circumscrise realității și trebuie luate ca atare.

În aceeași ordine de idei, în studiile științifice ce se fac în legătură cu post-comunismul, România este considerată o țară semiliberă până în 1996 și liberă din acel an. Motivul ar fi faptul că abia atunci s-a produs prima rocadă politică autentică, în sensul că dreapta a înlocuit stânga la putere.

¹²⁸ Nu este, însă, și cea mai mare participare politică. În 1990 au fost 71 de formațiuni politice care au depus candidaturi, în timp ce doi ani mai târziu, în 1992, au participat 79 de formațiuni politice, astfel că, din acest punct de vedere, alegerile parlamentare din 20 mai 1990 nu au stabilit un record.

¹²⁹ Actualul președinte a câștigat alegerile cu numai 5,2 milioane de voturi.

Pentru spațiul post-comunist această trecere este considerată testul fundamental pe care trebuie să-l reușească sistemul democratic pentru a fi omologat. Se cuvin a mai fi făcute, conform aceluiași autor, încă două mențiuni: paradoxal, majoritatea astfel creată, de peste 70 %, nu a rezistat decât până în septembrie 1991 – guvernul Petre Roman a funcționat doar 18 luni¹³⁰ ; mai mult, alegerile, rezultatul și contextul electoral au indus confuzia politică în societatea românească, iar efectele se văd până astăzi.

Experiența alegerilor din 20 mai 1990 nu a fost fructificată, nici politic, nici juridic, decât în foarte mică măsură. Există cel puțin două exemple în acest sens. Un prim aspect se referă la ridicarea pragului electoral de la 3 % la 5 % din totalul voturilor exprimate. Neîndoielnic, măsura a blocat accesul unor partide în Parlament, a provocat dispariția unor formațiuni din spațiul politic și a descurajat implicarea unor compartimente socio-profesionale în viața politică. Pe de altă parte, subvenționarea partidelor, menținerea subvenționării lor de la bugetul de stat și transformarea lor în ceea ce știința politică numește *partide-cartel*, adică partide care sunt ținute în viață din ajutorul bugetar, a contribuit la consolidarea sistemului politic clientelar, specific României postcomuniste¹³¹.

Cum poate fi explicată această victorie clară a Frontului Salvării Naționale și a candidatului său la președinție în scrutinul din 1990? Pe de o parte, partidele din spectrul politic autointitulat „democratic”, de opoziție mai bine spus, au avut un impact redus la electorat, neavând o personalitate cu charismă pe care să o contrapună lui Ion Iliescu. Chiar dacă au existat unele șicane, manipulări, din partea autorităților locale în timpul campaniei electorale, principalul factor al dezastrului din alegeri al partidelor de opoziție a fost lipsa unor „lideri-locomotivă”, care să capteze atenția și interesul tuturor categoriilor de alegători. Ion Iliescu a fost personalitatea dominantă în perioada guvernării provizorii. Apreciat și

¹³⁰ Asemănare cu Guvernul Boc I, cel care, bazat pe o majoritate la fel de puternică, dacă nu chiar mai puternică, nu a supraviețuit decât 9 luni, între decembrie 2008 și octombrie 2009.

¹³¹ Prof. Univ. dr Radu Alexandru, în „Caietele Revoluției”, nr 4-5(28-29), 2010, p. 25-28.

contestat deopotrivă, el rămâne unul dintre cei mai importanți oameni politici din perioada post-decembristă. Frontul Salvării Naționale, cu charisma lui Ion Iliescu și cu dinamismul lui Petre Roman – de asemenea o persoană charismatică –, nu avea cum să piardă în fața unor oponenți care reactualizaseră programe din perioada interbelică. Însuși Corneliu Coposu afirma că „programul nostru din anul 1936 (...) a fost adus la zi după revoluția din 22 decembrie 1989”¹³². Ofertele acestui program – regimul monarhiei și restituirea proprietăților, spre exemplu – s-au lovit de puternice bariere mentalitare, fiind respinse, sau privite cu suspiciune, de majoritatea populației. În plus, liderii opoziției n-au reușit să intre în rezonanță cu așteptările populației. Prin discursul lor vehement și corectiv, aceștia s-au identificat mai mult cu imaginea României interbelice și mai puțin cu cea a unei țări poziționate la standardele sfârșitului de mileniu.

Mai mult, cu puține excepții, Ion Iliescu a folosit un discurs ambiguu, care lăsa fiecăruia posibilitatea să-l interpreteze conform propriilor aspirații. Când făcea referiri la viitor, aducea în discuție faptul că România ar trebui să nu adopte nici un model, să construiască un sistem propriu, așa cum afirma încă din ianuarie 1990 la o întâlnire cu reprezentanți ai unor organizații de tineret: „Vrem să nu ne luăm după nici un model”, a spus Ion Iliescu, referindu-se la „politică de perspectivă a Frontului.”¹³³. Pe de altă parte, discursul liderilor PNȚ-CD și PNL era mai concis, cu teme clare precum retrocedarea, privatizarea, reinstaurarea monarhiei. Erau termeni care nu plăceau, care aprindeau temeri sădite cu conștințiozitate timp de atâtea decenii de propaganda comunistă. De aceea, trimiterile la un trecut idilizat, pe de o parte, și ideea urgentării unor prefaceri radicale, pe de altă parte, au constituit o combinație discursivă perdantă, o mișcare tactică neinspirată.

Au existat, cum era de așteptat, contestări la adresa alegerilor, inclusiv din partea unor organisme internaționale¹³⁴.

¹³² *Corneliu Coposu: dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 133.

¹³³ „Tineretul Liber”, 23 ianuarie 1990.

¹³⁴ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, 78-79.

Astfel, „Declarația Fundației Internaționale pentru Sisteme Electorale” (Washington), reprezentată de 10 membri la alegerile din 20 mai, se menționa că în România s-au făcut simțite elementele de bază ale unei democrații dar, după criteriile electorale din țările cu tradiții democratice statornice, se poate afirma că procesul electoral a avut imperfecțiuni procedurale semnificative:

- persoane neautorizate au dat asistență votanților și au fost prezente la numărarea voturilor;
- modalitatea de numărare a voturilor a fost greșită din punct de vedere tehnic;
- s-a făcut propagandă electorală la mai puțin de 500 de metri de secțiile de votare, inclusiv prin materiale de propagandă în secțiile de votare;
- au existat urne nesigilate, secții de votare cu numai un reprezentant de la un partid;
- s-au realizat necorespunzător procedeele de identificare a ștampilelor;
- electoratul s-a prezentat la urne slab pregătit în tehnicile de votare.

Cu toate acestea, se aprecia că imperfecțiunile semnalate n-au influențat profund rezultatul alegerilor.

Mult mai gravă era, în opinia membrilor organismului mai sus menționat, lipsa de bunăvoință a președintelui CPUN, Ion Iliescu, și a prim-ministrului, Petre Roman, de a da răspuns la unele probleme:

- exemple reale și documentate de violență și intimidare a partidelor de opoziție de către FSN în perioada campaniei electorale;
- accesul inadecvat al acestor partide la radio, televiziune și în presa scrisă;
- inechitatea creată prin avantajele de care s-a bucurat și de care a abuzat în timpul campaniei electorale conducerea FSN.

Reproșuri asemănătoare au formulat și alți delegați, dar ei au apreciat că, în ansamblu, alegerile au reprezentat opțiunile electoratului român. Amintim în acest sens:

- Delegația de observatori ai Federației Internaționale pentru Drepturile Omului de la Helsinki;

- Delegația de observatori a Parlamentului Europei;
- Delegația Guvernului britanic;
- Delegația de observatori ai Adunării Naționale Franceze.

Dacă la nivelul delegațiilor s-a manifestat o anumită bunăvoință în evaluarea semnificației scrutinului, opiniile individuale au fost mult mai severe¹³⁵. Spre exemplu, Andreas Kohl, observator din partea Uniunii Democratice Europene, afirma: „Rezultatele nu sunt expresia voinței libere a poporului român. Nici aceste alegeri nu pot fi considerate democratice, nici președintele Iliescu și nici Guvernul său nu au fost legitimați democratic”. La rândul ei, Adelaide Aglietta, membră a delegației Parlamentului European, declara: „Am fost impresionată de mulțimea care a mers la vot, dar mă îndoiesc că această votare s-a făcut în sprijinul unei democrații autentice, atâta timp cât unora li s-a inoculat o ură nefirească față de anumite partide”.

În termeni apropiați se exprima și Henri Mc.Cubbin, membru al delegației Parlamentului European: „Nu a fost o alegere normală din punct de vedere occidental. Ca socialist, cred în colectivism. Dar colectivismul trebuie să se bazeze pe libertatea de asociere și nu pe constrângere”. În spiritul aceeași orientări, Delegația Internațională Socialiste, prin observatorii ei, declara că va propune Guvernului României formarea unei comisii (alcătuită din români asistați de personalități internaționale) pentru evaluarea legitimității scrutinului.

În schimb, purtătorul de cuvânt al Guvernului sovietic își exprima întreaga satisfacție în legătură cu desfășurarea alegerilor.

Cu toate minusurile și plusurile sale, momentul electoral 20 mai 1990 are o indiscutabilă însemnătate istorică, acesta deschizând drumul spre crearea întregului eșafodaj al instituțiilor statului de drept. Primul Parlament ales, care a funcționat și ca Adunare Constituantă, a adoptat, după ample dezbateri, Constituția României, ceea ce a contribuit fundamental la consolidarea și normalizarea societății române.

¹³⁵ *Ibidem*, p.79-80.

VI. TURBULENȚE POLITICE ȘI CONSTITUIREA NOILOR STRUCTURI DE PUTERE

VI. 1. Piața Universității

„Fenomenul Piața Universității” este capul de afiș al manifestațiilor din primul an post-revoluționar, depășind net ca amploare evenimentele de anvergură publică desfășurate până atunci în România și chiar după aceea. Pe data de 22 aprilie 1990, în timpul campaniei electorale pentru alegerile din 20 mai, are loc un miting organizat de PNȚ-CD, unde s-au scandat lozinci antiprezidențiale și antiguvernamentale.

După terminarea mitingului cu caracter electoral, o parte dintre participanți, dar și alte persoane, s-au grupat în Piața Universității pe care au ocupat-o, blocând traficul din centrul Capitalei. Ulterior, s-au alăturat protestatarilor, Liga Studenților, Alianța Poporului, Asociația 16 – 21 decembrie, Grupul Independent pentru Democrație dar și Frontul Antitotalitar Român. Poliția a încercat să disperseze mulțimea adunată în dimineața de 24 aprilie, când a efectuat o serie de arestări. Acțiunea s-a soldat cu un eșec lamentabil al forțelor de ordine, determinat de lipsa de credibilitate, dar și de moștenirea de către acestea a sentimentului de culpabilitate din perioada comunistă a fostei miliții¹³⁶.

Manifestanții din Piața Universității se radicalizează odată cu data de 25 aprilie, când sunt catalogați de către președintele interimar, Ion Iliescu, drept “golani”. Când zona în care au avut loc manifestările a fost numită „Golania”, termenul în cauză pierde rapid substanța peiorativă, asimilând o nouă și surprinzătoare încărcătură simbolică. Evenimentul însuși a rămas în memoria colectivă cu numele de „Golaniada”.

¹³⁶ Florin Abraham, *România de la comunism la capitalism*, Editura Tritonic, București, 2006, p. 424.

Pe pancartele celor prezenți se putea citi : „Ieri huligan, astăzi Golan”, „Somnul rațiunii naște monștri”, „Astăzi capitala, mâine toată țara”, „Libertate te iubim, ori învingem, ori murim”, „Nu plecăm acasă morții nu ne lasă” sau „Vom muri și vom fi liberi”¹³⁷. Nu au lipsit nici acuzele de legionarism la adresa „Golaniei”, acuze ce se vor face auzite până în ultima zi a „Pieței Universității”.

Balconul Facultății de Geografie devine o adevărată tribună din care se țin discursuri, se anunță liste cu revendicări. Manifestația, ce se va extinde pentru aproximativ două luni, va fi girată de intelectuali de marcă sau foști disidenți anticomuniști cum ar fi Lucian Pintilie, Stelian Tănase, Radu Filipescu, Octavian Paler, Ana Blandiana, Petru Creția, Florin Iaru, Ovidiu Iuliu Moldovan ș.a.¹³⁸. Discursurile rostite pun accent pe noțiunea de puritate etică a manifestațiilor, în majoritate covârșitoare studenți, care doreau o desprindere reală de metehnele fostului regim. Ținta principală a manifestațiilor era persoana președintelui Ion Iliescu, care fie era asociat cu imaginea lui Nicolae Ceaușescu, fie era prezentat în proiecții în care apăra „idealurile nobile ale comunismului”, trădate de soții Ceaușescu. Cu alte cuvinte, principala cerință a manifestațiilor din Piața Universității era, de fapt, respectarea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara, în condițiile în care era tot mai vizibilă prezența fostei nomenclaturi de gradul II în structurile principale ale noii puteri.

Luna mai a reprezentat apogeul manifestațiilor din Piața Universității, fapt explicabil, ca urmare a apropierii datei alegerilor. Zeci de vorbitori se perindau la microfonul din Balcon, se pun în scenă – cu ajutorul unor regizori ca Nae Caranfil și a unor actori ca Victor Rebengiuc – parodii la adresa puterii, se cântă, se dau diplome cu titlul onorific de „golan” diferitelor personalități prezente (Doina Cornea, de pildă, primește diploma de golan numărul 1; Alexandru Paleologu¹³⁹,

¹³⁷ Ruxandra Cesereanu, *Fenomenul Piața Univessității*, în „22”, nr. 687/2003.

¹³⁸ *Ibidem*.

¹³⁹ Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor*, Editura Humanitas, București, 1991.

într-o telegramă transmisă de la Paris, se declara „golan intelectual”). Manifestația din Piața Universității a provocat o serie de solidarizări în țară. Clujul, Timișoara și societatea cu același nume susțin manifestațiile de la București.

Evenimentele din Piața Universității au generat o polemică acerbă în legătură cu eventuala implicare a politicului în manifestații. Dintr-un anumit punct de vedere, răspunsul poate fi afirmativ, în sensul că mesajul transmis din Piață era aproape identic cu cel politic comunicat de partidele istorice. În același timp, nu este exclus ca partidele politice opozante Frontului, sau unii membri ai acestor partide, să fi avut implicări directe în ceea ce se întâmpla în acele zile în centrul Bucureștiului. Astfel, partidele istorice au încercat să câștige capital electoral de pe urma manifestărilor din Piață, întreținând convingerea FSN-ului că în spatele protestelor era mâna opoziției. Din rândul acesteia, Radu Câmpeanu își însușea, cu ostentație, apelativul de „super golan”. Organul central al PNL, „Viitorul”, releva în data de 11 mai: „... În aceeași notă de bună dispoziție generală, domnia sa (Radu Câmpeanu – n.n.) și-a manifestat simpatia față de manifestații din Piața Universității, declarându-se golan. Atunci, un om i-a înmânat ecusonul „golan” pe care domnul Câmpeanu l-a prins de reverul hainei în aplauzele furtunoase ale asistenței – un super golan pentru o națiune”¹⁴⁰. Ion Rațiu a încercat, chiar, asocierea directă cu ceea ce se întâmpla în Piață, fără însă prea mulți sorți de izbândă. Din felul în care s-au exprimat, manifestații nu doreau asocierea cu politicul. Ca atare, pătrunderea lui Rațiu între ei a fost primită cu sloganul „Nu suntem partide!”. O relatare din Piața Universității a Roxanei Lungu este, din acest punct de vedere, edificatoare: „După nopți și zile de miting maraton, manifestații din Piața Universității au fost vizitați de domnul Ion Rațiu, la fața locului, miercuri 25 aprilie, ora 16.00. Intențiile sale electorale au fost deturnate de corul manifestațiilor într-un mod pașnic și democratic. S-a scandat până la dispariția d-lui Rațiu din Piață: Nu suntem partide!!”¹⁴¹ .

¹⁴⁰ „Viitorul” din data de 11 mai 1990.

¹⁴¹ „Adevărul” din data de 26 aprilie 1990.

În schimb, Ion Diaconescu a încercat să se distanțeze de punctul de vedere conform căruia Piața ar fi fost ocupată exclusiv de membri ai PNȚ-CD. Mai mult decât atât, liderul țărănist afirma răspicat că „PNȚ-CD nu a inițiat, nu a condus și nu a coordonat această mișcare”¹⁴².

Dincolo de aceste dezacorduri amicale, mesajul Pieței promova aceeași temă a anticomunismului¹⁴³, susținută și de partidele de opoziție. Fără îndoială că partidele tradiționale s-au simțit în alianță cu Piața, la fel cum probabil și Piața s-a aliat cu ele la secțiile de votare. Rezultatul scrutinului ne arată, însă, că manifestația a fost mai degrabă reacția unei minorități politice, nemulțumită de schimbările care avusesera loc până la acel moment. Evenimentele din Piață pot fi văzute, mai degrabă, ca o atitudine a unei mici părți a societății românești. Cea mai mare parte a populației era mai degrabă în dezacord cu ceea ce se întâmpla în Piața Universității.

Momentele mai zgomotoase ale protestelor, unele stridente de limbaj și radicalizarea anticomunistă au neliniștit o parte semnificativă a populației. Aceasta era mai puțin interesată de înlăturarea rapidă și totală a sechelelor vechiului regim, punând un preț mult mai mare pe pacea socială. Neliniștea provocată de Piața tot mai intransigentă a determinat o repliere spre FSN a unui mare număr de indeciși. Paradoxal, fenomenul „Piața Universității” a mărit sensibil bazinul electoral – oricum majoritar – al FSN-ului.

După încheierea alegerilor, o parte dintre manifestații au renunțat la proteste. Unii, însă, au continuat să protesteze, inclusiv prin greva foamei.

La 12 iunie a avut loc la Palatul Victoria o ședință în care s-a hotărât lichidarea demonstrației din Piața Universității. Postul de televiziune a prezentat un Comunicat al Procuraturii, care legitima Poliția să degajeze Piața Universității. A doua zi, 13 iunie, era pusă în aplicare „o operațiune polițienească eronat concepută și brutal executată”¹⁴⁴ ce încerca să degajeze

¹⁴² Ion Diaconescu, *După revoluție*, Editura Nemira, București, 2003, p.45.

¹⁴³ Marian Enache, Mihai Constantinescu, *op. cit.* p.157

¹⁴⁴ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj napoca, 1994, p. 257.

Piața Universității din București de ultimii greviști ai foamei. Se fac arestări. De cealaltă parte se scandează lozinci anticomuniste și antiprezidențiale. Au loc confruntări între manifestanți și forțele de ordine, alături de care acționează și persoane care scandează „*IMGB face ordine*”¹⁴⁵. Situația avea să devină dramatică după ce manifestanții au atacat și incendiat sediile Poliției Capitalei, Serviciului Român de Informații, Ministerului de Interne. Seara era ocupat sediul Televiziunii, iar emisia era întreruptă pentru un timp¹⁴⁶ (aproximativ între orele 20.15 – 21.15).

Despre această situație, Ion Iliescu avea să declare¹⁴⁷: „Capitala României trăia un coșmar. Populația era îngrozită de scenele de violență și anarhie. Explozii și incendii în punctele centrale, nor de fum deasupra orașului, pe străzi hărțuială între Poliție și manifestanți, spaimă și derută generală. Forțele de ordine erau cu totul depășite”. În această situație, președintele nou ales al României ajunge la concluzia că instituțiile fundamentale ale statului erau în pericol. În consecință, considera că trebuia intervenit pentru protejarea lor. Mai întâi, transmitea populației, prin intermediul radioului și televiziunii, următorul apel: „Este de acum clar că ne aflăm în fața unei tentative organizate de a răsturna prin forță, prin violență dezlănțuită, conducerea aleasă în mod liber și democratic la 20 mai... Ne adresăm tuturor cetățenilor Capitalei, în numele democrației câștigate prin alegeri libere, să respingă, cu toată hotărârea, actele iresponsabile de violență și să sprijine organele de ordine în restabilirea situației de calm și legalitate. Chemăm toate forțele conștiente și responsabile să se adune în jurul clădirii Guvernului și Televiziunii pentru a curma încercările de forță ale acestor grupuri extremiste, pentru a apăra democrația atât de greu cucerită...”

La 14 iunie la primele ore ale dimineții, peste 10.000 de mineri din Valea Jiului descind în Capitală. Ion Iliescu declara: „Am fost surprins să aflu că grupuri de cetățeni, în

¹⁴⁵ Alesandru Dușu, *Revoluția din Decembrie 1989. Cronologie*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Sitech, Craiova, 2010, p. 264.

¹⁴⁶ Petre Roman, *op. cit.*, p. 257-258.

¹⁴⁷ Ion Iliescu, *Revoluția Română...*p. 302-358

special muncitori din alte orașe, printre care și mineri din Valea Jiului, au hotărât să vină în Capitală. Venirea lor nu mi se părea necesară, dar nu aveam cum să o împiedic”.

Petre Roman, în calitate de prim-ministru afirma, la rândul său: „În momentul în care minerii s-au îndreptat spre Piața Victoriei, ne-am reunit, un număr de persoane, în acest moment nu-mi amintesc de totalitatea persoanelor care se aflau de față, mi-amintesc însă că am avut o discuție în legătură cu ceea ce urma să se facă. Propunerea, care nu era numai a mea, poate nu a fost în primul rând a mea, era aceea că minerilor trebuie să li se asigure o masă caldă, după care ei să fie reuniți și îndreptați spre a se reîntoarce în Valea Jiului. [...] Sigur, ce s-a întâmplat în continuare ... am asistat la o evoluție diferită de ceea ce credeam că ar trebui făcut. Adică, odată ajunși în Piața Victoriei, grupul de mineri care venise, domnul Iliescu și cu cei care ne aflam acolo, în balconul din clădirea Guvernului, am constatat că situația era poate și mai dramatică, deoarece minerii erau în marea lor majoritate înarmați cu bâte, cu lanțuri, se vedea că erau oameni foarte obosiți, unii dintre ei, sau majoritatea dintre ei veneau direct din mină, sau dădeau impresia că veneau de la muncă, și în consecință desfășurarea necontrolată a prezenței lor în București devenise destul de evidentă pentru noi. În aceste condiții, ceea ce discutasem anterior, și anume faptul că ei trebuiesc hrăniți, după care trebuiesc grupați și îndemnați să se reîntoarcă în Valea Jiului întrucât descărcarea violentă din noaptea trecută fusese oprită, nu s-a realizat. Din păcate domnul Iliescu le-a spus, spre surprinderea multora și a mea, că le cere să meargă să ocupe și să curețe Piața Universității și cineva a adăugat «să planteze flori», lucru care a avut aprobarea domnului Iliescu”¹⁴⁸.

Minerii s-au manifestat extrem de violent, numeroase persoane fiind supuse unor corecții fizice. Mânia lor s-a manifestat și asupra presei. Redacțiile ziarelor și revistelor *România liberă*, *Dreptatea*, *Expres*, *22*, *Baricada* au fost atacate și devastate, iar unii ziariști agresați. Alte categorii de populație – supuse violențelor în acele zile – au fost studenți, intelectuali, persoane suspectate că simpatizau „fenomenul Piața Universității” etc. Tot Petre Roman mărturisea că a

¹⁴⁸ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 85.

fost impresionat atât de urmele trecerii minerilor, cât și de starea de nemulțumire a studenților. În urma evenimentelor din 13-15 iunie, prim-ministrul Petre Roman l-a demis pe ministrul de Interne pentru faptul că „nu și-a îndeplinit obligațiile elementare” și a dispus declanșarea unei anchete pentru cercetarea cauzelor și efectelor actelor de vandalism, a tuturor ilegalităților din acele zile¹⁴⁹. Marian Munteanu, unul din liderii studenților la momentul respectiv, bătut cu cruzime în 14 iunie și internat în spital, era arestat, totuși, cu mandat de arestare preventivă. Martorii acelor zile declarau că s-au comis acte de violență, au fost molestați oameni nevinovați, unii din pricina unor confuzii, alții pentru că aveau barbă, tinerele pentru că purtau fuste prea scurte sau erau fardate, dar și cei care îndrăzneau să aibă opinii diferite.

Considerăm, că nu intervenția forțelor de ordine a fost o greșală întru-cât, aceste structuri sunt îndreptățite și au ca obligație fundamentală apărarea liniștii statului. De condamnat a fost, conform unor surse, folosirea forțelor civile¹⁵⁰

Din raportul semnat de procurorul general Gheorghe Robu și de ministrul de Interne Doru Viorel Ursu¹⁵¹ rezultă că în urma evenimentelor din 13-15 iunie au fost arestate 185 de persoane învinuite de infracțiuni de ultraj contra bunelor moravuri, tulburarea liniștii publice, pătrunderea fără drept în sediul unor instituții de stat, furt calificat în paguba avutului public și personal, distrugere în dauna avutului public (34 de inculpați au fost trimiși în judecată în stare de arest, iar doi în stare de libertate; 17 inculpați au fost scoși de sub urmărire penală, deoarece în urma expertizelor psihiatrice s-a constatat că erau iresponsabili penal pentru faptele comise; 81 de inculpați față de care se continua urmărirea penală au fost puși în libertate; 51 de inculpați, dintre care 9 cu antecedente penale, au fost cercetați în stare de arest)¹⁵².

¹⁴⁹ Petre Roman, *Libertatea ca datorie...*, p.258.

¹⁵⁰ *Raport asupra evenimentelor din 13 – 15 iunie 1990*, București, pp. 39, 51, elaborat de Grupul pentru Dialog Social, Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki, f. an.

¹⁵¹ Doru Viorel Ursu, fost judecător militar înainte de 1989 și președinte al Tribunalului Militar București în perioada februarie-iunie 1990.

¹⁵² Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 88.

Dincolo de numărul morților, răniților, arestațiilor evenimentele din 13-15 iunie din București au avut multe alte efecte negative. Probabil, cel mai important dintre ele a fost reacția opiniei publice internaționale. Aceasta și-a manifestat, extrem de rapid, stupoarea față de ororile de la București. Principalele agenții de presă transmiteau știri și reportaje despre mineriada de la București. Întregul capital de simpatie câștigat în decembrie 1989 era pierdut în urma acestor evenimente. Departamentul de Stat al Statelor Unite declara: „Acțiunile autorizate de președintele Iliescu și guvernul său... au lovit în inima democrației române”¹⁵³. Agenția *TASS* nota la rândul său: „Recentele evenimente au fost, poate, tipul cel mai negativ de confruntare post-electorală care subminează reputația României în lume, indiferent cine este de blamat”¹⁵⁴.

Nu puține au fost vocile care s-au întrebat ulterior ce forțe sau ce ciocniri de interese erau cu adevărat răspunzătoare de ceea ce s-a întâmplat în acele zile (s-a vorbit despre conflicte surde între diferitele segmente ale Puterii, între Armată și foști lucrători, rămași activi, ai Securității). Răspunsul complet n-a fost încă dat de nimeni. Cvasitotalitatea opiniilor poartă o evidentă amprentă a partizanatului politic. Lipsa unor documente într-adevăr lămuritoare, coroborată cu abordările evident resentimentare din partea actorilor, face ca evenimentele din 13-15 iunie 1990 să rămână acoperite încă de o crustă groasă de subiectivism. Întrucât demersul nostru este un studiu istoric, ne abținem de la alte considerații privitoare la acele zile, până când sursele documentare necesare vor deveni accesibile. Preferăm, de aceea, să menționăm doar măsurile luate de autorități după acele zile regretabile. Pentru elucidarea acelor fapte s-a constituit o Comisie parlamentară formată din 15 deputați și opt senatori, condusă de Radu Nicolae, deputat FSN, secretar al Adunării Deputaților. Contribuția Comisiei la elucidarea nebuloaselor evenimente nu a fost semnificativă.

În 16 iunie, Guvernul dă următorul comunicat: „În legătură cu actele de barbarie din 13 și 13 spre 14 iunie, Guvernul a dispus luarea unor măsuri concrete și hotărâte

¹⁵³ *Ibidem*

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 88-89.

pentru anchetarea și tragerea la răspundere penală a celor vinovați. De asemenea, a dispus cercetarea actelor de molestare reclamate în zilele următoare”. Se mai face mențiunea că au fost reținuți 1.021 suspecți¹⁵⁵.

Între 2 și 3 iulie, la București avea loc Congresul național studentesc, organizat de Liga Studenților din Universitatea București. Congresul își dorea să fie un for de discuții și dezbateri despre statutul studentului în societatea românească. Mihai Gheorghiu, vicepreședintele Ligii Studenților, declara că ideea organizării Congresului a apărut ca reacție la recente evenimente din 13-15 iunie, când au fost profanate două instituții de învățământ superior și când statutul de student a fost grav ultragiat. Marian Munteanu, arestat încă, era ales, în absență, președintele de onoare al Congresului. Se adoptau ca documente ale Congresului: Declarația de principii; Moțiunea de solidaritate cu Marian Munteanu, președintele Ligii Studenților din Universitatea București; rezoluțiile privind mișcarea studentescă și rolul ei civic responsabil; autonomia universitară și activitățile sociale; o scrisoare deschisă către mineri. A fost constituită Delegația Permanentă a Congresului. În aceeași notă se înscrie și acțiunea din 13 iulie, când Liga Studenților din Institutul Politehnic București, Asociația studenților arhitecți și Grupul Independent pentru Democrație organizează un marș de solidaritate cu Marian Munteanu și cu ceilalți arestați în zilele de 13-15 iunie. Mii de studenți străbat străzile Capitalei cu flori în mâini și scandează numele celor arestați: Marian Munteanu, Nica Leon, Andrei Apostol, Dumitru Dincă. Pe pancarte se putea citi: „Studenților sânge – minerilor mulțumiri!”, „Ați arestat studențimea, nu pe Marian Munteanu!”. Ajunși în Piața Victoriei, demonstrații au predat o notă de protest Guvernului și au scandat: „Nu cu bâte și topoare, noi venim cu o floare!”. Se trimit note de protest președintelui țării și procurorului general. În cele din urmă, la 2 august 1990, printr-o ordonanță, Gheorghe Robu, Procurorul General al României, dispune revocarea măsurii de arestare preventivă și punerea în libertate a lui Marian Munteanu.

¹⁵⁵ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p.89.

VI. 2. Constituirea noilor structuri de putere; Începutul reformelor

În prima ședință de constituire a celor două Camere au avut loc dezbateri cu privire la structurarea organismelor parlamentare, pe baza principiului repartizării proporționale a locurilor ce reveneau grupurilor parlamentare sau a principiului respectării configurației politice în dimensionarea organismelor interne de lucru ale Adunării Deputaților și Senatului. Disputa care s-a declanșat a fost determinată de ideea potrivit căreia distribuția proporțională a locurilor în structurile interne ale Parlamentului ar constitui un obstacol în calea negocierilor privitoare la repartizarea locurilor convenite fiecărui grup parlamentar. Soluția găsită a fost cea a acceptării variantei în virtutea căreia structurile parlamentare urmau să fie constituite, respectându-se configurația politică a fiecărei Camere. În cele din urmă, a fost acceptată ideea reflectării configurației politice a Camerelor în structurile interne ale acestora, ținându-se seama atât de rezultatele negocierilor politice, cât și de ponderea grupurilor parlamentare în structura Camerelor¹⁵⁶.

La 18 iunie, la Senat erau alese structurile de conducere: președinte – Alexandru Bârlădeanu (FSN); vicepreședinți – Oliviu Gherman (FSN), Vasile Moiş (FSN), Radu Câmpeanu (PNL), Károly Király (UDMR); secretari – Paul Jerbas (FSN), Dan Iosif (FSN), Petru Jucan (PNL), Verestóy Attila (UDMR); chestori – Doru Ioan Tărăcilă (FSN), Constantin Sava (FSN). Cele trei grupuri parlamentare care s-au format erau: FSN, UDMR, PNL.

La 19 iunie și Adunarea Deputaților își alege conducerea: președinte – Dan Marțian (FSN); vicepreședinți – Marian Enache (FSN), Ionel Roman (FSN), Mircea Ionescu Quintus (PNL), Victor Cerdarie (gruparea ecologistă); secretari – Bogdan Pătrașcu (FSN), Cazimir Ionescu (FSN), Nicolae Radu (FSN), Madras Lázár (UDMR); chestori – Emil Stoica (FSN), Paul Ciobanu.

La 20 iunie, ora 11.00, la Ateneul Român, camerele reunite ale Parlamentului au fost convocate în ședință solemnă.

¹⁵⁶ Marian Enache, Mihai Constantinescu, *Renașterea Parlamentarismului în România*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 105-106.

În fața unei asistențe în picioare, primul președinte ales al României de după dispariția regimului comunist, depunea jurământul de credință. Teodor Vasiliu, președintele Curții Supreme de Justiție, da citire actului de validare a mandatului prezidențial, iar președintele Senatului, Alexandru Bârlădeanu, îl declara oficial pe Ion Iliescu, președinte al României. Era desemnat și prim-ministrul, în persoana lui Petre Roman. De menționat că de la festivitate a lipsit ambasadorul SUA în România, Allan Green Jr.. Reamintim că Departamentul de Stat al SUA dăduse publicității o declarație reprobatoare la adresa evenimentelor de la București din 13-15 iunie și, punctual, la adresa președintelui Ion Iliescu și a Guvernului.

La 28 iunie, în fața celor două camere reunite ale Parlamentului, prim-ministrul Petre Roman¹⁵⁷ prezenta, tot la Ateneul Român, Declarația-program a Guvernului și componența acestuia, pe care noul prim-ministru îl considera „cel mai modernizator din câte erau cu puțință ... tânăr, nou, cultivat, profesionist și desprins de jocul politic”¹⁵⁸

Iată câțiva dintre membrii noului guvern¹⁵⁹: *Anton Vătășescu*, ministru de Stat, însărcinat cu Activitatea Industrială și Comercială ; *Ion Aurel Stoica*, ministru de Stat, însărcinat cu Calitatea Vieții și protecția Socială; *Eugen Dijmărescu*, ministru de Stat, însărcinat cu Orientarea Economică; *Adrian Severin*, asistent al primului-ministru pentru Reformă și Relația cu Parlamentul; *Adrian Năstase*, ministru de Externe; gen. *Victor Stănculescu*, ministrul Apărării Naționale; *Theodor Stolojan*, ministru de Finanțe ; *Victor Babiuc*, ministru de Justiție; *Doru Viorel Ursu*, ministru de Interne ; *Constantin Fota*, ministrul Comerțului și Turismului; *Andrei Pleșu*, ministrul Culturii; *Cătălin Zamfir*, ministrul Muncii și Protecției Sociale. La 6 iulie erau numiți o serie de secretari de stat. Printre aceștia, Napoleon Pop, însărcinat cu Comerțul Exterior în Ministerul

¹⁵⁷ Petre Roman avea să afirme că, inițial, cel avut în vedere pentru a fi numit șef al Guvernului de către președintele Iliescu era Radu Câmpeanu, liderul Partidului Național Liberal; Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 147.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p.148-149.

¹⁵⁹ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre– 1999*, Editura Machiavelli, București, 1999, p.252-223.

Comerțului și Turismului. Dintre miniștrii Guvernului provizoriu mai rămăseseră Victor Stănculescu și Andrei Pleșu. Theodor Stolojan fusese în Guvernul provizoriu prim-adjunct al ministrului Finanțelor, Eugen Dijmărescu îndeplinise între martie-iunie 1990 funcția de președinte al Agenției guvernamentale pentru asistență externă (transformată în Agenția Română de Dezvoltare), iar Adrian Severin avusese în subordine secretariatul de Stat pentru privatizare din Ministerul Economiei.

În amintirile sale, Petre Roman nota că Anton Vătășescu și Aurel Stoica îi fuseseră recomandați de Mihai Drăgănescu „pentru cunoscuta lor competență profesională”. Petre Roman își amintește că „...toți aveam pe atunci între 40 și 50 de ani, cei mai tineri fiind Severin – de 35 de ani și Ursu – de 36 de ani! Numirea acestui guvern a provocat în România o surpriză extraordinară. Era un guvern tânăr, nou, cultivat, profesionist (...) Cât părea de paradoxal, sunt convins și astăzi că un asemenea guvern n-ar fi putut lua ființă fără grava dezordine în care aruncaseră România evenimentele tragice din iunie. Fără voia lor, minerii dăduseră o șansă reformei¹⁶⁰.

Programul de guvernare avea, în principal, următoarele priorități: consolidarea democrației, trecerea la democrație și la economia de piață prin reforme politice, crearea statului de drept, justiție puternică și independentă, restrângerea treptată a sectorului de stat prin privatizare, liberalizarea prețurilor, reforma managerială, toate acestea însoțite de protecție socială pentru acele categorii ale populației afectate de reforme. Pentru unele accente liberale din program, acesta era criticat chiar de unii membri ai FSN. Cu toate acestea, guvernul avea să fie investit cu o largă majoritate (330 de voturi pentru, 11 împotriva)¹⁶¹.

Trecerea la economia de piață a fost una din prioritățile celui de-al doilea guvern Roman. În acest scop, a fost pus în practică un program de tranziție ce fusese pregătit la Institutul român de economie mondială¹⁶², aflat sub conducerea

¹⁶⁰ Petre Roman, *Libertatea ca datorie...*, p.148-149.

¹⁶¹ Stan Stoica, *România 1989-2005: o istorie cronologică*, Editura Meronia București, 2005, p. 28.

¹⁶² Cel care urma să pună în practică acest program era Eugen Dijmărescu, ministrul Orientării Economice și care venea din cadrul Institutului condus

academicianului Tudorel Postolache. Măsurile imediate pe care guvernul le-a avut în vedere priveau „...libera convertibilitate a leului, prin devalorizarea lui, liberalizarea prețurilor, restabilirea competitivității întreprinderilor, privatizarea și, nu în ultimul rând, deschiderea României pentru investitorii străini. Toate acestea reclamau o transformare completă a cadrului nostru juridic și mult curaj...”¹⁶³.

Interesantă ni s-a părut remarca premierului vis à vis de măsurile pe care le-a inițiat. Pentru a nu fi acuzați de părtinire, dăm curs remarcilor sale: „Iliescu ținea și el pasul, dar cu multă zăbavă, dându-mi doar din când în când sfaturi de moderație sau de încetinire a ritmului reformei. Credincios strategiei sale dintotdeauna, făcută din tergiversări și compromisuri, ramânea în așteptare, cautând totuși să profite de revirimentul adus de reforme, dar totodată să se protejeze de consecințele lor. Discuții și dezbateri de fond, pot s-o spun acum, n-am avut niciodată. Iliescu nu părea interesat decât de problemele teoretice – cum să ia o măsură sau alta și care aveau să fie, în imediat, consecințele sociale și politice. Drept este ca aceasta îi era funcția, mă întreb însă dacă, om politic fiind, nu se mulțumea pur și simplu cu faptul că se afla la putere, neurmărind nimic altceva decât să se mențină, ceea ce, în sine, este o zădărnici. Or, situația economică și socială moștenită de la Ceaușescu nu mai putea să se perpetueze. Ea cerea de la noi o acțiune radicală. Am chiar convingerea că, în aceste stări de lucruri deosebit de instabile care sunt tranzițiile, nu trebuie să-ți fie teamă de a merge repede, de a înainta, de a înainta mereu: altfel riști să dai înapoi. Cu cât amâni mai mult inevitabila traversare a deșertului care se întinde între cele două regimuri, cu atât traversarea riscă să fie mai îndelungată și mai grea, mai primejdioasă. Nu cred că România să fi avut multe guverne care au luat mai multe măsuri legislative. Totul trebuia să fie schimbat. Încă din octombrie 1990 am inițiat un prim pachet de măsuri privitoare la liberalizarea prețurilor, în urma cărora a avut loc manifestarea aceea aproape insurecțională pe care am pomenit-o deja. Pastila era amară, dar trebuia înghițită. Cum am mai spus, n-am dat înapoi”¹⁶⁴.

de academicianul Tudorel Postolache.

¹⁶³ Petre Roman, *Libertatea ca datorie...*, p.149.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 149-151.

Adrian Severin își amintea la rândul său: „Membrii Guvernului Roman au trăit cu acuitate sentimentul că timpul nu mai are răbdare (...) că trenul norocului nostru istoric pleacă din gară acum, pentru a nu se mai întoarce vreodată. Așa se explică toată frenezia reformatoare, cele peste 150 de legi adoptate într-un timp record, cu o medie uluitoare de o lege la fiecare 2-3 zile – performanță pe care Occidentul o privește și astăzi cu uimire...”¹⁶⁵.

Iată și câteva dintre aceste legi elaboratate de Guvernul Roman în primele luni ale guvernării sale. La 8 august era publicată în „Monitorul Oficial” Legea nr. 15/1990, numită și *Legea privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale*, lege adoptată de camerele legislative la 31 iulie– considerată a fi primul act normativ prin care a început reforma¹⁶⁶. Era un prim pas către descentralizare și privatizare, întrucât societățile comerciale puteau fi privatizate ulterior, la propunerea Guvernului și cu acordul Parlamentului. Legea acorda autonomie financiară viitoarelor regii autonome, posibilitatea subvenționării de către bugetul de stat, sau a angajării împrumuturilor bancare. Concret, erau vizate concomitent: transformarea Statului din proprietar direct în acționar, eliminarea monopolului de Stat asupra comerțului exterior, precum și acela asupra circulației valutare, liberalizarea prețurilor, dobânzilor și salariilor, trecerea la convertibilitatea internă a leului, principiile și principalele mecanisme ale privatizării, prefigurând și reducerea treptată a subvențiilor statului¹⁶⁷.

O primă consecință a acestei legi a fost trecerea, începând cu lunile septembrie-octombrie 1990, la liberalizarea prețurilor. Prima etapă a acestui proces a debutat la 1 noiembrie 1990 în urma căreia nivelul prețurilor, ca și al serviciilor, a crescut cu 50,3%, în urma scăderii subvențiilor la unele produse alimentare și servicii. Protecția socială era asigurată prin indexarea salariilor și pensiilor. A doua etapă era preconizată să înceapă la 1 ianuarie 1991, însă a fost amânată pentru 1 martie

¹⁶⁵ Adrian Severin, *Lacrimile dimineții. Greșelile Guvernului Roman*, Editura Scripta, București, 1995, p. 25.

¹⁶⁶ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*,....p. 202.

¹⁶⁷ Aceste regii și societăți comerciale au rămas în continuare pentru mult timp–după unele aprecieri până în 1998– în proprietatea statului, toate înregistrând deficite care au fost acoperite, an de an, de la bugetul de stat.

1991. Altă consecință a legii a fost organizarea, începând cu februarie 1990, a unei piețe valutare oficiale, prin mecanismul licitațiilor valutare, a liberalizării schimbului valutar.

Altă lege importantă promulgată de Parlament, în cursul anului 1990, la inițiativa Guvernului, a fost cea privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT)¹⁶⁸. Legea a creat cadrul instituțional unitar necesar corelării acțiunii instanțelor statale implicate în problemele securității naționale (Președinție, MApN, MI, SRI, SIE, STS ș.a.). De asemenea, a fost adoptată Legea nr 41/1990 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale. Legea avea în vedere reorganizarea ministerului într-o concepție civilă și, în același timp, avea în vedere împiedicarea implicării Armatei în confruntările de ordin intern ce ar fi pus în opoziție populația cu puterea politică.

În aceeași ordine de idei se înscrie și crearea de noi instituții precum: Agenția Națională de Privatizare și Dezvoltare a Întreprinderilor Mici și Mijlocii; Agenția Română de Dezvoltare; Comisia Națională pentru Prognoză și Orientare Economică; Consiliul pentru Reformă, Relații și Informații Publice; Fondurile Proprietății de Stat și Proprietății Private etc. și restructurarea instituțiilor vechi, precum Ministerul Resurselor și Industriilor, format prin comasarea a circa 20 de foste ministere și instituții ale administrației de stat.

O altă lege importantă a fost cea din 24 iulie, când Senatul României adopta un proiect de lege prin care se institua ca sărbătoare națională a României ziua de 1 decembrie, zi în care, în anul 1918, prin unirea Transilvaniei cu România, s-a finalizat procesul constituirii statului național unitar român.

În plan internațional, incidentele violente de la mijlocul lunii iunie 1990 plasaseră România într-o postură defavorabilă, mai ales în Occident, așa încât instituțiile statului român fac eforturi considerabile pentru a schimba această imagine.

Printre primele măsuri inițiate a fost participarea, în 29 iunie, la prima ediție a Forumului de la Crans Montana (Elveția), lansându-se atunci invitația de a se organiza la București o viitoare reuniune a Forumului. Un alt prilej s-a ivit la 14 iulie, când Manfred Woerner, seretarul general al NATO, începea vizita la Moscova (prima de acest fel în istoria

¹⁶⁸ Reamintim că acest organism fusese înființat în 1924.

NATO și a Tratatului de la Varșovia) pentru a-i transmite lui M. Gorbaciov conținutul Declarației adoptate la Londra, la 6 iulie, de țările membre NATO. În Declarație era înscrisă propunerea încheierii unui pact mutual de neagresiune cu Organizația Tratatului de la Varșovia (OTV) și invitația adresată lui Gorbaciov și altor lideri ai organizației de a vizita Cartierul General al NATO, din Bruxelles. În acest context, la 24 iulie 1990, Petre Roman adresa o scrisoare lui Manfred Woerner, în care exprima dorința Guvernului României de a stabili relații directe cu NATO¹⁶⁹.

Peste cinci săptămâni (31 august), o delegație a Senatului SUA, condusă de liderul republican Robert Dole, vizita România, adresându-i lui Petre Roman invitația de a veni la Washington, în vederea îmbunătățirii relațiilor româno-americane.

Ca atare, în urma pregătirilor din iulie-august, la 24 octombrie, o delegație română vizita sediul NATO de la Bruxelles, punându-se bazele relațiilor acestei organizații cu România. Se contura, pentru prima dată, ideea asocierii țărilor din Centrul și Estul Europei la activitățile NATO. Anterior, la 28 septembrie, la sediul Comunității Economice Europene din Bruxelles se puneau bazele noilor relații dintre România și CEE, prin conturarea posibilităților de a se încheia un acord de asociere a țării la Piața Comună.

Concomitent, Ion Iliescu efectua prima sa vizită la New-York, unde a participat la lucrările Sesiunii speciale a UNICEF și la dezbaterile celei de-a 45-a Sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

Tot în aceeași perioadă, mai precis la 22 octombrie, la sediul UNESCO de la Paris, în prezența unor personalități culturale franceze și române, avea loc o seară românească prin care se marca normalizarea relațiilor României cu acest for și, profitând de acest eveniment, instalarea ambasadorului Dan Hăulică. În aceeași zi, la Luxemburg, Comunitatea Economică Europeană (CEE) și România semnau Acordul de cooperare economică și comercială, document elaborat încă din iunie, dar semnarea lui a fost amânată ca urmare a reacțiilor comunitare la evenimentele din 13-15 iunie¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Vezi textul scrisorii în Petre Roman, *Mărturii provocate. Convorbiri cu Elena Ștefoi*, Editura Paideia, București, 2002, pp. 321-322

¹⁷⁰ Domnița Ștefănescu *op.cit.*, p. 100-101.

VII. TOAMNA ANULUI 1990

VII. 1. Alte frământări sociale

Pe 22 august, Procurorul General Gheorghe Robu făcea unele precizări în legătură cu stadiul cercetărilor în dosarele Revoluției din decembrie '89. Conform cercetărilor efectuate de către Procuratura Generală fuseseră înregistrate 1.218 lucrări privind 1.456 făptuitori, din care fuseseră soluționate 580 de dosare cu 834 făptuitori din care: prin trimitere în judecată – 44 cauze cu 147 inculpați din care 134 arestați (9 generali de Securitate, 34 ofițeri de Securitate, 47 ofițeri de miliție, cinci subofițeri de miliție, un maestru militar miliție, trei ofițeri MApN, un subofițer MApN, trei militari în termen MApN), 44 civili (33 foști demnitari de partid și de stat); prin netrimiteră în judecată–536 cauze cu 687 făptuitori. Același comunicat preciza că urmau să mai fie făcute cercetări în legătură cu 638 de cauze cu 622 făptuitori, din care 10 în stare de arest. Pentru 22 cauze cu 22 făptuitori, din care doi în stare de arest, urmau să fie făcute cercetări în legătură cu fapte de terorism, vătămări corporale sau rănire mortală. Situația celor trimiși în judecată arăta în felul următor: 147 inculpați, din care 134 în stare de arest preventiv pentru săvârșirea unor infracțiuni legate de Revoluția din decembrie 1989. Dintre aceștia, 43 au fost deferiți Curții Supreme de Justiție, iar 104 – tribunalelor militare și instanțelor judecătorești extraordinare; 79 de inculpați au fost deja judecați: 30 au fost condamnați la pedepse privative de libertate, șapte achitați, 15 dosare restituite procuraturilor pentru continuarea cercetărilor, un amnistiat. În curs de judecată erau 69 de inculpați aflați în stare de arest. Dintre cei aflați în curs de judecată, 27 erau foști demnitari de partid și de stat, iar șapte erau foști generali de Securitate¹⁷¹.

La 23 august, în Piața Universității începea o nouă demonstrație anti-putere, care a continuat și în zilele următoare. În urma intervenției forțelor de ordine, s-a ajuns la înfruntări

¹⁷¹ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 94-95.

violente între cele două părți și mai multe arestări. Militari cu scuturi mărșăluiesc pe bulevard între Piața Romană și Piața Universității. Din rândul manifestanților se strigă lozinci gen: „Iliescu dictator, el va trage în popor!”, „Voi ați fost minerii!”, „Iliescu fii boier, du-te și te fă miner!”, „Somn ușor, somn ușor, ați votat un dictator!”. Au loc lupte de stradă, urmăriri printre blocuri, arestări.

Pe acest fond al reînțelegerii manifestărilor contestatate, Primăria Municipiului București emite o decizie cu următorul conținut ¹⁷²:

„Art. 1. Se interzice organizarea de adunări publice, manifestații, demonstrații, mitinguri, în zonele: Piața Victoriei, Piața Romană, Piața Universității, Piața Rosetti, Piața M. Kogălniceanu, Piața Iancului.

Art. 2. Adunările publice se vor desfășura în parcurile Libertății, Operei, Titan și Tineretului.

Art. 3. Organizatorii adunărilor publice pot solicita, cu acordul cluburilor sportive, desfășurarea acestora pe stadioane”.

Față de această măsură, la 29 august avea loc la Primăria Capitalei, o întâlnire a reprezentanților demonstrațiilor cu primarul general, Ștefan Ciurel. Cu acel prilej, demonstrații și-au exprimat nemulțumirea în legătură cu decizia primăriei de a autoriza manifestațiile și mitingurile doar în câteva parcuri. După mai multe ore de discuții, s-a ajuns la o înțelegere în legătură cu amenajarea Pieței Universității. Se convine ca la o viitoare întâlnire, să se propună soluții cu privire la aspectul pieței și la problemele de circulație. La a doua întâlnire cu primarul Ștefan Ciurel, cea din 4 septembrie, demonstrații prezintă o listă cu mai multe revendicări, dintre care prima prevedea ca Piața Universității să fie închisă definitiv pentru circulația autovehiculelor și să fie proclamată „for al libertății”. Nu s-a ajuns la nici o înțelegere.

În zilele de 7 și 8 septembrie avea loc la Brașov, din inițiativa Mișcării „15 Noiembrie”, prima întâlnire a Rezistenței române. Au participat Societatea „Timișoara”, Grupul pentru Dialog Social, AFDPR, GID, CADA, Forumul Democratic

¹⁷² *Ibidem*, p. 96.

Anti-totalitar Cluj, Liga Pro-Europa – Târgu Mureș, Liga Studenților din Universitatea București și din Institutul Politehnic București, delegația minerilor din Valea Jiului, participanți la grevele din 1977, Asociația „21 Decembrie” București, Asociația „Libertatea”, Federația „Solidaritatea”, Sindicatul „22 Decembrie” – Zărnești, Asociația „15 Noiembrie 1987” și reprezentanții presei independente. Participanții considerau că, în continuare, erau încălcate drepturile fundamentale ale omului, că nu s-a făcut alinierea la legislația internațională, că se manifestau fenomene grave în viața politică, socială și economică. În final, se făcea apel la solidarizarea tuturor forțelor care sprijineau instaurarea unei adevărate democrații.

La 21 septembrie, Tribunalul Municipiului București, schimbând acuzația de infracțiune de genocid în instigare la omor deosebit de grav, îl condamnă pe Nicu Ceaușescu, fiul fostului dictator, la 20 de ani închisoare, 10 ani interdicție a unor drepturi și degradare militară.

Începând cu 21 septembrie și până la 23 septembrie recent înființata „Asociație a Ziariștilor Români” organiza colocviul „Pentru o televiziune independentă”. Reprezentanții asociațiilor, grupărilor, ligilor prezenți la colocviu hotărâu înființarea unei televiziuni naționale sub controlul societății civile. În vederea constituirii televiziunii alternative, independente, sunt invitate și alte organizații democratice și persoane fizice, care susțin ideea de a se alătura nucleului constituit de SOTI (Societatea română pentru înființarea unei companii naționale de televiziune independentă). Se cer Guvernului condiții pentru ca posturile locale să poată avea programe difuzate concomitent cu emisia celor două posturi oficiale. Participanții la colocviu hotărâsc să adere la SOTI și să constituie nucleele de bază ale comisiilor de lucru în vederea înființării postului, ca alternativă la televiziunea existentă, ceea ce va permite manifestarea unei concurențe constructive și condiții pentru creșterea calității audiovizualului din România.

Pe 22 septembrie, la comemorarea a 9 luni de la Revoluția din decembrie 1989, în Piața Universității un grup de 10-15 persoane rup, smulg și distrug coroanele depuse la Troiță de Ion Iliescu, reprezentanți ai Guvernului și ai FSN.

În zilele următoare, mai precis pe 24 septembrie, începea procesul intentat de către Procuratura Municipiului București unui lot din persoanele reținute în timpul evenimentelor din 13-15 iunie. Inculpații minori au fost puși în libertate, iar cei încă arestați au declarat că au avut parte de tratamente și cercetare abuzive, din cauză că sunt considerați „revoluționari”. Printre inculpați se aflau: Dincă Dumitru, Popescu Magdalena, Mărieș Teodor, Geroșanu Ciprian.

Frământările prin care trecea societatea română aveau să afecteze și lumea satelor. În comuna Săpânța, din Maramureș, neînțelegerile privitoare la administrarea localității au dus la formarea a două tabere, care au trecut de la polemica politică la altercații stradale. De o parte se aflau țărani susținători ai primarului Toader Ștețca, ce se declarau împotriva vechilor rânduieli comuniste, iar de altă parte erau așa numiții conservatori, care doreau să-l înlăture pe primar. Conflictele iau amploare, ajungându-se la blocarea drumurilor publice, la violențe între cele două tabere, atacarea unor oficiali. Cazul Săpânța ajunge chiar în atenția premierului. Pentru că ar fi brutalizat un oficial, Toader Ștețca era arestat și acuzat de ultraj și ultraj cu violență. Cazul Săpânța a ajuns la o neașteptată susținere națională, iar numele localității a devenit similar cu ideea luptei pentru democratizarea instituțională. Așa s-a trecut la alcătuirea unei Proclamații în 9 puncte, purtând numele localității amintite. Proclamația avea în vedere, în principal, lichidarea structurilor și mentalităților comuniste, eliminarea reprezentanților nomenclaturii satelor, încă activi, desființarea CAP-urilor, împrăștierea și sprijinirea efectivă a țăranului român, recâștigarea demnității acestei categorii. În introducerea la Proclamație se spunea, printre altele: „Idealurile pentru care luptăm noi sunt ale tuturor țăranilor din România. Noi suntem categoria socială cea mai oropsită, noi am dat mii de jertfe. Modul de interpretare tendențioasă și denaturată (întreținut de organele puterii fesenist-comuniste: presa, radio, televiziune) privitor la idealurile pentru care luptăm ne obligă să informăm întreaga țară despre țelurile noastre, pentru care am ridicat drapelul libertății la Săpânța. Aceste idealuri sunt ale întregii țări, împotriva oricărei forțe antidemocratice”¹⁷³.

¹⁷³ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 99.

După 100 de zile de guvernare, la 18 octombrie, prim-ministrul Petre Roman prezenta în fața Parlamentului un Raport privind stadiul aplicării reformei economice și necesitatea accelerării acesteia. Rezultatele economice din perioada 1 ianuarie-30 septembrie erau considerate nesatisfăcătoare de premier. El avea să afirme următoarele: „Am atins pragul de la care nu mai avem alternative, trebuie să operăm cu reforma, nu doar să afirmăm că este necesară”. În perioada respectivă, producția industrială a scăzut cu 27,7%, investițiile cu 44,6%, iar exporturile cu 54% față de aceeași perioadă a anului 1989. Premierul propunea printre altele: reforma, în primul rând privatizarea (50% din capitalul social din economie să fie privatizat în următorii trei ani), stimularea investițiilor, atragerea capitalului străin, liberalizarea prețurilor, reorganizarea cooperativelor agricole de producție etc.

De dincolo de Prut, la 22 octombrie este lansat Apelul Sfatului Frontului Popular din Moldova către românii din toată lumea, prilejuit de pretențiile la autonomie ale recent proclamatelor Republici Găgăuză (19 august) și Transnistreană (2 septembrie). Pentru a da o aparență de legalitate acțiunilor lor, acestea pregătesc alegeri – 28 octombrie în Găgăuzia și 25 noiembrie în Transnistria. În apel se cerea: „Organizați campanii de presă, manifestații publice, lansați apeluri și proteste adresate organismelor internaționale și conducerii URSS. (...) Participați la Săptămâna solidarității cu Republica Moldova a cărei desfășurare o propunem pentru 22-29 octombrie”¹⁷⁴. În zilele ce au urmat, Parlamentul României a adoptat o Declarație prin care își exprima profunda îngrijorare și solidaritatea cu populația și cauza Republicii Moldova. Apeluri asemănătoare au venit și din partea Patriarhiei române, a unor organizații, forumuri, ligi, asociații, partide.

Cum era și firesc, în rândurile opoziției s-au înregistrat mutații semnificative. Rezultatul extrem de slab obținut la alegerile din mai 1990, dar și lupta pentru putere dintre generații în cadrul Partidului Național Liberal a dus în cele din urmă la apariția unui nou partid – Partidul Național Liberal-Aripa Tânără/ PNL-AT (decizia civilă nr. 100/23 iulie 1990

¹⁷⁴ *Idem.* p. 100.

a TMB). Inițial, un grup de membri din conducerea PNL (Dinu Patriciu, Horia Rusu, Radu Boroianu, Viorel Cataramă, Andrei Chiliman, Călin Popescu Tăriceanu, Radu Cojocaru, și Gelu Netea) anunțau, la 5 iulie, crearea unui comitet de inițiativă pentru restructurarea PNL. Membrii acestui grup considerau necesar să aleagă o nouă conducere și să imprime o altă conduită politicii partidului. Ei i-au reproșat lui Radu Câmpeanu și susținătorilor acestuia nerespectarea principiilor liberale și a normelor democratice, necunoașterea realităților românești, intoleranță, nesiguranță în adoptarea și aplicarea deciziilor politice etc. Radu Câmpeanu nu așteaptă, însă, ca disidenții din partid să treacă la acțiune și să se consolideze. La 12 iulie, Delegația Permanentă a PNL aprobă excluderea din partid a grupului de reformatori. Aceștia hotărăsc să constituie un nou partid liberal, afirmând că n-au reușit să consolideze și să modernizeze din interior PNL, deoarece s-au lovit „neîncetat de refuzul autocratic al dialogului constructiv”. Programul adoptat la ieșirea din PNL avea ca principal obiectiv aplicarea terapiei de șoc în vederea transformării rapide și radicale a economiei și societății românești¹⁷⁵.

Un alt fenomen important l-a constituit apariția unor alianțe, formațiuni după modelul forumurilor civice din Cehoslovacia și Ungaria¹⁷⁶. Astfel, între 25 și 26 octombrie, la Cluj s-a desfășurat Prima Convenție Națională a Forumurilor Democratice Antitotalitare, la care au fost prezente peste 1.600 de persoane, reprezentante a 44 de Forumuri Democratice Antitotalitare din toată țara. Printre participanți s-au aflat cunoscute personalități ale vieții publice și politice din țară, precum Doina Cornea, cea care a deschis lucrările, Corneliu Coposu, Mircea Stănescu etc. În Piața Libertății din oraș, unul dintre liderii Revoluției din decembrie 1989, actorul Călin Nemeș, a prezentat Rezoluția adoptată de Convenție. S-a hotărât constituirea Forumului Democratic Antitotalitar din România, ca organism național, având ca filiale cele

¹⁷⁵ Stan Stoica, *Partidele politice din România (1989-2001)*, Ediția a II-a Revizuită și Reactualizată, Editura Meronia, București, 2001, p. 67.

¹⁷⁶ Georgiana-Margareta Scurtu, *Începuturile vieții politice democratice după 1989. Studiu de caz: România*, în „Clio 1989”, Anul II, nr. 3-4 (1-2/2006), p. 86.

44 de Forumuri prezente la lucrări. Alte inițiative aveau în vedere: prezentarea unui Proiect de Constituție care să fie înaintat Parlamentului, ca o alternativă la cel în lucru; organizarea unui proces al comunismului din perioada 1945-1989; propuneri privind privatizarea; proclamarea dreptului de proprietate personală; proclamarea ființei umane drept țel al tuturor acțiunilor; adevărul despre decembrie '89 și 13-15 iunie '90; oprirea tendințelor de politizare a sindicatelor și împrăștierea țăranilor.

Probabil cea mai importantă formațiune civică a fost Alianța Civică (AC). Ea se constituia, la 6 noiembrie 1990, ca o „structură de cooperare a tuturor energiilor sociale care susțin valorile credinței, umanismului și democrației”. AC se forma în urma demersului următoarelor organizații: Asociația „15 Noiembrie” – Brașov, Solidaritatea Universitară, Societatea „Timișoara”, Grupul de Dialog Social, Societatea „Agora” – Iași, Grupul Independent pentru Democrație, Asociația Pro-Democrația și a peste 200 de intelectuali și muncitori. AC dă publicității o *Declarație de principii* având ca deviză: „Nu putem reuși decât împreună!”. Direcțiile în care urma să acționeze AC erau următoarele: afirmarea rolului societății civile, regăsirea valorilor morale susținute la Revoluție, democratizarea reală a vieții politice și sociale, înfăptuirea unei reforme radicale a societății și economiei, concomitent cu măsuri de protecție socială, repunerea în drepturi a proprietății, în general, pentru valorile europene. Între 13-15 decembrie 1990, la Ateneul Român, avea loc prima Conferință Națională a Alianței Civice. Cu acest prilej erau alese și organele de conducere – Consiliul Director, alcătuit din 27 de membri și Comitetul de Coordonare (11 din cei 27 membri). Tot atunci era adoptată Carta Alianței Civice și lansat un Apel de solidarizare a tuturor forțelor politice și nepolitice în vederea soluționării crizei, în primul rând pe plan moral, prin alegeri anticipate și formarea unui guvern de uniune națională. Comitetul de Coordonare este alcătuit din 11 membri: Marian Munteanu, P.M. Băcanu, Iulian Cornățeanu, Mircea Diaconu, Gabriel Andreescu, Dumitru Iuga, Ana Blandiana, Mihai Șora, George Șerban, Stelian Tănase, Nicolae Manolescu. Funcția de președinte urma să fie deținută prin rotație de cei unsprezece, primul fiind Marian

Munteanu. Printr-o scrisoare deschisă se transmitea un apel lui Dumitru Iuga pentru a înceta greva foamei. La Congresul din iulie 1991 s-a decis constituirea Partidului Alianța Civică (PAC)¹⁷⁷.

În mai multe orașe ale țării au loc, la 15 noiembrie, mari mitinguri la împlinirea a 3 ani de la revolta anticomunistă a muncitorilor de la Brașov, din 1987. La București, mitingul organizat de AC a adunat aproximativ 200.000 persoane. A fost, până la momentul respectiv, cel mai impresionat miting de după Revoluția din 1989. Coloane masive de manifestanți străbat centrul Capitalei, din Piața Palatului pe Calea Victoriei, până la Piața Victoriei. S-au strigat, din nou, lozinci prin care se cerea demisia președintelui, a guvernului. Din Piața Victoriei coloanele se îndreaptă spre Piața Universității, unde demonstrații scandează „Am ajuns acasă!” Trecerea prin piață se face în tăcere, în memoria tuturor victimelor comunismului. Se ajunge, din nou, în Piața Revoluției unde se țin discursuri antiputere. Au fost prezenți printre organizatori Marian Munteanu, Mihai Gheorghiu, Vartan Arachelian, Dumitru Iuga, Mihai Șora.

Și la Brașov a avut loc o demonstrație de mari proporții sub deviza „15 noiembrie 1990 – Brașov – zonă liberă de neocomunism”. Avându-i în frunte pe membrii Asociației „15 noiembrie 1987”, demonstrații reconstituie traseul parcurs cu trei ani în urmă. S-a strigat: „FSN - pâinea noastră unde e?”, „Brașov – Timișoara și mâine în toată țara!”, „Revoluția continuă!”, „Deșteapta-te române până nu va fi prea târziu!”, „Jos Iliescu!”. Au luat cuvântul: Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Neculai Constantin Munteanu, Toader Ștețca, delegați ai Timișoarei și ai Confederației „Frăția”. Când s-a dat citire unui mesaj din partea minerilor, s-a fluierat îndelung, vorbitorul nereușind să-și termine mesajul. S-a făcut apel la grevă generală. Ulterior AC și Asociația „15 Noiembrie” au dat publicității *Declarația Alianței Civice* și *Proclamația de la Brașov*. De asemenea, Asociația „15 Noiembrie” a dat un Comunicat în care, constatând „situația în care se află România, din punct de vedere economic și politic, în urma furtului de

¹⁷⁷ *Ibidem*

revoluție de către eșalonul doi al Partidului Comunist”, se cerea epurarea Parlamentului, vot de încredere pentru Guvern sau demisia prim-ministrului și demisia imediată a lui Ion Iliescu. Mitinguri de solidaritate cu Brașovul anului 1987 au mai avut loc și la Timișoara, Cluj, Hunedoara, Ploiești, Iași, Constanța.

La rândul lor, Camerele reunite ale Parlamentului țin o ședință specială, dorind să marcheze trecerea a trei ani de la revolta brașovenilor împotriva regimului comunist și a dictaturii. Din partea reprezentanților mișcării a fost invitată o delegație ce a cuprins pe Vasile Anghel, Daniel Anghel și Lucian Szilaghi. În cadrul ședinței, Vasile Anghel a prezentat câteva propuneri: înscrierea zilei de 15 noiembrie ca zi națională de luptă împotriva comunismului; redeschiderea procesului de la Brașov. A luat cuvântul Dan Marțian, care și-a exprimat admirația față de actul de mare curaj civic al brașovenilor. Delegația a fost apoi primită și de către Ion Iliescu. Pe de altă parte, printr-un comunicat, Asociația „15 Noiembrie” menționa că prezența delegației la Palatul Cotroceni nu a avut mandatul Asociației. De altfel, pe 17 noiembrie, Asociația „15 Noiembrie” Brașov a dat publicității o scrisoare deschisă prin care protesta împotriva felului în care președintele Iliescu s-a folosit de această delegație, lăsând să se înțeleagă că președintele are susținerea acesteia. Dimpotivă– se arăta în comunicat–, Asociația „15 Noiembrie” solicită, în continuare, demisia președintelui Iliescu. După protest, Asociația „15 Noiembrie” Brașov, împreună cu Societatea „Timișoara”, CADA, Asociația veteranilor de război, Liga Studenților din Universitatea București propun, la 27 noiembrie, președintelui Ion Iliescu un dialog pentru ziua următoare, la ora 11.00, în prezența reprezentanților presei și televiziunii, având ca punct de pornire deteriorarea continuă a situației economice, sociale și politice a țării.

Scena politică românească, și așa extrem de agitată, cunoaște un nou moment de criză prin reactivarea Partidului Comunist, în varianta Partidului Socialist Muncitoresc. Acest fapt s-a realizat prin fuziunea, din data de 16 noiembrie, între Partidului Democrat al Muncii cu Partidul Socialist. Noul partid era condus de Ilie Verdeț – președinte, și Nicolae

Bălășoiu, Traian Dudaș, Valeriu Petrescu, George Șerban – vicepreședinți. (George Șerban și-a dat demisia a doua zi). În semn de protest, AFDPR organizează un marș al tăcerii. În fruntea demonstranților se afla un fost deținut politic, Nicușor Costache, în vârstă de 71 de ani, îmbrăcat în zeghe și legat cu lanțuri la mâini și la picioare. El fusese eliberat în 1970 și avea o pensie modică. Participanții la miting erau în majoritate oameni în vârstă și mulți dintre ei aveau la vedere imaginea unui deținut politic pe care scrie: „Adio PCR și nu la revedere”. Ajunși în fața clădirii unde au loc lucrările Senatului, coloanele se opresc pentru o manifestație de protest. Sergiu Nicolaescu coboară printre demonstranți, care îl înconjoară reproșându-i că trădase idealurile Revoluției. Reîntors în Senat acesta își anunță demisia, ca semn al dezaprobării apariției PSM: „Mă simt incapabil în momentul de față să găsesc o soluție de liniștire pentru conștiința mea”, declara el. Și alți parlamentari, în special din opoziție, s-au pronunțat împotriva apariției acestui partid: unii considerau că FSN e vinovat că, fără o anumită susținere, comuniștii n-ar fi îndrăznit să ridice capul. Ion Rațiu era de părere că (re)nașterea PCR era un moment istoric important. Ca să poată fi înfrânt cu adevărat, afirma el, trebuia să existe. C. Constantinescu Claps (PNȚ-CD) solicita interzicerea prin lege a respectivului partid. Acțiuni de protest s-au produs în toată țara, inclusiv din partea Ligii Sindicatelor minerilor din Valea Jiului.

Ca răspuns la toate aceste manifestații de contestare, FSN organiza la 20 noiembrie în Piața Aviatorilor un miting popular, cu ocazia împlinirii a 6 luni de la victoria în alegeri. Printre vorbitori s-au numărat Petre Roman, Claudiu Iordache, Liviu Mureșan.

Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații, prezenta în ziua de 22 noiembrie în fața membrilor Parlamentului un raport legat de specificul, structurile și programul acestei instituții, arătând că documentele fostului Departament al Securității Statului au fost puse în totalitate sub controlul MApN, după Revoluția din decembrie 1989. Totodată, el informa că SRI a trecut în rezervă sau îndepărtat 6.000 de cadre ale fostei Securități și a preluat un sfert din aparatul informativ al acestei instituții; toate mijloacele tehnice

folosite de fosta Securitate pentru interceptarea convorbirilor telefonice au fost dezafectate, iar aparatura preluată de MAPN.

Prima sărbătorire de după Revoluție a Zilei Naționale de 1 Decembrie s-a petrecut în aceeași notă a contestării politice. La 30 noiembrie a avut loc, la Arcul de Triumf, o ceremonie solemnă consacrată zilei de 1 Decembrie 1918. Au fost prezenți președintele Ion Iliescu, premierul Petre Roman, președinții celor două Camere ale Parlamentului, reprezentanții unor partide politice, ai Armatei, ai SRI-ului, Ministerului de Interne, cultelor religioase, Academiei Române, veterani de război, răniți în Revoluția din decembrie '89. Se depun coroane de flori la baza Arcului de Triumf. Pentru prima oară, după 45 de ani, unități ale Armatei Române au defilat pe sub Arc. PNT-CD marchează Ziua Națională a țării printr-un miting, desfășurat în Piața Revoluției, precedat de un marș.

A doua zi s-a desfășurat, pe Platoul Romanilor din Alba-Iulia, o mare adunare populară consacrată aceleiași Sărbători Naționale. Organizată sub egida Parlamentului, festivitatea a ocazionat prezența unor importante personalități politice, religioase, militare, reprezentanți ai SRI, veterani de război etc. În cadrul evenimentului s-a citit *Declarația solemnă* a Parlamentului României, a avut loc un *Te-Deum* cu participarea tuturor cultelor, s-au depus coroane de flori la statuia lui Mihai Viteazul. Au ținut discursuri: Ion Iliescu, Victor Stănculescu, Dan Marțian, Radu Câmpeanu, Sergiu Cunescu, Corneliu Coposu, Claudiu Iordache, Victor Surdu, Szöcs Géza, Radu Ceantea ș.a.. Președintele Ion Iliescu adresa și un mesaj de reconciliere națională, declarând: „Vreau să ne gândim cu toții cum să facem din această sărbătoare un prilej de reconciliere națională, un prilej de concordie și nu de discordie”. Îndemnul președintelui Iliescu nu aveau să fie ascultate. Corneliu Coposu și Radu Câmpeanu au fost huiduiți în timp ce își țineau cuvântările. Vinovate, în opinia celor doi și a altor reprezentanți ai opoziției, s-au făcut câteva oficialități, în frunte cu Petre Roman, deoarece au alimentat astfel de manifestări. Petre Roman se apără, declarând că nu a avut astfel de intenții și că regretă incidentele produse, după păreră lui, spontan¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, ... p. 245.

Manifestările nu erau întâmplătoare. Existau indicii că tensiunile din societatea română urmau să se amplifice, odată cu apropierea împlinirii unui an de la victoria Revoluției. La Televiziunea Română, președintele sindicatului, Dumitru Iuga, anunța –încă din 29 noiembrie – că urma să intre în greva foamei, în cazul în care foștii activiști culturali din fruntea instituției nu vor fi înlocuiți, iar posturile de conducere nu vor fi ocupate prin concursuri serios organizate. Cotidianul *România liberă* informa, în aceeași zi, că va găzdui în paginile sale – ca un Tribunal Moral – un proces al comunismului, în care urmau să apară toți cei care considerau că au ceva de spus ca martori, acuzatori sau apărători ai perioadei comuniste. La rândul ei, Asociația Ziariștilor din România transmitea un comunicat de susținere a liderului sindicatului RTVR. În zilele imediat următoare s-au solidarizat cu Dumitru Iuga, AFDPR, AC, Asociația pentru apărarea drepturilor omului din Cluj, Consiliul Sindicatului Democrat din IMGB.

În rândul studenților exista, de asemenea, o stare de nemulțumire. Studenții au organizat între 5 și 9 decembrie, o Conferință Națională, la Timișoara, după care au comunicat, în cadrul unui miting, Rezoluția adoptată cu acest prilej. Documentul anunța declanșarea unei greve generale din cauza lipsei de preocupare pentru aflarea adevărului în legătură cu crimele comise în decembrie '89 și în perioada următoare, echivocului care caracterizează opțiunea politică a factorilor de putere, întârzierii și lipsei de claritate a programului de reforme politice, economice și sociale, persistenței unor structuri anacronice¹⁷⁹.

Alte sindicate din Capitală anunțau organizarea unor marșuri și mitinguri de protest în Piața Victoriei și Piața Aviatorilor. Printre ele se număra și Sindicatul Șoferilor, condus de Miron Mitrea. La o conferință de presă, reprezentanții acestui sindicat, unul dintre cele mai puternice și mai bine organizate din țară, anunțau declanșarea unei greve generale pe termen nelimitat până la rezolvarea unor revendicări pe care le considerau de bază: demisia Guvernului și constituirea unui guvern de uniune națională; demiterea conducătorilor unităților

¹⁷⁹ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p.109.

economice, a organelor administrațiilor județene și alegerea în locul lor a celor „care reprezintă cu adevărat spiritul Revoluției din decembrie ’89”¹⁸⁰.

Cu toate eforturile președintelui Iliescu, membrii Confederației sindicale „Frăția” și ai Sindicatului Șoferilor nu au renunțat la protestul lor. În cadrul unei întâlniri, ce a avut loc la 10 decembrie, aceștia anunță că nu vor renunța la revendicările lor. Tot în aceeași zi, ei organizează un mare miting în Piața Aviatorilor, la care iau parte peste 10.000 de persoane. Pe patru dintre căile de acces spre Piața Aviatorilor au fost parcate câte 50 de camioane, basculante, autospeciale și alte mijloace de transport. Sunt prezenți și reprezentanții altor cinci mari formațiuni sindicale din țară. S-a scandat pentru unitate sindicală, grevă generală și demisia Guvernului. Principalele revendicări erau: salarii corespunzătoare creșterii prețurilor; introducerea în Parlament a proiectelor referitoare la legislația muncii și a celor cu consecințe sociale numai după negocierea cu sindicatele și cu acordul acestora; sistem eficient de protecție socială. Mitingul s-a desfășurat fără incidente. Mitinguri de solidarizare cu cel din București au avut loc la Slobozia și Constanța. În cele din urmă, după o altă serie de negocieri purtate la Cotroceni, în ziua de 11 decembrie – în prezența Președintelui României – între reprezentanți ai Guvernului, ai Sindicatului Șoferilor și ai altor centrale sindicale, în urma cărora cea mai mare parte a cererilor le-a fost satisfăcută, sindicaliștii anunțau că în ziua următoare, la ora 24.00, vor înceta greva.

Dar, când încă nu se încheiase greva sindicatelor din Confederația „Frăția” și a Sindicatului Șoferilor, un alt protest de amploare era anunțat: Liga Studenților declara grevă generală pe termen nelimitat în semn de protest – considerau liderii studenților– față de gravele erori comise de Ion Iliescu, Petre Roman și Guvern. La reuniunea Convenției Studențești din București s-a hotărât ca greva generală să nu înceteze decât odată cu rezolvarea revendicărilor. În vederea soluționării acestor probleme, studenții au stabilit ca unii dintre ei să meargă în fabrici pentru a discuta cu muncitorii. În semn de solidaritate cu studenții din București, colegi de ai

¹⁸⁰ *Ibidem.*

lor din Timișoara, Cluj, Petroșani, Ploiești, Craiova, Iași, Galați, Constanța își anunțau susținerea. La 14 decembrie, un comunicat al Convenției Studențești din București anunța declanșarea grevei generale. Acțiunea urma să se desfășoare în 51 de facultăți. Pentru a da greutate demersului lor, studenții au cerut sprijinul societății civile. Totodată, studenții anunțau că, dacă nu se vor primi răspunsuri din partea organizațiilor muncitorești până la 19 decembrie, ora 16.00, aveau să înceteze greva.

Una dintre cele mai importante consecințe ale alegerilor din 20 mai 1990 a fost constituirea, la 15 decembrie, a Convenției Naționale pentru Instaurarea Democrației (CNID), din care făceau parte PNL, PNT-CD, PSDR, UDMR și Partidul Ecologist Român (PER). Principalele obiective ale noului organism civic erau: instaurarea unei societăți profund democratice, promovarea adevărului în toate domeniile vieții publice, instaurarea unui climat de înțelegere, toleranță, armonie socială, patriotism autentic. Alianța menționa că rămânea deschisă și altor formațiuni.¹⁸¹

Împlinirea unui an de la Revoluția română a prilejuit o serie de manifestări aproape în întreaga țară. Astfel, la Timișoara un număr de 34 de organizații politice și apolitice, precum și primăria, prefectura, poliția, cultele, garnizoana Timișoara au comemorat, la 16 decembrie, împlinirea unui an de la izbucnirea Revoluției. Pe esplanada dintre Piața Operei și Catedrală s-au adunat câteva zeci de mii de oameni, mulți dintre ei cu banderole albe, purtând steagul tricolor cu stema decupată. S-au scandat lozinci prin care timișorenii își

¹⁸¹ Ulterior, la 26 noiembrie 1991, partidele membre ale CNID., împreună cu Forumul Democratic Antitotalitar din România, alcătuit din Partidul Unității Democratice, Uniunea Democrat-Creștină, Alianța Civică, Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, Solidaritatea Universitară, Asociația „21 Decembrie”, Mișcarea „România Viitoare”, Sindicatul Politic „Fraternitatea”, Uniunea Națională a Românilor Liberi au hotărât să constituie o alianță electorală, ce avea să poarte numele de Convenția Democratică din România (CDR). În cursul anului 1992 au mai intrat în CDR, Partidul Național Liberal-Convenția Democratică, Partidul Național Liberal-Aripa Tânără și Federația Ecologistă din România. Pentru mai multe informații vezi Stan Soica, *Dicționarul Partidelor din România (1989-2001)*, Ediția a II-a Revizuită și actualizată, Editura Meronia, București, 2001, p.140.

exprimau nemulțumirea, precum: Azi în Timișoara, mâine-n toată țara!, Păcat, păcat, de sângele vărsat!. Iliescu pentru noi este Ceaușescu II!, Jos Iliescu, lângă Ceaușescu!, București, ajută-ne, să scăpăm de FSN!, Grevă generală!, Iliescu nu rezisti, nici cu mii de securiști!, Frontul salvării, trădătorii țării!. În dreptul ziarului *Renașterea Bănățeană* s-a strigat: „mincinoșii” și se huiduie. Participanții îngenunchează în dreptul locurilor unde au căzut victime. Ajunși în fața prefecturii ei scandează: *Cinste lui, prefectului!*. Pe o melodie de George Grigoriu se cânta: *Partidul, Iliescu, România*. Pe pancarta purtată de Asociația „17 Decembrie” a răniților și familiilor îndoliate în Revoluția din Timișoara era scris: *Vrem dreptate pentru morți, nu fotolii pentru hoți!*. Mitingul s-a prelungit până noaptea târziu. S-au formulat mai multe revendicări, printre care și demisia Președintelui și a primului ministru, dar și invalidarea mandatului unor parlamentari etc. În ziua următoare, locuitorii Timișoarei aveau să-și cinstească eroii. S-au aprins lumânări, s-au depus coroane de flori, au fost ținute slujbe la locurile de martiraj. De asemenea, s-a sfințit piatra de temelie a Bisericii Martirilor din Calea Girocului și Troița dăruită timișorenilor, în numele locuitorilor Săpânței, de sculptorul maramureșan Dumitru Pop. S-a ținut o slujbă la Crucea din fața Catedralei și câteva scurte cuvântări și scandări împotriva Puterii¹⁸².

În același timp cu manifestările de la Timișoara, la București avea loc, la 17 decembrie, ședința în plen a Parlamentului pentru comemorarea victimelor Revoluției din decembrie '89 – un an de la masacrul din Timișoara. Unii parlamentari au vorbit în termeni severi despre ceea ce Alexandru Bârlădeanu a numit „asa-zisul miting de pe 16 decembrie de la Timișoara”. Majoritatea parlamentarilor reacționează violent la propunerea adoptării unei hotărâri prin care să se interzică forțelor de ordine să deschidă focul asupra demonstranților neînarmați. La rândul ei, Societatea Timișoara protestează împotriva acestei atitudini¹⁸³.

Ca urmare a deteriorării climatului politic și economic general, președintele Iliescu se întâlnea, în ziua de 17 decembrie,

¹⁸² Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 112-113.

¹⁸³ *Ibidem*.

cu o delegație a Partidului Național Liberal, condusă de liderul acestei formațiuni, Radu Câmpeanu. La întâlnirea la care au mai luat parte cei doi președinți ai Camerelor Parlamentului – Alexandru Bârladeanu și Dan Marțian – prim-ministrul Petre Roman, dar și Claudiu Iordache, s-a discutat despre posibilitatea unor tratative cu partidele politice și formațiunile din opoziție. Radu Câmpeanu se angaja, în numele PNL, să pregătească Opoziția pentru tratative. Se aveau în vedere și găsirea unor formule de co-participare la guvernare.

La 20 decembrie 1990, în cea de a cincea zi de comemorare a Revoluției din decembrie '89, Frontul Democratic Român, constituit la 20 decembrie 1989, organiza un miting la Timișoara. S-au rostit cuvântări din balconul Operei, așa cum se întâmplase și cu un an în urmă. Au fost omagiați martirii Revoluției, în special cei de la Timișoara.

Un miting comemorativ anunța și Alianța Civică, în Piața Universității, la ora 13.00. Participanții erau rugați să poarte îmbrăcăminte cernită, brasarde negre, flori și lumânări, iar conducătorii auto să claxoneze trei minute la începerea mitingului. Se anunța că reprezentanții Timișoarei au cerut sprijin pentru organizarea unei greve generale. Concluzia celor prezenți a fost că Revoluția nu s-a încheiat. Au fost reluate cântecele Pieței Universității, s-au strigat lozinci, s-a îngenuncheat pentru reculegere în locurile unde cu un an în urmă cădeau primele victime. Cu același prilej, era dată publicității *Carta Alianței Civice*, programul în 24 de puncte adoptat la 14 decembrie 1990.

La rândul ei, Asociația „21 Decembrie” din București comunica organizarea unui miting, începând cu ora 12.00 în Piața Romană, după care urmau să fie depuse coroane de flori în fața sălii Dalles, Piața Universității și la Cimitirul Eroilor. Totodată, Asociația anunța organizarea, în fiecare zi de 21 decembrie, a unor adunări comemorative.

Seria manifestărilor de cinstire a eroilor și a unui an de la victoria Revoluției continuă, oarecum în paralel, pe de o parte instituțiile statului patronează programul oficial – Guvernul ține o ședință solemnă, se dezvelesc monumente, se pun plăci comemorative, se țin discursuri, se oficiază slujbe religioase și

se păstrează momente de reculegere, se aduc flori, se aprind lumânări, se îngenunchează spre reculegere la locurile de martiraj –, iar pe de altă parte se desfășoară manifestările în stradă.

Sfârșitul anului 1990 a fost scurtcircuitat de un alt eveniment ce avea să tensioneze și mai mult situația politică din România. La 25 decembrie 1990, la ora 18.15, regele Mihai de Hohenzollern, împreună cu membrii familiei regale, sosea cu o cursă charter pe aeroportul Otopeni. După ce se constată că au pașapoarte diplomatice daneze, fără viză de intrare în țară, din partea autorităților române, întregii familii i se acordă o viză provizorie de 24 de ore. După acest aparent mic incident, familia regală s-a îndreptat spre Pitești, urmând să ajungă la Curtea de Argeș, pentru a asista la o slujbă religioasă. Numai că, între timp, la emisiunea Actualități a *Televiziunii Române*, se anunța că regele Mihai sosise clandestin în țară, iar prezența lui era indezirabilă. Generalul Valeriu Rozoleanu, șeful Direcției Generale pentru pașapoarte, declara la rândul său că „regele a intrat ilegal și a forțat trecerea frontierei”¹⁸⁴. Drept urmare, pe autostrada București-Pitești, la kilometrul 110, se improviza un baraj care, după ce oprea suita regală, o soma să se întoarcă la aeroportul Otopeni, unde ajunge după miezul nopții. După mai multe ore de așteptare, la ora 5.43 familia regală era îmbarcată într-un avion românesc, cu direcția Elveția. Presa a publicat, ulterior, un comunicat din partea biroului de presă al regelui, alături de fotografia sa, cu pașaportul în mână, pe care se putea desluși viza românească. În comunicat se vorbea despre „confiscarea pașapoartelor, conducerea sub escorta poliției a întregului grup, sechestrarea lui pe aeroport, izolarea lui de exterior, în timp ce acțiunea autorităților române poate fi considerată ca un flagrant act de încălcare a drepturilor omului”. Pe de altă parte, Guvernul român afirma, tot printr-un comunicat, că vizita a fost neautorizată și că s-a procedat corect, în spiritul legilor țării¹⁸⁵.

Președintele Ion Iliescu și-a dorit încheierea anului într-o atmosferă de înțelegere și unitate națională, fapt care

¹⁸⁴ Domnița Ștefănescu, *op.cit.*, p. 115

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 115-116.

nu s-a realizat. La 28 decembrie îi invitase pe foștii membri ai CFSN la o întâlnire amicală la Palatul Cotroceni. Cea mai mare parte a lor au răspuns invitației. Printre cei care nu au dat curs acestui demers s-au aflat Doina Cornea, Ana Blandiana, Ion Caramitru sau Dumitru Mazilu. „Nu pot să spun că am resimțit lipsa lor, dar o undă de regret am simțit. Oameni față de care aveam afecțiune – și aveam impresia că afecțiunea e reciprocă – n-au venit azi și asta mă amărăște”¹⁸⁶, comenta situația președintele.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 116.

Concluzii

Anul 1990 a fost, cu siguranță, pentru România unul dintre anii cei mai tumultuoși ai perioadei de după Revoluția din 1989. Cum lesne s-a putut observa, metamorfozele politice prin care au trecut fostele state comuniste a fost diferită de la caz la caz, fiind determinate într-o măsură considerabilă de forța de coerciție a regimului, de modalitatea prin care acesta a cedat puterea, dar și de organismele care au preluat această putere. Caracteristica cea mai pregnantă a societății române, în comparație cu statele din imediata noastră apropiere, a fost lipsa unei societăți civile reale, puternice, care să se opună regimului Ceaușescu și care să producă o desprindere lină, fără convulsii majore, de vechiul regim. Motivul lipsei unei astfel de instituții democratice se datorează în bună, sau egală măsură, atât regimului ceaușist, care a reușit să controleze și să supravegheze întreaga societate, dar și societății în ansamblul său și poate, într-o măsură mai mare, elitei intelectuale românești.

Prin urmare, modelele de tranziție sunt determinate de modalitatea prin care s-a făcut transferul de putere și modul în care au fost înlocuiți deținătorii vechii puteri cu forțele de opoziție. În România, caracteristica de bază a fost lipsa dialogului. Această lipsă a negocierii transferului de putere, poate fi considerată un factor esențial, responsabil pentru violențele din decembrie '89 și din prima jumătate a anului '90.

Desigur, importanța anului 1990 în implementarea noilor instituții democratice nu poate fi negată. Este anul în care se revine la sistemul pluripartidist și la descentralizarea economică. Acum au loc primele alegeri libere după mai bine de cincizeci de ani, urmate de constituirea primului Parlament democratic după intervalul deja amintit. Lucrurile bune nu se opresc aici. Era desființată cenzura, presa devenise liberă, se acorda deplina libertate confesională, se garanta

dreptul de proprietate, iar cetățenii României erau liberi, în sfârșit, să circule în toată lumea. De asemenea, urma să fie adoptată o constituție liberală etc. Totodată, anul 1990 este anul unor dispute politice ce depășesc în multe cazuri cadrul democratic și care amintesc de înfruntările de stradă din anii 1945-1946. Cauzele acestor inflamări frecvente ale climatului social-politic sunt numeroase și rămân încă de analizat. De la interesele mai mult sau mai puțin justificate la decantările ideologice deficitare, de la confuziile inerente sau induse la o cultură deficitară a libertății și toleranței, iată spațiul în care sunt de urmărit și analizat factorii care au dimensionat primul an post-revoluționar.

Verdictele care se vor pronunța în legătură cu acest interval modest ca durată, dar de o remarcabilă densitate evenimentială, vor fi ca și cele de până acum, foarte diferite. Deocamdată, certitudinea pe care o avem față de respectivul segment temporal este tocmai natura sa controversată. Descoperim la tot pasul, pe parcursul anului 1990, greșeli, scăderi, stângăcii, violență și abuzuri. Cu toate aceste minusuri, același an înseamnă un nou început, o imensă șansă. Până la urmă, anul pe care l-am analizat se va încadra, dincolo de numeroasele aspecte negative, într-o perioadă în care românii vor fi avut posibilitatea să facă ceva bun cu propria lor istorie.

În concluzie, anul 1990, cu toate problemele care au existat, rămâne fără doar și poate anul de început în noua cale pe care românii au înțeles să meargă la sfârșit de secol XX.

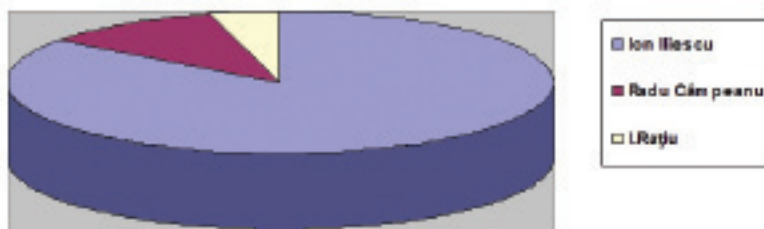
ANEXE

REZULTATE ALEGERI PREZIDENȚIALE * 1990

I. REZULTATE ALEGERI PREZIDENȚIALE 1990

Total voturi valabil exprimate : 14.378.693

Candidatul	Voturi	
	Număr	Procent
Ion Iliescu	12.232.498	85,07 %
Radu Câmpeanu	1.529.188	10,64 %
Ion Rațiu	617.007	4,29 %

* Adevărul, an I, 26 mai 1990.

REZULTATELE ALEGERILOR LEGISLATIVE DIN 20 MAI 1990*

Numărul total al alegătorilor înscriși pe listele electorale: 17.200.722.

Numărul total al alegătorilor care s-au prezentat la urne: 14.825.764 (86,19%).

Numărul total de voturi valabil exprimate pentru Adunarea Deputaților 13.707.159.

Numărul total de voturi valabil exprimate pentru Senat: 13.956.180.

Denumirea formațiunii**	Număr de voturi obținute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obținute	
	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat
FSN	9 089 659	9 353 006	66,31	67,02	263	91
UDMR	991 601	1 004 353	7,23	7,20	29	12
PNL	879 290	985 094	6,41	7,06	29	10
MER	358 864	341 478	2,62	2,45	12	1
PNT-CD	351 357	348 687	2,56	2,50	12	1
AUR (PUNR-PR)	290 875	300 473	2,12	2,15	9	2
Candidați independenți	256 656	391 781	1,87	0,26	-	-
PDAR	250 403	221 790	1,83	1,59	9	-
PER	232 212	192 574	1,69	1,38	8	1
Partidul Socialist Democratic Român	143 393	152 989	1,05**	1,10	5	-
Partidul Social Democrat Român	73 014	69 762	0,53	0,50	2	-

* Sursa: Stan Stoica, *România 1989-2005. O istorie cronologică*, Editura Meronia, București, 2005.

** Formațiunile politice au fost ierarhizate în funcție de numărul de voturi primit pentru Adunarea Deputaților.

Denumirea formațiunii	Număr de voturi obținute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obținute	
	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat
Gruparea Democratică de Centru	65 914	65 440	0,48	0,47	2	-
Partidul Democrat al Muncii	52 595	44 360	0,38	0,32		
Partidul Liber-Schimbist	47 017	46 247	0,34	0,33		-
Partidul Reconstrucției Naționale din România	43 808	52 465	0,32	0,38		-
Partidul Tineretului Liber Democrat din România	43 188	32 506	0,32	0,23		-
FDGR	38 768	19 105	0,28	0,14		-
UL„B”	36 869	35 943	0,27	0,26		-
Uniunea Democrată a Romilor din România	29 162	19 847	0,21	0,14		-
Partidul Democrat Ecologist	26 058	14 496	0,19	0,10	-	-
Partidul Cooperatist	24 749	22 869	0,18	0,16	-	-
Uniunea Democrat Creștină	24 001	21 210	0,18	0,15	-	-
Partidul Unit Democrat al Romilor, Rudarilor și Lăutarilor din România	21 847	0	0,16	0,00	-	-
Partidul Țărănesc Român	21 588	3 547	0,16	0,03	-	-
Partidul Liberal (al Libertății) din România	20 744	14 546	0,15	0,10	-	-
Comunitatea Lipovenilor din România	17 974	0	0,13	0,00	1	-
Partidul Uniunea Creștin Ortodoxă	17 521	7 324	0,13	0,05	-	-
Partidul Socialist al Dreptății(Independent)	17 484	0	0,13	0,00	-	-
Partidul Țiganilor din România	16 865	5 565	0,12	0,04	-	-
Partidul Unității Democratice din Moldova	16 863	13 111	0,12	0,09	-	-
Partidul Unității Democratice	16 354	14 069	0,12	0,10	-	-
Uniunea Ucrainenilor din România	16 179	8 310	0,12	0,06	1	-
Partidul Uniunii Creștine din România	14 902	7 045	0,11	0,05	-	-
Partidul Ecologist Umanist- fondat la Arad	12 739	8 888	0,09	0,06	-	-
Partidul Român pentru Noua Societate	12 305	3 860	0,09	0,03	-	-

Denumirea formațiunii	Număr de voturi obținute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obținute	
	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat
Partidul Muncii	10 744	11 397	0,08	0,08	-	-
Uniunea Democratică a Sărbilor din România	9 095	0	0,07	0,00	1	-
Gruparea de Centru „Noua Românie”	9 073	9 405	0,07	0,07	-	-
Partidul Republican Creștin	8 939	11 045	0,07	0,08	-	-
Uniunea Democrată Turcă Musulmană	8 600	8 489	0,06	0,06	1	-
Partidul Democrat Creștin al Romilor din România	7 939	0	0,06	0,00	-	-
Partidul Alianța pentru Democrație	6 695	4 958	0,05	0,04	-	-
Uniunea Democratică „Țara Oașului”	6215	7 181	0,05	0,05	-	-
Partidul Social Democrat Creștin Român	6 194	6 964	0,05	0,05	-	-
Frontul Popular Român	5 208	1 660	0,04	0,01	-	-
Uniunea Elenă din România	4 932	0	0,04	0,00	1	-
Uniunea Liberă Democratică a Romilor din România	4 605	2 505	0,03	0,02	-	-
Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România	4 584	0	0,03	0,00	1	-
Partidul Național Român	3 983	1 019	0,03	0,01	-	-
Uniunea Bulgară din Banat- Asociația Culturală Bulgară din București	3 451	0	0,03	0,00	1	-
Partidul Radical Democrat	3 240	2 600	0,02	0,02	-	-
Partidul pentru Reconstrucția Națională și Democratică	3 223	3 228	0,02	0,02	-	-
Partidul Uniunea Republicană	2 693	3 280	0,02	0,02	-	-
Partidul Independent Maghiar	2 578	0	0,02	0,00	-	-
Miscarea Democrația Modernă	2 488	0	0,02	0,00	-	-

Denumirea formațiunii	Număr de voturi obținute		Ponderea voturilor		Număr de mandate obținute	
	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat	Adunarea Deputaților	Senat
Uniunea Polonezilor din România „Dom Polski”	2 372	848	0,02	0,01	1	-
Forumul Democrației și Unității Naționale din România	2 176	0	0,02	0,00	-	-
Partidul Muncii și Dreptății Sociale din România	2 146	4 490	0,02	0,03	-	-
Partidul Viitorul Democrat al Patriei	2 091	1 008	0,02	0,01	-	-
Partidul Dreptății Sociale (Noua Democrație) de Nord-Vest din România	2 073	5 344	0,02	0,04	-	-
Partidul Național Republican	1 610	754	0,01	0,01	-	-
Partidul Democrat Progresist	1 495	914	0,01	0,01	-	-
Asociația Foștilor Deținuți Politici și Victime ale Dictaturii din România	1 404	1 613	0,01	0,01	-	-
Partidul Național Progresist	1 116	634	0,01	0,00	-	-
Partidul Democrat Constituțional din România	946	1 224	0,01	0,01	-	-
Partidul pentru Cinstirea Eroilor Revoluției și Salvare Națională	891	1 089	0,01	0,01	-	-
Partidul Democrat din Cluj	425	2 751	0,00	0,02	-	-
Uniunea Armenilor din România	399	0	0,00	0,00	1	-
Partidul Casa Română a Europei Democratice	390	553	0,00	0,00	-	-
Mișcarea „Tânara Democrație”	328	462	0,00	0,00	-	-
Partidul Umanitar al Păcii	0	1 599	0,00	0,01	-	-
Alianța Muncitorească „Libertatea” Anticomunistă și Antifascistă	0	672	0,00	0,00	-	-
Candidat independent Antonie Iorgovan	-	35 754	-	2,81	-	-

Ponderea mandatelor în Parlament, conform rezultatelor alegerilor din 20 mai 1990

Denumirea formațiunii	Adunarea Deputaților Număr mandate (% din total)	Senat Număr mandate (% din total)
FSN	263 (67,53)	91 (77,11)
UDMR	29 (7,34)	12(10,16)
PNL	29 (7,34)	10 (8,47)
MER	12 (3,03)	1 (0,84)
PNT-CD	12 (3,03)	1 (0,84)
AUR	9 (2,27)	2(1,69)
PDAR	9 (2,27)	-
PER	G (2,02)	1 (0,84)
Partidul Socialist Democratic Român	5(1,26)	-
Partidul Social Democrat	2 (0,50)	-
GDC	2 (0,50)	-
Minorități naționale	11(2,78)	-
Alte partide	5(1,26)	-
Total	395 (100%)	118 (100%)

Repartizarea mandatelor (Adunarea Deputaților și Senat) obținute la alegerile din 20 mai 1990, pe provincii istorice

Denumirea formațiunii*	Transilvania	Moldova	Muntenia și Oltenia	Dobrogea	Banat	București
FSN	68	86	131	16	20	33
UDMR	38	-	-	-	3	-
PNL	9	7	9	2	5 _b	7
MER	5	3	2	-	2	1
PNT-CD	5	-	1	-	3	4
AUR	11	-	-	-	-	-
PDAR	2	1	3	2	-	1
PER	4	1	1	-	1	2
PSDR	1	1	2	-	-	1
PSD	1	-	-	-	-	1
GDC	-	-	-	-	1	1
Total mandate	144	99	149	20	35	51

* Au fost luat în considerare doar formațiunile politice care au obținut cel puțin doua mandate parlamentare.

Guvernul Provizoriu (26 decembrie 1989 - 28 iunie 1990)

Prim-ministru al Guvernului: Petre Roman

Viceprim-ministru al Guvernului: Gelu Voican Voiculescu,
28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990

Viceprim-ministru al Guvernului: Mihai Dragănescu,
28 decembrie 1989 - 31 mai 1990

Viceprim-ministru al Guvernului: Ion Aurel Stoica,
28 martie - 28 iunie 1990

Viceprim-ministru al Guvernului: Anton Vătășescu,
28 martie - 28 iunie 1990

Ministrul de Interne: Mihai Chițac, 28 decembrie 1989 -
14 iunie 1990; Doru Viorel Ursu, 14 - 28 iunie 1990

Ministrul Afacerilor Externe: Sergiu Celac, 28 decembrie
1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Justiției: Teofil Pop, 3 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Culturii: Andrei Pleșu, 28 decembrie 1989 -
28 iunie 1990

Ministrul învățământului: Mihai Șora, 30 decembrie 1989 -
28 iunie 1990

Ministrul Cultelor: Nicolae Stoicescu, 18 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Apărării Naționale: Nicolae Militaru, 26 decembrie
1989 - 16 februarie 1990; Athanasie-Victor Stănculescu, 16
februarie - 28 iunie 1990

Ministrul Economiei Naționale: Athanasie-Victor
Stănculescu, 28 decembrie 1989 - 16 februarie 1990

Ministerul Finanțelor: Ion Pășan, 28 martie 1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Energiei Electrice: Adrian Georgescu, 28
decembrie 1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Industriei Chimice și Petrochimice: Gheorghe
Caranfil, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Industriei Electrotehnicii, Electronicii și Informaticii:
Anton Vătășescu, 29 decembrie 1989 - 28 martie 1990

Ministrul Industriei Metalurgice: Ioan Cheșa, 29 decembrie
1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Petrolului: Victor Murea, 29 decembrie 1989 - 28
iunie 1990

Ministrul Industriei Ușoare: Constantin Popescu, 29
decembrie 1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini: Ion Aurel Stoica, 30 decembrie 1989 - 28 martie 1990

Ministrul Geologiei: Ioan Folea, 2 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Minelor: Nicolae Dicu, 2 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Industriei Lemnului: Ion Râmbu, 14 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Apelor, Pădurilor și Mediului Înconjurător: Simion Hâncu, 28 decembrie 1989 - 28 iunie 1990

Ministrul Poștelor și Telecomunicațiilor: Stelian Pintilie, 2 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Comerțului Exterior: Nicolae M. Nicolae, 2 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Turismului: Mihai Lupoi (ad. int. 2-14 ianuarie 1990), 14 ianuarie - 7 februarie 1990

Ministrul Transporturilor: Corneliu Burada, 2 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Sănătății: Dan Enăchescu, 8 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale: Mihnea Marmeliuc, 5 ianuarie - 28 iunie 1990

Ministrul Sportului: Mircea Angelescu, 31 decembrie 1989 - 28 iunie 1990

28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Prim-ministru al Guvernului: PETRE ROMAN, 28 iunie 1990- 26 septembrie 1991;

THEODOR STOLOJAN, 16 octombrie 1991 - 20 noiembrie 1992

Ministru de stat, asistent al primului ministru pentru Reformă și Relația cu Parlamentul: Adrian Severin, 20 iunie 1990 - 26 septembrie 1991

Ministru de Stat, însărcinat cu Activitatea Industrială și Comercială: Anton Vătășescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991 (remaniere guvernamentală)

Ministrul de Stat, însărcinat cu Orientarea Economică: Eugen Dijmărescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991

Ministrul de Stat, însărcinat cu Calitatea Vieții și Protecția Socială: Ion Aurel Stoica, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Dan Mircea Popescu, 30 aprilie - 26 septembrie 1991

Ministrul de Interne: Doru Viorel Ursu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Afacerilor Externe: Adrian Năstase, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Finanțelor: Theodor Stolojan, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991

Ministru de Stat, ministrul Economiei și Finanțelor: Eugen Dijmărescu, 30 aprilie 1991 - 16 octombrie 1991

Ministrul Culturii: Andrei Pleșu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul învățământului și Științei: Gheorghe M. Ștefan, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Apărării Naționale: Athanasie-Victor Stănculescu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Niculae Spiroiu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministrul Industriei: Athanasie- Victor Stănculescu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministrul Resurselor și Industriei: Mihai Zisu, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991

Ministrul Agriculturii și Industriei Alimentare: Ioan Țipu, 28 iunie 1990 - 3 iunie 1991, decedat, preluat ad-interviu portofoliul Petre Mărculescu, 15 iulie - 16 octombrie 1991

Ministrul Comunicațiilor: Andrei Chirică, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Comerțului și Turismului: Constantin Fota, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Lucrărilor Publice, Transporturilor și Amenajării Teritoriului: Doru Pană, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991, când se separă ministerul

Ministrul Transporturilor: Traian Băsescu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministrul Mediului: Valeriu Eugen Pop, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Sănătății: Bogdan Marinescu, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Ministrul Muncii și Protecției Sociale: Cătălin Zamfir, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Mihnea Marmeliuc, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministrul Tineretului și Sportului: Bogdan Niculescu-Duvăz, 28 iunie 1990 - 30 aprilie 1991; Radu Berceanu, 16 octombrie 1991

Ministru fără portofoliu: Ion Aurel Stoica, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministru însărcinat cu Bugetul, în cadrul Ministerului Economiei și Finanțelor: Florian Bercea, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Ministrul Secretar de Stat însărcinat cu Privatizarea la Ministerul Agriculturii și Alimentației: Valeriu Pescariu, 30 aprilie - 16 octombrie 1991

Secretar de Stat la Ministerul Afacerilor Externe: Romulus Neagu, 28 iunie 1990 - mai 1991

Secretar de Stat la Ministerul învățământului și Științei: Andrei Țugulea, 28 iunie 1990 - 16 octombrie 1991

Tabel cu principalele legi apărute în perioada decembrie 1989-31 decembrie 1990*

1. Decrete-legi adoptate de CFSN în decembrie 1989

Titlul Decretului-Lege	Data adoptării	Data publicării
Decretul Lege 1, privind abrogarea unor legi, decrete și alte acte normative	26 dec. 1989	M.O. nr. 4/ 27 dec. 1989
Decretul Lege 2, privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale	27 dec. 1989	M.O. nr. 4/ 27 dec. 1989
Decretul Lege 7, privind repatrierea cetățenilor români și a foștilor cetățeni români	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989
Decretul Lege 8, privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești din România	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989
Decretul Lege 10, privind constituirea, organizarea și funcționarea Guvernului României	31 dec. 1989	M.O. nr. 9/ 31 dec. 1989

2. Decrete-legi și legi adoptate în anul 1990

Titlul legii	Data adoptării	Data publicării
Decretul Lege 8 privind organizarea și funcționarea organelor locale ale administrației de stat	C.F.S.N. -7 ian. 1990	M.O. nr. 4/ 8 ian. 1990
Decretul-Lege 10 privind regimul pasapoartelor și al călătoriilor în străinătate	C.F.S.N. -8 ian. 1990	M.O. nr. 6/ 10 ian. 1990
Decretul Lege 30 privind trecerea în proprietatea statului a patrimoniului fostului Partid Comunist Român	C.P.U.N. -18 ian. 1990	M.O. nr. 12/ 19 ian. 1990
Decretul Lege 54 privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative	C.P.U.N. -5 febr. 1990	M.O. nr. 20/ 6 febr. 1990
Decretul Lege 81 privind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională	C.F.S.N. -9 febr. 1990	M.O. nr. 27/ 10 febr. 1990
Decretul Lege 82 privind componența Consiliului Provizoriu de Uniune Națională și a Biroului Executiv al acestuia, precum și comisiile de specialitate ale Consiliului	C.P.U.N. -13 febr. 1990	M.O. nr. 28/ 14 febr. 1990
Decretul Lege 92 pentru alegerea Parlamentului și a președintelui României	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 35/ 18 mar. 1990
Decretul Lege 95 privind trecerea la săptămâna de lucru de 5 zile în unitățile de stat	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 36/ 19 mar. 1990
Decretul Lege 96 privind unele măsuri pentru atragerea investiției de capital străin în România	C.P.U.N. -14 mar. 1990	M.O. nr. 37/ 20 mar. 1990
Decretul-Lege 118 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945	C.P.U.N. -30 mar. 1990	M.O. nr. 50/ 9 apr. 1990, republ. în M.O. nr. 209/ 3 sept. 1996
Legea 1 din 30 iulie 1990 privind proclamarea zilei naționale a României	Senat-30iul. 1990 Adunarea Deputaților - 30 iul. 1990	M.O. nr. 95/ 1 aug. 1990

Titlul legii	Data adoptării	Data publicării
Legea 4 din 13 iulie 1990 privind remunerarea și alte drepturi ale președintelui României, senatorilor și deputaților	Senat-5 iul. 1990 Adunarea Deputaților -9 iul. 1990	M.O. nr. 91/ 14 iul. 1990
Legea 5 din 19 iulie 1990 privind administrarea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor până la organizarea de alegeri locale	Senat- 18 iul. 1990 Adunarea Deputaților - 18 iul. 1990	M.O. nr. 92/ 20 iul. 1990
Legea 15 din 7 august 1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale	Senat-31 iul. 1990 Adunarea Deputaților -31 iul. 1990	M.O. nr. 98/ 8 aug. 1990
Legea 31 din 16 noiembrie 1990 privind societățile comerciale	Senat – 5 nov. Adunarea Deputaților - 5 nov.	M.O. nr. 126/ 17 nov. 1990, republ. în M.O. nr. 33/ 29 ian. 1998
Legea 37 din 7 decembrie 1990 pentru organizarea și funcționarea Guvernului României	Senat-29 nov. 1990 Adunarea Deputaților -3 dec. 1990	M.O. nr. 137/8 dec. 1990
Legea 39 din 13 decembrie 1990 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării	Adunarea Deputaților -12 dec. 1990 Senat- 12 dec. 1990	M.O. nr. 142/13 dec. 1990
Legea 42 din 18 decembrie 1990 pentru cinstirea memoriei eroilor-martiri și acordarea unor drepturi urmașilor acestora, precum și răniților din timpul Revoluției din decembrie 1989	Senat-17 dec. 1990 Adunarea Deputațiilor -18 dec. 1990	M.O. nr. 147/ 19 dec. 1990

BIBLIOGRAFIA

I. IZVOARE

A. INEDITE

Arhiva I.R.R.D., Fond I, Ds. 102.

B. EDITE

****Revoluția Română din decembrie 1989. Documente* Calafeteanu Ion (coordonator), Gheorghe Neacșu, Daniela Osiac, Sebastian Rusu., Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.

***„Monitorul Oficial al României”, anul I, nr.1 din 22 decembrie 1989; nr. 5, miercuri 27 decembrie 1989;

Stănescu-Stanciu Teodora, *Documente privind Revoluția Română din Decembrie 1989. Activitatea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională*, Vol. I, (1 februarie - 11 mai 1990), Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.

C. PUBLICAȚII

„Caietele Revoluției” nr.2(4)/2006; 2(15) 2008; 4-5 (29-30)/2010.

Clio 1989”, An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., București, 2005.

D. PRESA

Revista „22”, nr. 20 din 27 mai-2 iunie 1993;

„Adevărul”, an I din 16 februarie; 17 februarie; 18 februarie; 20 februarie 1990; 23 februarie 1990; 3 mai 1990; 24 martie 1990; 30 martie 1990; 10 aprilie 1990; 12 aprilie 1990; 26 aprilie 1990; 11 mai 1990; 26 mai 1990;

„Libertatea” an II din 15 februarie 1990; 19 februarie 1990; 20 februarie 1990; 21 februarie 1990; 26 februarie 1990; 28 februarie 1990;

„România liberă” Serie nouă din 13 ianuarie 1990; 25 ianuarie

1990; 20 februarie 1990; 23 februarie 1990; 9 mai 1990; 26 mai 1990;

„Tineretul Liber” din 23 ianuarie 1990; 18 mai 1990;

„Viitorul” din data de 11 mai 1990.

E. INSTRUMENTE DE LUCRU: Dicționare, Cronologii; Enciclopedii.

-Alexandrescu Ion, Bulei Ion, Mamina Ion, Scurtu Ioan, *Enciclopedia de Istorie a României*, Editura Meronia, București, 2000.

-Duțu Alesandru, *Revoluția din Decembrie 1989. Cronologie*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Sitech, Craiova, 2010.

-*Enciclopedia istoriei politice a României 1859-2002*, elaborată sub redacția lui Neagoe Stelian, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2003.

-Giurescu C. Dinu (coordonator), Horia C. Matei, Nicolae C. Nicolaescu, Marcel D. Popa, Gheorghe Rădulescu, Alexandru Stănciulescu, *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedică, București.

-Neagoe Stelian, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre– 1999*, Editura Machiavelli, București, 1999.

- Stoica Stan, *Partidele politice din România (1989-2001)*, Ediția a II-a Revizuită și Reactualizată, Editura Meronia, București, 2001.

-Idem, *România 1989-2004. O istorie cronologică*, Editura Meronia, București, 2004.

-Idem, *Dicționarul Partidelor Politice din România 1989-2004*, Editura Meronia, București, 2004.

-Idem, *România 1989-2005: o istorie cronologică*, Editura Meronia București, 2005.

-Ștefănescu Domnița, *11 ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor: decembrie 1989 – decembrie 2000*, Editura Mașina de scris, București, 2011.

F. MEMORII, INTERVIURI, CONVORBIRI.

- Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu, *Locurile unde se construiește Europa*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- *Corneliu Coposu: dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, București, 1993.

II. LUCRĂRI GENERALE ȘI SPECIALE

- Abraham Florin, *România de la comunism la capitalism*, Editura Tritonic, București, 2006.
- Andea Petru, Mînză Ioana Florina, *Sisteme electorale și sisteme de partide*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2004.
- Bulai Alfred, *Mecanismele electorale ale societății românești*, Editura Paideia, București, 1999.
- Brucan Silviu, *Stălpii noii puteri în România*, Editura Nemira, București, 1996.
- Cesereanu Ruxandra, *Fenomenul Piața Universității*, în „22”, nr. 687/2003.
- Claudiu Iordache, *Singur între români*, Editura IRINI, București, 1997.
- Idem, *Agonia Post-decembristă; 1989-2009*, Editura IRINI, București, 2010.
- Diaconescu Ion, *După revoluție*, Editura Nemira, București, 2003.
- Enache Marian, Constantinescu Mihai, *Renașterea parlamentarismului în România*, Editura Polirom, Iași, 1996.
- Kali Adrian, Hosu Virgil, *România anului 1990 între democrație și violență*, Editura „Saol”, Timișoara, 2010,
- Iliescu Ion, *Revoluția Română*, Editura Presa Națională, București, 2001.
- Idem, *Momente de Istorie-Documente, Interviuuri, Comentarii-Decembrie Iunie 1989- 1990*, vol.I., Editura Enciclopedică, București, 1995.
- Paleologu Alexandru, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golaniilor*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Pasti Vladimir, *România în tranziție. Căderea în viitor*, Editura Nemira, București, 1995.

- Radu Alexandru, Radu Gheorghe, Porumb Ioana, *Sistemul politic românesc un sistem entropic?*, Editura Tehnică, București, 1995.
- Rațiu Ion, *În fine, acasă. Note zilnice: Decembrie 1989-Decembrie 1990*, Editura Univers, București, 1999.
- Roman Petre, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994.
- Severin Adrian, *Lacrimile dimineții. Greșelile Guvernului Roman*, Editura Scripta, București, 1995.
- Scurtu Ioan, *Revoluția Română din Decembrie 1989 în Context Internațional*, Editura Enciclopedică; Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2006.
- Scurtu Georgiana-Margareta, *Pluripartidismul în România (decembrie 1989-mai 1990)*, în „Clio 1989”, An I, nr. 1-2/2005, Editura I.R.R.D., București, 2005, p. 134.
- Idem, *Începuturile vieții politice democratice după 1989. Studiu de caz: România*, în „Clio 1989”, Anul II, nr. 3-4 (1-2/2006).
- Tănase Stelian, *Revoluția ca eșec. Despre mase*, Editura Humanitas, București, 2006
- Zamfirescu Dragoș, *Mărturii tragice. Harghita, Covasna, Târgu Mureș. (decembrie 1989-martie 1990)*, Editura R.A.I., București, f.an.